

Design med Omtanke

En metod för hållbara miljöer

Design med Omtanke

En metod för hållbara miljöer

Innehåll

Gå före. Tänk efter.	5
Det är egentligen rätt självklart	7
Metoden DMO	13
Introduktion	14
Mod och envishet för ett lyckat resultat	19
Lönsamt att forma bra miljöer	23
Med kreativa processer kommer man längre	27
Gemensam grund	31
Arbetsuppgifter 1. Våra förutsättningar	32
Tips & råd	34
Kreativa övningar	38
Primärvården väljer Design med Omtanke	40
Lokalerna speglar våra värden	45
Maximal nytta	47
Arbetsuppgifter 2. Behov och aktiviteter	48
Tips & råd	52
Kreativa övningar	58
Jag glömde att jag skulle leka också!	71
Vi fick mycket för pengarna!	75
Långsiktig hållbarhet	79
Arbetsuppgifter 3. Medvetna val	80
Tips & råd	82
Kreativa övningar	100
Vi vill ligga i framkant	107
Kulturarbetsplats tillgänglig för alla	111
Med sikte på framtiden	115
Arbetsuppgifter 4A Vision	116
Tips & råd	118
Kreativa övningar	122
Arbetsuppgifter 4B Prioriteringar	127
Tips & råd	130
Arbetsuppgifter för arkitekten 4C Identitet och uttryck	136
Tips & råd	138
Vi fick hjälp att förverkliga våra goda idéer	141
Vi hittade den vision som fanns inom oss	145

Innehåll

Från förstudie till färdig miljö	149
Vad händer efter förstudien?	151
Gör ett bra miljöval	157
Offentliga miljöer får inte stänga någon ute	163
När brukarens behov styr	167
Metoden DMO i utemiljöer	173
Dialog med medborgarna om offentliga miljöer	175
Ett helhetsgrepp på Töreboda centrum	176
Rydals samhälle utvecklas med hjälp av DMOs metod	178
Välkomnande gästhamn i Fjällbacka	180
Hållbara idéer utomhus	183
Mod, makt och glädje	189
Offentlig sektor en stark drivkraft för hållbar tillväxt	190
Våra erfarenheter	193
Exempel på verksamhetsprogram	196

Gå före. Tänk efter.

Om inte de som arbetar i en verksamhet bestämmer hur de vill ha det så är det någon annan som gör det! Design med Omtanke har under nästan tio år jobbat fram en metod som tar tillvara personalens kunskaper, erfarenheter och idéer när man ska förändra sin arbetsplats. För vem vet bättre än den som finns mitt i verksamheten hur det borde vara för att fungera på bästa sätt?

Mer än någonsin beror vår framtid på om vi kan tillvarata människors kunskap och kreativitet för att skapa ett bättre samhälle med respekt för naturen och alla människors välbefinnande.

2001 startade därför Västra Götalandsregionen projektet Design med Omtanke för att öka utbud och efterfrågan inom hållbar design för offentlig miljö.

Utgångsläget var inte det bästa. Våra offentliga miljöer var inte tillgängliga för alla. Ingen visste vilka produkter i inredningsavtalen som hade en hög miljöprestanda och företagens intresse för frågorna var lågt, liksom efterfrågan.

Det fanns inte heller någon bra metod för den process det innebär att förändra arbetsplatser på ett hållbart sätt, som förenade kunskap med stor delaktighet för personalen.

För att förändra det har vi arbetat på många fronter samtidigt, med ett starkt politiskt stöd i ryggen.

Vårt uppdrag är också att dela med oss av våra erfarenheter. Vi vill sammanfatta det i tre ord, MOD, MAKT och GLÄDJE. Mod att förändra invanda mönster och prova nya vägar och makt att ge mandat och verktyg att kunna påverka. Glädjen i arbetet är en förutsättning för att skapa en kreativ miljö med högt i tak där människor tillsammans skapar nya och spännande idéer.

När arbetet med Design med Omtanke började visste ingen exakt vad som skulle hända. Men idag har vårt arbete resulterat i Gröna Listan, där vi nu har över 400 produkter för offentliga miljöer som uppfyller miljömärkeskraven. Engagerade företag har utvecklat nya prototyper som testas ute i olika verksamheter. Vi har utbildat flera hundra personer inom hållbar design – personal på arbetsplatser, designers, arkitekter, politiker, företag med flera. Och viktigast av allt: I praktiken och med många människors medverkan har det växt fram en metod – ett verktyg som vi vill ge till dig, samtidigt som vi hoppas att du låter dig inspireras av några av de offentliga miljöer som förändrats i Västra Götaland.

Snickaregårdens förskola i Kinna

Det är egentligen rätt självklart

Om man satsar tid och kraft i ett tidigt skede för att komma fram till hur man verkligen vill ha det blir det färdiga resultatet väldigt mycket bättre. En bra lösning står sig längre och därför blir den också lönsam. Om många människor är med och delar med sig av sin kunskap och sina erfarenheter så föds bättre idéer och alla känner sig delaktiga i resultatet.

Självklart egentligen, men alltför ovanligt i verkligheten. Design med Omtanke har en metod för att förverkliga detta när man förändrar eller bygger nya lokaler. Design med Omtanke är en offentlig aktör i Västra Götaland som praktiskt arbetat fram en metod för att förändra publika miljöer. Vi gör det tillsammans med personal och verksamhetsledning och med ett tydligt fokus på långsiktig hållbarhet. Vår metod är utarbetad tillsammans med många människor inom olika verksamheter, den har finslipats och gjorts enklare och effektivare under den tid vi funnits och vi vet att den fungerar. Vi kallar metoden DMO.

Vår filosofi – omtanken i centrum

Omtanken om människan och naturen – det är kärnan i hållbar design. Det ska vara vackert – skönhet är en viktig del i omtanken om människan. Goda miljöer får oss att må bättre och bli friskare. Men det ska också vara etiskt försvarbart och hållbart på lång sikt. Material och tillverkningsmetoder måste vara sådana att de inte äventyrar människors hälsa och miljön för framtida generationer. Ansvarslöst utnyttjande av människor och natur har ingen plats i en långsiktigt hållbar design. Det finns en glädje och en tillfredsställelse i att satsa på kvalitet och produkter som man vet har tillverkats på ett bra sätt. Ett alltför lågt pris har ofta ett högt pris för människor och miljö i andra länder.

För att skapa goda offentliga miljöer där de som jobbar mår bra och där besökarna känner sig välkomna behövs delaktighet på flera sätt. Delaktighet för personalen att få vara med och forma sin arbetsmiljö och tillgänglighet för besökarna. God design är demokratisk och tillgängligheten är för alla. Varken hög ålder, etnisk bakgrund eller funktionshinder får vara ett hinder för att besöka till exempel vårdcentralen eller arbetsförmedlingen på samma villkor som andra.

Design med Omtanke har fem E som ledstjärnor: Etik, Ekologi, Ekonomi, Estetik och Engagemang. Inom alla dessa områden strävar vi efter större hållbarhet.

Det viktiga tidiga skedet

När man ska göra om eller skaffa nya lokaler är det ett gyllene tillfälle att fundera över hur verksamheten kan utvecklas i samband med det. Det kan bli en nystart, då man på djupet analyserar vad man vill med sin verksamhet och hur lokalerna ska vara utformade för att fungera optimalt.

Det är här metoden DMO kommer in och hjälper er att göra en förstudie. Det är inte enkelt för personal som är proffs på sjukvård, undervisning eller någon annan verksamhet att känna till allt som behövs för att verkligen påverka en lokalförändring. Design med Omtanke erbjuder en arbetsmetod, utbildningar, workshops och experthjälp på era villkor. Vad behövs för att kunna arbeta på ett sätt som är bra både för kunder och personal? Hur ska man bygga och inreda med minsta möjliga miljöpåverkan och för att det ska bli en miljö tillgänglig för alla? DMO är verksamhetens högra hand och lotsar er igenom processen. Det är under det tidiga skedet mycket avgörs. Vi tänker inte i första hand på rum utan på funktion. Och vi börjar inte göra skisser över lokalerna i ett tidigt skede, eftersom det hämmar kreativitet och nytänkande.

I metoden DMO arbetar vi med grundliga behovsanalyser och personal, brukare, arkitekter och designer skapar tillsammans en vision av hur man vill forma sin arbetsplats. Utifrån det växer sedan idéer och funktioner fram, som uppfyller kraven. Samtidigt skapas också nätverk där brukare, designer, arkitekter och producenter möts och lär sig förstå varandra bättre. Samma sak gäller för den bok du nu håller i din hand. Den är framförallt en bok som vänder sig till personal som ska förändra sin miljö och arkitekter som vill arbeta med tidiga skeden. Men den vänder sig också till alla de parter som är inblandade i förändring av offentliga miljöer och har glädje av det fruktbara mötet.

Inte dyrare, men bättre

Det är oerhört viktigt att göra rätt från början när lokaler byggs eller byggs om. Nyckeln till det är en bra förstudie. Det tidiga skedet är också det billiga skedet. Det lönar sig att lägga mer tid i början, tid att tänka efter så att man vet vad man vill. Bristande kommunikation i byggprocesser kostar i genomsnitt 22 miljarder kronor varje år, enligt en undersökning från Svensk Byggtjänst.

Satsning på kvalitet och miljömärkning i möbler och materialval lönar sig när man tänker mera långsiktigt. En miljö som tål både ögats och handens slitage över en lång tid – det är hållbar design. Vår erfarenhet är att de miljömärkta inredningsprodukterna inte är dyrare.

Alla människor har en demokratisk rätt till väl fungerande offentliga miljöer. Metoden DMO lägger stor vikt vid tillgänglighet och det är en mycket bättre affär att planera in det från början än att rätta till fel i efterhand.

Mycket att vinna

När personalen varit delaktig i förändringen av sin arbetsmiljö leder det till större engagemang och arbetsglädje. Glada och nöjda medarbetare brukar också betyda glada och nöjda kunder. Exempel från de miljöer som förändrats visar att de anställda trivs bättre, känner sig

stolta och att det blivit lättare att rekrytera personal. Ofta har man upptäckt att nya sätt att arbeta är mer funktionella och det går bättre att nå de mål verksamheterna strävar efter.

Arkitekter och designer får värdefull kunskap för att möta framtidens krav på tillgänglighet och hållbar utveckling. Ökad medvetenhet gör såväl arkitekter och designer som verksamhetsledningar till bättre beställare. Då får också den offentliga sektorn ut mer för sina pengar – allas våra skattepengar.

Att driva utvecklingen åt rätt håll

Bakom Design med Omtanke står en rad offentliga aktörer utan vinstintresse, främst Västra Götalandsregionen och de västsvenska kommunerna. De vill vara med och påverka – både för att förbättra sina egna miljöer, men också genom att de är stora beställare som därigenom kan påverka producenterna. Målet är en hållbar tillväxt i regionen.

Gröna Listan, som är en del av inredningsupphandlingen har tagits fram av Västra Götalandsregionens inköpsavdelning och Design med Omtanke. Den är ett viktigt verktyg för att företagen ska ställa om mot att göra fler miljömärkta produkter. Gröna Listan är en katalog där de upphandlade produkter som uppfyller miljömärkningskraven presenteras och regionen uppmanar sina verksamheter att välja produkter från listan. Den är en succé. Under 2010 gjordes 49 % av regionens inköp av inredning från Gröna Listan. Från ett fåtal produkter 2006 finns över 400 möbler och textilier i Gröna Listan 2010. För företagen har det blivit attraktivt att vara med och många företag som tillverkar inredning betraktar det som ett måste.

När man använder DMOs metod för att fånga upp viktiga behov på arbetsplatser kommer det ibland fram nya idéer, där man behöver andra produkter än de som finns på marknaden. Dessa idéer har designer via DMO Designstudio utvecklat till olika konceptidéer. De har blivit nya prototyper hos företag i regionen, som sen testas av verksamheterna för att få en optimal funktion.

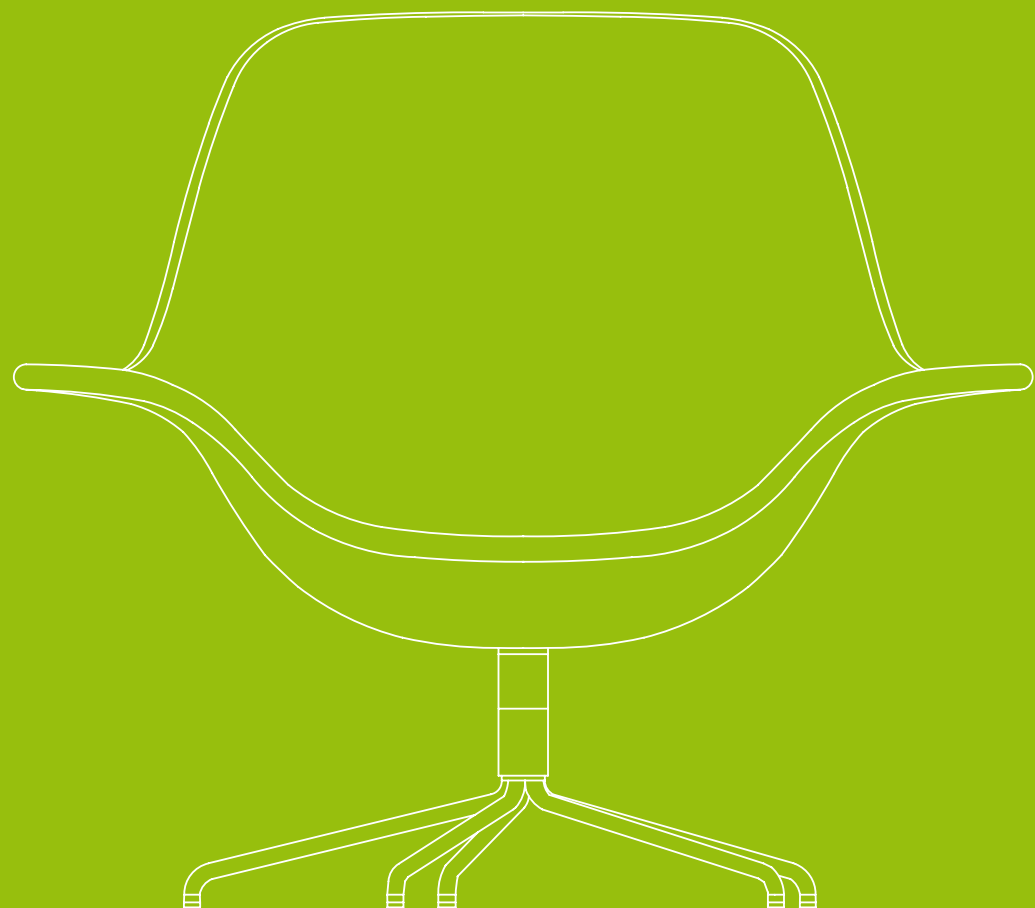
Den offentliga sektorn har stor makt att förändra. Den har möjlighet att anlita de företag som är föregångare på vägen mot hållbar design. Tillsammans kan man visa att det varken behöver vara svårt eller dyrt att skapa design som bidrar till en bättre värld.

DMO fyller ett tomrum

Att göra en förstudie med DMO innebär att det är ni som arbetar inom en verksamhet som bestämmer hur ni vill ha era lokaler. Kunskapen och informationen måste föras över till nästa led av er, med Design med Omtankes hjälp. Vi är unika i detta och fyller ett tomrum. Väl genomtänkta förstudier både utvecklar verksamheten och förenklar byggprocessen.

Vi arbetar med det som är verksamhetens ansvar när lokaler ska förändras – inte med det som är byggaren/byggarkitektens område. När ni arbetar med DMO anlitar verksamheten en arkitekt som är med i processen för att ge professionell vägledning. Målet är att komma fram till ett verksamhetsprogram för lokalförändringen.

Det programmet måste vara gjort så att nästa led i processen förstår hur ni som är kund vill ha det.

Svanen-märkt stol från Offecct

Lönsamt att sätta miljö och människor i centrum

– Vi har en sorts kärleksrelation till Design med Omtanke. Det känns bra att man sätter människan och miljön i centrum i denna tid när det mesta präglas av marknadstänk. DMO är ekonomiskt hållbart. Glömmer man människors välbefinnande får man ofta oönskade följd-kostnader.

Regionen har hållbar tillväxt som mål och det gäller att hålla den lågan brinnande så att det inte bara blir en slogan. DMO passar så väl in där. Det är ett frö som satts och växt till något stort och bra.

Gröna Listan gör det enkelt att göra miljöriktiga val och det är väldigt viktigt. Det får inte vara krångligt för då slår det aldrig igenom på bredden.

Västra Götalandsregionen kan vara en stark drivkraft på vägen mot hållbar utveckling. Den offentliga sektorn kan gå före och visa på de goda alternativen. Jag tycker det är den offentliga sektorns roll att vara föregångare.

Per-Olof Blom, ordförande i miljönämnden, Västra Götalandsregionen

Sprid DMO och Gröna Listan i hela Sverige!

– Design med Omtankes arbetssätt passar så bra ihop med oss.

Offecct är företaget där ledningen gett sig sjutton på att ta täten i miljöutvecklingen. Varje fredag har man miljömöte med hela personalen. Svanen-märket finns på flera möbler som företaget tillverkar.

– Gröna Listan är ett bra hjälpmedel både för beställarna och för oss som leverantörer och driver på mot mer miljöanpassad produktion. Men vi önskar att den ska spridas i hela Sverige. Design med Omtanke och Gröna Listan är så bra att det borde finnas överallt.

Marika Andersson, marknadsavdelningen, Offecct

**Metoden
DMO**

Introduktion

Att tänka rätt från början är en lönsam affär

Metoden DMO fungerar som en lots för er på arbetsplatsen och er processledare. Vi tar avstamp i er verksamhetsidé och använder verktyg som stimulerar till ett innovativt förändringsarbete där nya tankar växer fram. Vi handleder er genom de frågor som behöver besvaras för att er nya miljö ska bli så bra som ni önskar.

Så här går det till att göra en förstudie med DMO

Metoden bygger på en kombination av kartläggning av information, analys och kreativa övningar. Ni bildar en projektgrupp och anlitar en arkitekt. Metoden DMO är indelad i fyra steg:

- 1. En gemensam grund** – en bakgrundsbeskrivning av vilka ni är och era motiv till en förändring.
- 2. Maximal nytta** – här samlar ni in en mängd fakta kring era arbetsformer och besökares synpunkter, gör många kreativa övningar för att få ut den största nyttan av er förändring.
- 3. Långsiktig hållbarhet** – ni diskuterar hur ni kan förena estetik med etik, ekologi och ekonomi.
- 4. Med sikte på framtiden** – med tidigare fakta som grund är det nu dags att forma framtiden. Visioner, prioriteringar och vad ni vill utstråla – nu ska allt falla på plats och verksamhetsprogrammet bli klart. Här behöver många engageras och det ni bestämmer er för här kommer att genomsyra den kommande förändringen.

I Design med Omtanke har vi oftast startat med att verksamheten gör Steg 1 – Gemensam grund (1–4) på egen hand hemma. Därefter kommer projektgruppen på en workshop under två dagar som leds av Design med Omtanke. Då gör man en stor del av Steg 2 – Maximal nytta och Steg 3 – Långsiktig hållbarhet, framförallt de kreativa övningarna så att det sedan är lättare att fortsätta hemma på egen hand. Cirka en månad senare samlas så många som möjligt på arbetsplatsen för ett visionsarbete, som också det leds av Design med Omtankes handledare. Därefter fortsätter arbetet i projektgruppen tillsammans med arkitekten för att arbeta med identitet och göra prioriteringar och sätta samman den slutliga versionen av verksamhetsprogrammet.

Hur lång tid tar processen? Ja, det varierar mycket beroende på hur bråttom det är och hur stor förändring som ska göras. Men det kan ta allt från en månad till närmare ett år. 3–4 månader är en ganska vanlig tid, inte i effektiv tid utan utspridd. Det tar ofta ett tag att få in alla uppgifter man behöver och ofta får man bättre lösningar om nya tankar får ligga och mogna innan man beslutar sig. Tänk på att starta förstudien så tidigt som möjligt, gärna så fort ni fått besked om att ni får göra om. Förstudien ska göras innan skisser och andra begränsningar finns framme. Ni kommer med stor sannolikhet att komma fram till viktiga ståndpunkter som påverkar lokalernas utformning och ju tidigare det kommer med i processen, desto bättre.

Resultatet blir ett verksamhetsprogram

Ert arbete i förstudien kommer att resultera i en genomtänkt dokumentation – ert verksamhetsprogram – med tydliga prioriteringar och bilder som förstärker era ambitioner. Detta material blir ett viktigt dokument för den kommande lokalförändringsprocessen. Det har också visat sig att det blir ett uppskattat beslutsunderlag, för såväl verksamhetens utveckling som för eventuella politiska beslut som behöver tas. Med det som grund blir era motiv till förändringar tydligare och enklare att presentera. Det ger er en styrka och många fördelar i den fortsatta processen.

Nyttan med DMO

Förenar verksamhetsidén med effektiva och hållbara lokaler

- Tar vara på personalens kunskap och engagemang inför förändringen.
- Fokus på funktion ger en effektiv arbetsplats som underlättar för såväl personal som besökare.
- God tillgänglighet för alla redan från början och resurssnåla, miljömedvetna lösningar.
- Än mer stolta medarbetare och nöjda kunder i en attraktiv miljö.

Lönsamt att tänka efter i det tidiga skedet

- Medvetna beslut ger maximal nytta för resurserna.
- Merparten av besluten i en lokalförändringsprocess tas i planeringsarbetet.
- Kostnaden är låg i planeringsarbetet jämfört med ändringar när ombyggnationen väl är igång.
- Lönsamt. Bristande kommunikation i byggprocessen kostar 22 miljarder om året i Sverige. Det visar en utredning som Industrifakta gjort på Svensk Byggtjänsts uppdrag.
- Det man varit med om att skapa vårdar och utvecklar man på ett medvetet sätt vilket ger besparingar på driften.

Underlättar den kommande lokalprocessen

- Tydlig redovisning av era behov och prioriteringar till nästa led i processen i ett tidigt skede.
- Om alla är med på banan redan från början går byggprocessen snabbare och man minskar risken för kostsamma stopp under tiden.
- Bättre att tala om vad man vill före än efter.

Brita Nordblad, lokalplanerare Primärvården Göteborg

Mod och envishet för ett lyckat resultat

Brita Nordblad är lokalplanerare inom primärvården i Göteborg och Nina Ryd är arkitekt och forskare på Chalmers. De är fullständigt överens om att ett engagemang i det tidiga skedet är helt avgörande för resultatet när man ska göra om lokaler. Det är då verksamheten som ska finnas och arbeta i lokalerna har sin chans.

– Om verksamheten inte engagerar sig i det tidiga skedet så kan man få lokaler som förhindrar, försvårar och fördyrar verksamheten, säger Nina Ryd.

Hon har skrivit böcker med titlar som »Tidiga skeden i planering, bygg och förvaltning« och »Ju förr dess bättre«.

– Målet är att få en mer professionell beställare, säger Nina Ryd. Det gynnar alla. Ska man baka behöver man ett bra recept. Det behövs ett »recept« vid byggnadsprocesser också.

Man måste veta vad man vill

– Förstudien är oerhört viktig, menar Brita Nordblad. Om man inte lägger tid och kraft i det tidiga skedet, då vet man inte vad man behöver för då har man inte tänkt efter. Och då är det väldigt svårt att berätta det för någon annan – fastighetsförvaltare, byggare.

– Om man inte är aktiv är risken att det bara blir ett byggprojekt, inte ett projekt för att utveckla verksamheten. Det är så sällan man bygger om och det är då det finns stora möjligheter att grundligt tänka efter och förbättra både verksamhet och lokal. Den chansen får man inte missa, säger Brita. En annan viktig sak är att man förlorar möjligheten till engagemang från en större krets om man inte gör en förstudie. I byggskedet är det bråttom och då handlar det om att svara på snabba frågor som utgår ifrån de förhållanden som redan råder. Engagemanget och delaktigheten från personalen är grundläggande för ett gott resultat.

– När jag började arbeta med detta 1998 var det ett vakuum, säger Nina. Utan arbete i det tidiga skedet var det en mycket osäker input och man kvalitetssäkrade inte programmen. Annars var kvalitetssäkring på modet, men man började där det var enklast, med tekniska saker till exempel.

Byggbranschen har varit dålig på att svara på funktionsinriktade krav. Till exempel om kunden säger att man vill ha hälsosam inomhusmiljö. Alla andra branscher prioriterar kunden, det är inte lika självklart inom byggsektorn, menar Nina Ryd.

Brita Nordblads erfarenhet är att om man tydligt formulerar sina krav och bestämmer hur man vill ha det får man genom mer.

– Inte allt förstås, men man har i alla fall en chans, säger Brita. När man väl börjat bygga går det så fort och man riskerar då att kopiera det man redan har om man inte är väl förberedd.

Vårdcentrum Kungshöjd i Göteborg

Stärker brukaren

– Jag tror att metoden DMO i väldigt hög grad stärker brukaren. Verksamhetsföreträdarna känner att de har någon utifrån att hålla i handen, säger Nina.

Brita Nordblads arbete som lokalplanerare inom primärvården innebär att vara spindel i nätet. Hon samordnar och ser till att rätt saker kommer upp på agendan och hon är en kontakt-länk mellan verksamheten och byggare/fastighetsförvaltare. Det är ovanligt att det finns en lokalplanerare, men inom primärvården i Göteborg anser man att det är nödvändigt.

– Lokalplaneraren har en väldigt viktig funktion, menar Nina Ryd. Han eller hon är tolken mellan verksamheten och byggaren och fastighetsförvaltaren.

Det finns en hel del kommunikationsproblem nämligen.

– Vi i byggbranschen tar ofta makten genom vårt fackspråk. Det finns en vana att bestämma och då kan verksamhetens önskemål bli underordnade, säger Nina.

I sin forskning följer hon upp projekt och ser hur kraven från beställaren har genomförts. Det är ofta det brister där.

Hon tycker det behövs mer av ödmjukhet och lyhördhet och en vilja att hjälpa till.

– Men det är komplicerade processer med många parter inblandade. De har olika uppdrag och det måste respekteras. Det är mycket balansgång att hantera i lokalförändringsprocesser.

Envishet krävs

Brita Nordblad skriver under på att det inte alltid är enkelt med kommunikationen.

– Man måste vara väldigt envis. Verksamheten måste upprepa de saker som är viktiga gång på gång, annars är risken att de tappas bort. Man måste kontrollera att det man sagt finns med i dokumentationen. Jag ser mig som en sorts språkrör.

– Det är också ett problem att många fastighetsägare har kortsiktiga perspektiv, säger Nina Ryd. Även hus, där offentliga verksamheter finns, köps ju upp av finansaktörer som är ute efter snabba vinster. Då kan det vara svårt att få gehör för ett långsiktigt hållbarhetstänkande.

– Leverantörer driver också sin egen agenda. De är inte så intresserade av att man ska ta vara på gammal inredning utan vill förstås sälja nytt. Men man blir starkare om man tänker efter ordentligt i ett tidigt skede. Vilka resurser har vi? Vad är bra? Det är ett vanligt fel att man inte ser till vad som är bra utan gör om allting.

Råd inför förstudien

Vi ber om några råd från Nina Ryd och Brita Nordblad, som de vill dela med sig till andra.

– När man ska förändra lokaler är det väldigt viktigt att bestämma vilket mandat projektgruppen har och vilka uppgifter de ska göra, menar Nina. Det får inte vara en lös tyckargrupp. Den måste också informera väl uppåt och nedåt för att få förtroende från alla som berörs.

Identifiera vad som är det viktigaste att börja med i projektet. Och var modiga! Stå på er mot säljare, fastighetsfolk, byggare och andra, säger Nina Ryd.

Så här säger Brita Nordblad:

– Gör studiebesök med projektgruppen, titta på hur andra gjort. Prata med andra, då blir det konkret och man fångar upp bra saker.

Ta hjälp av proffs. Man kan inte lita på att man blir förstådd. Man måste ha »sin« tekniker med så arkitekten som deltar i vårt arbete är en viktig resurs.

Involvera brukarna, vilket för oss i primärvården betyder patienterna!

Räkna med att det krävs jobb och engagemang. Och som sagt – var envis, säger Brita.

– Det kanske låter som om det är mycket problem att göra en förstudie, men det är otroligt viktigt och dessutom en fantastiskt rolig tid, när man har alla möjligheter att vara kreativ, säger Nina Ryd. Det är högt i tak på ett konstruktivt sätt. Alla kan vara med och bidra, man ser helheten tillsammans, ur olika perspektiv.

Den gröna oasen på Vårdcentrum Kungshöjd i Göteborg

Lönsamt att forma bra miljöer

– Jag vill medverka till att skapa en modern designfilosofi som utgår från en helhets-syn när man ska bygga eller bygga om lokaler och arbetsmiljöer. En stimulerande innemiljö med flexibilitet har stor betydelse för människors välbefinnande och effektivitet. Det säger Alexandra Moore, inredningsarkitekt och civilekonom.

Hon har forskat om hur den fysiska miljön dels påverkar vårt välbefinnande och energi, dels hur designfaktorer påverkar kundnyttan.

– Utformar man miljöer efter människors behov så får man mycket bättre resultat på arbetsplatsen.

I en komplex värld gäller det att utgå från människors psykologiska behov och förutsättningar när man ska utforma inomhusmiljöer. Ofta uppstår irritationer och konflikter på grund av dålig akustik, felaktig belysning, ogenomtänkta flöden och kommunikationer etcetera.

– Många sådana faktorer i miljön kan leda till att man inte känner sig sedd och delaktig, vilket sätter igång en ond spiral och till slut kan det yttra sig i negativa hälsoupplevelser, säger Alexandra.

Idag tenderar arbetet på kontor att ändra karaktär jämfört med hur det var förr. Vi jobbar oftare i projektform, vilket kräver att vi behöver röra oss oftare, skynda till fler möten och hålla oss tillgängliga större delen av dygnet. Utmaningen ligger i att förvalta denna trend på ett kreativt och inbjudande sätt!

Mäta effekter av en god arbetsmiljö

I sin forskning inom arbetsvetenskap vid Luleå Tekniska Universitet har Alexandra Moore hittills byggt upp en kunskap om hur samband mellan designfaktorer – ljud, ljus, färg – ser ut, genom tester på TeliaSonera. Miljön styr välbefinnandet mer än vi tror och vi upplever till exempel mer energi vid stark färgsättning i varma färger.

– Känslan av delaktighet påverkas av var den egna arbetsplatsen finns i förhållande till rummet och kollegorna, säger Alexandra. Mina studier visar att om man saknade överblick blev resultatet negativt och påverkade även andra upplevelser, som att man snabbare kände sig överbelastad, kände fysiska besvär till exempel i rygg eller nacke.

Det visade sig också att möjligheten att kunna vila ögonen på något vackert, som gröna växter, en färgad vägg eller konstverk påverkade arbetslusten.

Alexandra Moore

–Det är alldeles klart att designfaktorer har stor betydelse, säger Alexandra. Men det räcker inte med dem för att skapa en bra arbetsmiljö. Den goda designen måste kombineras med en väl fungerande organisation.

Att en dålig arbetsmiljö får negativa konsekvenser är ganska uppenbart. Det är lite svårare att bevisa att god design leder till en miljö där människor trivs och blir mer produktiva. Men det är just det Alexandra Moore i den sista etappen av forskningsprojektet vill utforska. Hon planerar att utforma en metod för att analysera, utvärdera och förklara hur små förändringar av designfaktorer i byggnader kan ha effekter på människor. Utveckling av ett analysverktyg kommer att kopplas till en modell för kostnads- och nyttoanalys, så att beslutsfattare kan se kundnyttan och därigenom få vägledning vid planering och utformning av lokaler och arbetsmiljöer. Det behövs siffror för att övertyga när kraven vid hyresgäst Anpassningar av kontor har ökat.

God design stimulerar hjärnan

Alexandra vill öka medvetenheten om betydelsen av goda, vackra miljöer för trivsel och effektivitet.

–Människor presterar bättre när de trivs. Miljön ger också effekter på hälsa och sjukskrivningar. Trivs du bra så mår du bättre och minskar risken för arbetsrelaterade sjukdomar. Eftersom personalkostnaden är en stor del av budgeten i de flesta företag så är det en mycket god affär att få ner sjukskrivningarna. Investeringar i design får man igen med råge. Design spelar idag en nyckelroll vid utformning av arbetsmiljöer, eftersom den stimulerar och hjälper oss i både vårt tankearbete och i det sociala mötet. Fokus har sedan länge flyttats från belastningsskador på kroppen till vår hjärna. Alltför komplexa miljöer och för mycket information med för stor tidspress leder till stora risker att vi både gör fel och blir sjuka.

–En strukturerad byggprocess innebär att man är mycket mer säker på vad man gör och undviker dyrbara misstag. Jag är helt övertygad om att god design lönar sig. Det innebär så mycket mer än att det blir vackert. Men vackert blir det – också!

–Med min forskning vill jag visa att design och arkitektur är oundgängliga strategiska faktorer om man strävar efter en sund organisation. Det handlar om att skapa mer långsiktigt hållbara arbetsmiljöer. En bra arbetsmiljö ger oss kreativitet och energi vilket innebär lönsamhet på sikt. En miljö som är utformad i samstämmighet med det arbete som ska utföras där, stöttar medarbetarna i deras jobb och får dem att prestera bättre. Och vilken företagsledning önskar sig inte det?

Attraktiv miljö ger nöjda kunder

Alexandra Moore och hennes medarbetare är tämligen ensamma om att forska på hur designfaktorer och den fysiska arbetsmiljön påverkar medarbetarnas trivsel, hälsa och prestationer.

–Men det pratas mycket om det i byggbranschen och man visar stort intresse för forskningen, säger hon. Ett bevis för det är hur flera större aktörer vinnlägger sig om att förstå kundens behov för att utforma den mest attraktiva miljön för att uppnå en långsiktig relation. Men de behöver hjälpa till rejält ekonomiskt också. Annars går projektet inte i mål.

–Under de år jag hållit på har det hänt en hel del. Kontorslandskapen i sin nuvarande form är inte lika populära längre och det är bra. Det finns fortfarande många olösta problem i dessa miljöer. Men öppenheten tror jag består, fast i en ny form – rörelse och variation byggs in med en mångfald av mötesplatser och det kräver en större tillit till medarbetarens arbetsinsats. Allt går väldigt fort och man måste ha ett öppet sinne. Morgondagen kräver andra lösningar för lokaler än vad vi har idag, menar Alexandra.

Nu väntar Alexandra Moore och hennes medarbetare på WSP Sverige på att få medel för att kunna testa och förfina analysverktyget. Först därefter blir det dags att ställa samman för en doktorsavhandling.

Målet – det är att bidra till en teknik för att utforma miljöer och arbetsplatser som stimulerar alla sinnen och gör oss till mer kreativa och friska människor.

Joel Svedlund, Birgitta Nilsson, Lena Isaksson Drake, Barbro Peterson, och Kaj Abbestam

Med kreativa processer kommer man längre

– Det är ibland häpnadsväckande så mycket bra idéer som kan komma fram på kort tid när kreativiteten får fritt spelrum. Det säger Lena Isaksson Drake, utvecklingsledare i Design med Omtanke. Designvärlden och den offentliga sektorn är två skilda världar och sällan mötas de två. Men det är just det som hänt inom Design med Omtanke.

– Jag har arbetat många år med förändringsprocesser inom hållbar utveckling i offentlig sektor, men när jag träffade designer såg jag att de hade annorlunda verktyg att jobba med för att få folk att tänka nytt, säger Birgitta Nilsson, verksamhetsledare för Design med Omtanke. När vi utvecklat vår arbetsmetod har vi använt oss av designmetodiken, men »översatt« den så att även andra ska kunna jobba med den. Många tror att design handlar om en snygg form, men designmetodik bygger på att få fram den bästa funktionen för användarna, gestaltad på ett attraktivt sätt.

– I offentlig sektor härskar det skrivna ordet, menar Kaj Abbestam från Stiftelsen Svensk Industriedesign (SVID), som är ansvarig för produktutvecklingsprojekten inom Design med Omtanke. Men som designer möter man frågeställningar på ett annat och mer gestaltande sätt.

Det är det sättet att arbeta som Design med Omtanke gjort till sitt när arbetsplatser och offentliga miljöer ska förändras och förbättras. Det sätt som industriedesigner arbetar på med fördjupade behovsanalyser har inspirerat.

– Det föds oerhört mycket bra idéer under våra workshops och jag har funderat över varför, säger Lena Isaksson Drake som är inredningsarkitekt med många år i yrket. Ett av svaren tror jag är att vi inte börjar med att prata rum. Det gör man oftast annars och får en massa synpunkter om vem som ska sitta var etcetera. Vi börjar i en annan ända. Hur ser arbetsprocessen ut och hur vill vi att den ska vara? Vi tänker inte »mitt rum« utan ser ett större sammanhang.

Att skapa gemensamma bilder

Designprocessen innebär också att man testar en idé. Man går inte till beslut så fort utan provar sig fram. I Design med Omtankes metod innebär det att man lägger ner mycket tid och engagemang i det tidiga skedet. Det är då man har störst möjlighet att påverka. Det extra man satsar i början lönar sig i längden.

– Med vår arbetsmetod får man fram den kunskap som finns på arbetsplatsen på ett bra sätt, säger Barbro Peterson, designer och ansvarig för Design med Omtankes regionkontor i Sjuhärad. I våra workshops varvar vi utbildningspass med mycket kreativa övningar. Om det handlar om att skapa en bra miljö för äldre så ritar vi Greta, 85, i olika situationer i hennes miljö. Man kan också plocka fram olika ord som är viktiga för arbetsplatsen för att sen klistra upp bilder som associerar till dem för att visa vilket uttryck och utstrålning man vill ha i en miljö som ska förändras. Det gäller att få en gemensam bild av hur man vill ha det. Då kommer lusten och kreativiteten och med det engagemanget och glädjen, säger Barbro. När människor med olika kunskap möts kring en gemensam uppgift hittar man de riktigt bra lösningarna.

– Ord betyder olika saker för olika människor och det händer ofta något när man också börjar arbeta med bilder, göra collage, visualisera, säger Lena.

Nya idéer föds när vi korsar olika kompetenser

I Design med Omtankes möts människor med en mängd olika kompetenser. Anställda, designer, arkitekter, fastighetsförvaltare, företagsledare, ingenjörer, marknadsförare, tillgänglighetsexperten, miljökonsulter med flera.

– Vi har lärt oss otroligt mycket av alla människor vi mött. Jag tror att möten mellan olika professioner och människors generositet att dela med sig av sina erfarenheter skapar ett kreativt och öppet klimat, som är utvecklande för deltagare och ger ett gott slutresultat, säger Joel Svedlund, designingenjör och regionansvarig i Skaraborg.

– Vår metod är sådan att alla aktörer som arbetar med frågan, oavsett om du är vårdpersonal eller produktutvecklingsansvarig på ett företag, ska kunna kommunicera med varandra. Då får man förutsättningar att gemensamt komma fram till bra lösningar, så att det som utvecklats fungerar när det ska användas. Det hade vi aldrig lyckats med om vi inte jobbat tillsammans med så många olika yrkeskategorier, säger Birgitta Nilsson.

Då kör vi igång!

Metoden DMO bygger på olika arbetsuppgifter som ni gör i personalgruppen tillsammans med en arkitekt. Till flera uppgifter finns det kreativa övningar (markerade med *) som en workshopledare håller i. Hoppa inte över dem, de hjälper er att tänka i nya banor och ger er många nya idéer! Allt är kanske inte möjligt att uppnå nu – vår devis är att hoppa på tufforna framåt. Vi gör så bra vi kan och förbereder för att gå vidare när det blir möjligt. Längst bak i boken hittar ni ett exempel på hur ett verksamhetsprogram kan se ut när det är klart för överlämning till fastighetsägaren. Lycka till!

Gemensam grund

Våra bästa och mest lönsamma slutresultat uppnår vi när människor med många olika erfarenheter på arbetsplatsen aktivt är med i processen redan från början. För många handlar det om ett nytt sätt att samarbeta på. Därför är det av stor betydelse att alla som ska delta får en gemensam kunskap och värdegrund och att alla har samma ambitioner och är eniga om hur arbetet ska gå till. Vi startar därför med att ni gör en presentation av er verksamhet, beskriver varför en förändring ska göras och vad ni vill åstadkomma. Svara på frågorna i avsnittet på ett sätt som gör att andra förstår vilka ni är och vad som är viktigt att veta om er. Kommer ni på annan viktig information – skriv ner det också!

Nu är det dags att organisera arbetet. Skapa en representativ projektgrupp bland personalen. Utse en processledare som är bra på att skapa ett öppet och kreativt klimat, där människors idéer och tankar verkligen kommer fram. Anlita en arkitekt som kan hjälpa till att hitta lösningar på era behov. Det kommer att bli en hel del som ska dokumenteras, så utse någon i projektgruppen till sekreterare och sprid informationen till dem som berörs under tiden. Dokumentation kommer att resultera i ert verksamhetsprogram som ni kan lämna till er fastighetsförvaltare men blir också ett viktigt beslutsunderlag för er. Genom hela processen är det viktigt att skriva upp idéer som kommer fram så att de inte tappas bort.

Arbetsuppgifter

1. Våra förutsättningar

Syfte:

- Göra en bakgrundbeskrivning av er och era motiv till förändring
- Organisera ert arbete
- Presentera en tydlig gemensam bild av vilka ni är och vad ni vill utstråla – er identitet

1. Beskrivning av befintlig verksamhet

- Verksamhetens huvudsakliga syfte
- Antal personer som arbetar, samt eventuella boende, i miljön
- Antal besökare i snitt vid olika tider – typ av besökare
- Ungefärliga kostnader för personal och lokaler per år

2. Motiv till förändring

- Varför behöver verksamheten förändras?
- Vad är det som inte fungerar idag?
- Vad vill ni åstadkomma med projektet?
- Vad är viktigt för att nå en bra kvalitet?

3. Projektets förutsättningar

- Projektets avgränsningar – är det hela/ del av verksamheten som ska förändras?
- Finns beslut (av vem) och budget (hur stor) för projektets genomförande?
- Vilka investeringar ska betalas av verksamheten respektive fastighetsägaren?
- Kan ni se förändrade behov på sikt som kan påverka verksamheten?
- Vilka yttre aktörer – kunder, grannar, andra organisationer – påverkas av projektet och vilka beslutsfattare är viktiga?

4. Organisation och kommunikation

- Deltagare i projektgruppen och deras funktioner i projektarbetet.
- Andra viktiga intressenter (referensgrupp, experter, styrgrupp etcetera).
- Vilka är viktiga att kommunicera med (både internt och externt)?
- Vilka kommunikationsvägar ska ni använda?

5. Identitet/varumärke*

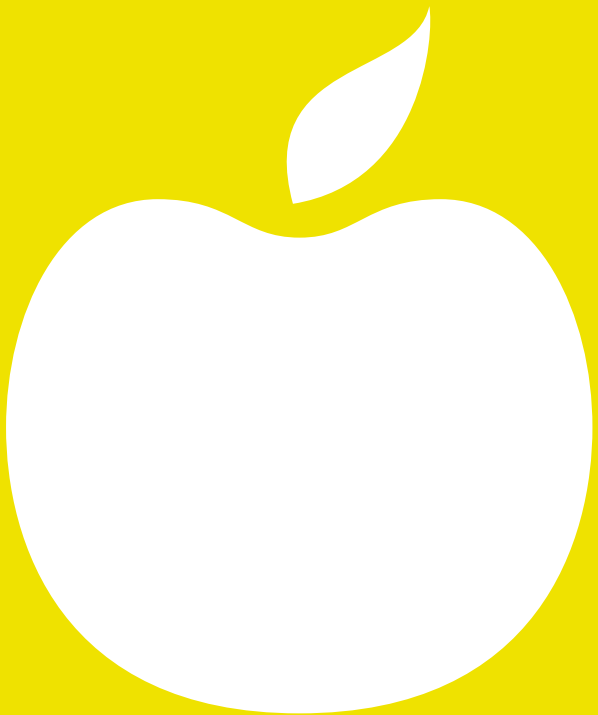
- Med vilka ord vill ni beskriva er identitet, ert varumärke och er värdegrund?
- Vilka bilder beskriver varumärkets uttryck bäst?
- Vad är viktigt för att man ska vilja komma till er?
- Vad är det som gör att man trivs på er arbetsplats?

Till verksamhetsprogrammet

Svaren på ovanstående uppgifter skriver ni i ert verksamhetsprogram. Bifoga en bild på ert collage från den kreativa övningen.

* Kreativ övning

Tips & råd Våra förutsättningar

Förbered för en bra process

Skapa en bred projektgrupp

Projektgruppen bör bestå av ca 5–7 engagerade personer från verksamheten. Det bör vara minst en person från ledningen tillsammans med en bred representation från olika yrkesgrupper på arbetsplatsen. Mångfald, vad gäller exempelvis kön, ålder, bakgrund och funktion kan ge många infallsvinklar på samma fråga.

En arkitekt ska alltid ingå i projektgruppen. Det är också en fördel om någon från fastighets- sidan finns representerad.

Processledaren har stor betydelse

Vi kallar den person som leder förstudien med metoden DMO för processledare för att inte förväxla med fastighetsförvaltarens projektledare. Hur bra processen drivs är av mycket stor betydelse för slutresultatet, både för själva miljöns utformning och för hur nöjda deltagarna är med förändringen. Så tänk till när ni väljer processledare. Det är viktigt att denna person har förmåga att fånga upp åsikter/tankar i gruppen, är bra på att delegera och van att driva processer. Om ni inte har någon processledare kan det vara en god idé att anlita en arkitekt som också är en duktig processledare.

Utse en person som dokumenterar

Vem gillar att göra vad? Dela om möjligt upp arbetet utifrån intresse. Utse en person som är dokumentationsansvarig – det blir en hel del att skriva. Tänk på att ni skriver för att alla på arbetsplatsen ska få information men framförallt för att de som ska använda ert material som fastighetsförvaltare, hantverkare med flera ska förstå er. Det som kan tyckas självklart för er är inte det för andra utanför er organisation.

Genom hela projektet är det viktigt att notera alla idéer som kommer upp och att en idé- ansvarig i projektgruppen sammanställer dem. Det är viktig inspiration för projektgruppen och arkitekten i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Välj en engagerad arkitekt

När man arbetar med metoden DMO finns alltid en arkitekt med i gruppen. Det är en viktig kvalitetssäkring för att verksamhetens idéer ska få genomtänka lösningar och att verksamhetsprogrammet formuleras på ett sätt som nästa led i kedjan förstår. Det är ni i verksamheten som vet vad som är viktigt för er men arkitektens profession är att hitta de bästa lösningarna.

Om fokus i förstudien är en inomhusmiljö rekommenderas att ni anlitar en inredningsarkitekt eller en arkitekt med dokumenterat inredningskunnande, eftersom de är experter på den inre

miljön. Är det en utemiljö är en landskapsarkitekt det bästa valet. Hon/han ska ha ett stort intresse av att delta i er process för att lyssna in era tankar och idéer. Arkitekten ska också ha kunskap och vilja att skapa hållbara miljöer som är anpassade till verksamhetens behov. Om det blir en ny- eller ombyggnation kommer fastighetsägaren att anlita en husarkitekt som ansvarar för huset. Inredningen kommer förmodligen att bli verksamhetens ansvar. Det kan vara en fördel för verksamheten om er arkitekt inte arbetar på uppdrag av fastighetsägaren utan arbetar med ert bästa för ögonen och bygger upp ett bra samarbete med husarkitekten. Det gäller i synnerhet om ni hyr era lokaler.

Träffa gärna några olika arkitekter. Presentera er verksamhet, berätta också att ni arbetar med metoden DMO. Ta in offerter, samlar referenser från arkitekternas tidigare arbeten, fundera själva kring era behov och gör därefter ert val.

På Design med Omtankes hemsida www.designmedomtanke.se finns en kompetensbank med arkitekter och designer som tidigare har arbetat med metoden DMO som gärna hjälper er.

Skapa kontakter utanför projektgruppen

Vilka kunskaper är värdefulla att tillföra ert projekt? För att få information och ökad kunskap kan det vara värdefullt att skapa referensgrupper. I gengäld blir de delaktiga i processen med möjlighet att påverka och samtidigt en kanal för er att sprida information.

Besök andra och bjud in gäster! Ofta finns lösningen på era problem/behov i en helt annan bransch som har likartade aktiviteter eller liknande värderingar.

Gör en kommunikationsplan

För att skapa en positiv intern anda kring projektet är det viktigt att kollegor och andra berörda tidigt får information om projektet och dess tidsplan, samt att de vet när det är möjligt att lämna synpunkter. Därför är det bra att göra en kommunikationsplan.

Fundera när ni organiserar arbetet över vilka som kommer bli berörda under arbetets gång. Ju tidigare människor får chans att vara med eller lämna synpunkter – desto bättre.

– Vi fokuserade på insidan av huset, vilken identitet de olika verksamheterna ville utstråla, berättar Malin Åberg, arkitekt. Den känsla man ville förmedla var välkomnande, varmt och ombonat.

Var tydliga med er identitet!

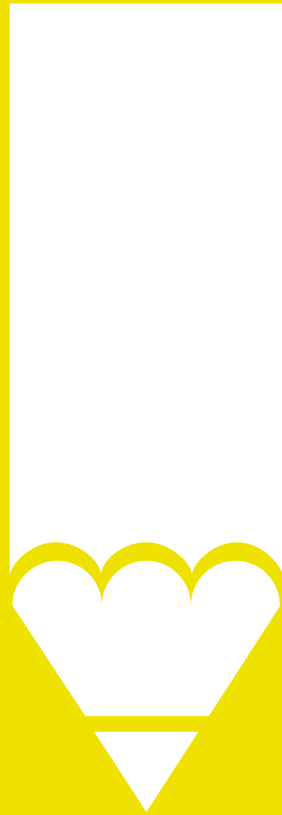
Vad vill ni utstråla?

När ni formar er nya miljö finns stora möjligheter att ge uttryck för vilka värden som ni i er verksamhet verkligen vill stå för. Vilka är ni och vad vill ni att besökare ska uppleva när de kommer till er? Vill ni utstråla värme, lekfullhet, makt, myndighet, modernt, hälsosamt – vad är det som stämmer överens med er verksamhetsidé och de värden som kännetecknar er? Detta är viktigt att komma överens om för det påverkar er nya miljö i stor utsträckning! Beskriv vilka ni är och vad ni står för i både ord och bild. Ju mer arkitekten lär känna er och er organisation, desto bättre kommer hon/han att kunna skapa en miljö som speglar era värden.

Företagets eller organisationens identitet är summan av allt som verksamheten säger eller gör. Identiteten speglar organisationens själ. Varje verksamhet har en identitet (ett varumärke), oavsett om de valt den medvetet eller inte. Identiteten sitter inte i logotypen och brevpappret, även om logotypen ofta är en symbol som förknippas med väl inarbetade verksamhets identiteter. Identiteten byggs upp av ert bemötande, erbjudanden, kvalitetsnivå, lokaler, inredning, klädsel – ja, allt som kunden uppfattar av er i mötet med er verksamhet. Alla vårdcentraler har troligen omvårdnad och omsorg som en del av sin värdegrund, men hur många vårdrum upplevs av patienten som omvårdande, omsorgsfokuserade i sin inredning?

Aktivt arbete med identiteten stärker en verksamhet både internt och externt. Ni blir tydligare som arbetsgivare vilket gör det lättare att rekrytera rätt. Er kund vet vad han/hon kan förvänta sig av er och ni vet vad ni ska uppfylla för att sända ut det budskap ni vill. Grunden till identiteten bör komma inifrån organisationen och vara baserad på styrkor ni har och en internt skapad och beslutad värdegrund. Ni ska också självklart tillgodose era kunders behov, infria deras förväntningar eller ännu hellre överträffa dem.

I ett identitetsarbete kan ni spänna bågen och skapa realistiska utvecklingsmål för er identitet. Ni lägger till nya delar och utvecklar varumärket till dess fulla potential. Om ni gör det arbetet redan i förstudiefasen av ert projekt har arkitekten en unik möjlighet att uttrycka er identitet i alla sina val. Färger, materialval, möblemang och ljus- och ljudsättning kan alla ge rätt uttryck för just er verksamhet och därmed stärka bilden av er direkt i era lokaler.

Kreativa övningar Våra förutsättningar

Till punkt 5 – Identitet/varumärke

Syfte: Att utifrån er verksamhetsidé utforma er miljö så att den förstärker det ni vill att man ska uppleva hos er. Hitta en gemensam tolkning mellan verksamhet och arkitekt så man uppfattar bild och ord på samma sätt.

Dela upp er i två grupper:

Den ena gruppen har personalfokus.

Vilka ord vill ni ska beskriva er värdegrund?

Vad är det som gör att man trivs på en arbetsplats?

Den andra gruppen har besökarfokus.

Vad är viktigt för att man ska vilja komma till er?

Vilka ord vill ni ska beskriva er identitet/hur ni vill upplevas?

Skriv ner många enstaka ord på A4-ark, ett ark för varje fråga.

Diskutera i hela gruppen

Välj ut 3–6 ord som ska utmärka **verksamhetsidén**. Skriv ner orden.

Välj ut 3–6 ord som ska utmärka **den fysiska miljön**. Skriv ner orden.

Hela gruppen

Utgå från orden i verksamhetsidén och den fysiska miljön. Gör ett bildcollage som illustrerar de ord ni valt. Riv och/eller klipp bilder från dagstidningar och tidskrifter. Fundera över vad en färg, en form, en struktur uttrycker.

Material: A4-papper, stort lite kraftigare ark – ca 50x70 centimeter till collage, rejält med tidningar av alla sorter, färgpennor/kritor, limstift, tejp, saxar.

Tid: 70 minuter

Bra att veta: Denna övning är väldigt viktig för att arkitekten ska förstå det ni pratar om. Ord kan tolkas på så många olika sätt men med bilder blir det tydligare. Ju mer arkitekten förstår, desto lättare kan han/hon skapa det verksamheten förväntar sig. Detta kan uppfattas som en lite »barnslig« övning. Men det har flera gånger varit slående hur ofta känslan man fångade i sitt collage sedan kunde upplevas i den färdiga miljön.

*»Vi har funderat i andra banor än man gör i vanliga fall.
Tankarna snurrar runt i huvudet och mycket kommer nog att
diskuteras med arbetskamraterna hemma.«*

Deltagare på workshops

Primärvården väljer Design med Omtanke

Primärvården i Göteborg har beslutat att använda sig av metoden DMO vid alla lokalförändringar.

– Det var inget svårt val eftersom vårt samarbete hittills gett väldigt goda resultat, säger Marie-Louise Gefvert, primärvårdsdirektör. Vårt mål är att ge ett vänligt och professionellt bemötande i en god miljö.

Primärvårdens samarbete med Design med Omtanke började redan 2001, med en av de allra första pilotmiljöerna, Vårdcentrum Kungshöjd. Fokus låg på den väntande patienten, vilket är något som ofta försumrats i vårdmiljöer. På Vårdcentrum Kungshöjd skapade man väntrumsmiljöer för både den som ville vara aktiv och skaffa information under väntetiden och för den som ville ha lugn och ro i en skön, grön oas.

– Det är en miljö med respekt för patienten och det är jag allra mest nöjd med, sa Irene Stewart Claesson som var ansvarig designer.

Nirvan Richter var inredningsarkitekt och flera företag utvecklade möbler för Vårdcentrum Kungshöjd. Man satsade på material av hög kvalitet med lång hållbarhet.

Självklart hälsobudskap

Brita Nordblad var primärvårdens projektledare i arbetet med Kungshöjd. Hon menar att man ofta inte inser vilken stor betydelse den fysiska miljön har för hur människor mår. Att en vårdcentral ska få besökarna att känna sig välkomna och att miljön ska förmedla ett hälsobudskap är egentligen självklart, säger hon.

Kungshöjd var den första miljö Brita Nordblad var projektledare för och hon har sedan hållit i processen vid förändring av fler vårdmiljöer och är nu primärvårdens egen lokalplanerare.

– Ingen skulle väl lämna över hela ansvaret för sitt eget husbygge till någon annan? Det vill inte vi heller, utan vi tar kommandot själva och det är därför det är oerhört viktigt att ha en egen lokalplanerare inom primärvården, säger Marie-Louise Gefvert.

Som en grund för primärvårdens lokalpolicy ligger det så kallade Forsythiadokumentet. Det har arbetats fram av hela ledningsgruppen för primärvården i Göteborg i samarbete med Design med Omtanke.

Ur Forsythiadokumentet:

»Vi ska bygga ett gott värdskap på en gemensam värdegrund, ett vänligt bemötande och en harmonisk miljö. Vår profil ska avspeglas i våra vårdmiljöer.

Vi behöver därför skapa en gemensam profil för det första mötet ur patientens perspektiv.

Ett led i detta arbete är att skapa ett grundkoncept som ger alla våra vårdlokaler ett gemensamt uttryck och en gemensam atmosfär, en möjlighet till igenkännande och tillit.

Våra lokaler ska främja och underlätta ett vänligt och professionellt bemötande.

Våra miljöer ska utformas med omtanke, de ska vara tillgängliga för alla och kännetecknas av en välkomnande och lugn atmosfär.«

– Om man ska få lokaler som stämmer med verksamhetens behov nu och i framtiden, så finns det inga som är mer lämpade att delta i det arbetet än de som arbetar hos oss. DMO tar vara på den kunskapen. På kort sikt kan det verka som en kostnad men det är en investering, säger Marie-Louise Gefvert.

– Det är inte så många i vår verksamhet som kan lokalprocesser. Förut förstod vi nog inte hur viktigt det är att vi tänker igenom vad vi verkligen vill innan vi tar kontakt med fastighetsförvaltningen, säger Eva Hermansson Jellbin, planeringsledare, som var en av primärvårdens pionjärer för att arbeta med DMO och sen har fortsatt i flera projekt.

Kunderna ska bli sedda

Helene Aulin Ivdal arbetar med verksamhetsutveckling inom primärvården och ser tydligt att utvecklingsfrågor och lokalfrågor hänger nära ihop.

–Kunderna ska trivas och bli sedda och våra medarbetare ska känna att de har en bra arbetsmiljö och att de ska få förutsättningar att göra bästa möjliga jobb. Man känner sig friskare i en god miljö och det är lättare att arbeta i en vacker omgivning där man trivs och mår bra själv, säger Helene Aulin Ivdal och får medhåll av Brita Nordblad:

–Om patienterna trivs i våra vårdmiljöer vinner vi förtroende och det innebär att det blir lättare för oss att jobba.

Att sitta och vänta i ett trist väntrum kan förstärka den oro som patienten känner, medan en varmt välkomnande miljö skapar goda förutsättningar inför besöket. Den fysiska miljön är en av de läkande, symtomlindrande och rehabiliterande insatser primärvården erbjuder.

Miljöprofilen stämmer

Att Design med Omtanke har ett starkt fokus på ekologisk och social hållbarhet medverkar också till att primärvården väljer DMO.

–Vi har så goda erfarenheter av DMO, bland annat för att vi strävar efter att vara en miljö-medveten organisation, säger Marie-Louise Gefvert.

–Med DMO har man möjlighet att påverka, säger Helene Aulin Ivdal. Jag vill verkligen rekommendera det här arbetssättet. Hela personalen är delaktig från början och det kommer fram så mycket bra synpunkter. Det är de som arbetar i lokalerna som vet hur de borde fungera. Det hinner man fånga upp i den här processen. Vi lever i en tid då saker ändrar sig väldigt fort och både vi och lokalerna måste vara flexibla, vilket vi blir bättre rustade för genom DMO.

Stärker konkurrenskraften

I och med det fria vårdvalet utsätts primärvården för konkurrens av privata vårdgivare.

–Vi vill att primärvården ska vara förstahandsalternativet när göteborgarna väljer vårdgivare. Då måste personalens arbetsmiljö och de miljöer där vi tar emot våra patienter vara attraktiva och välkomnande. Jag tror det har avgörande betydelse när man väljer vårdcentral, menar primärvårdsdirektör Marie-Louise Gefvert.

–Jag är övertygad om att det lönar sig att arbeta så här. Det kostar mycket att arbeta i lokaler som inte fungerar! Den tiden vi lägger ner i det tidiga skedet har vi hundrafalt igen senare, säger lokalplaneraren Brita Nordblad.

Lokalerna speglar våra värden

– Vi är jättenöjda med våra nya lokaler. Det känns att de representerar just de värden vi står för och passar våra behov av att vara en öppen mötesplats.

Det säger Kajsa Winnes, tidigare informatör på GMV – Göteborgs Miljövetenskapliga Centrum, som varit processledare under förändringsarbetet.

GMV på Aschebergsgatan är Göteborgs Universitets och Chalmers gemensamma organisation för arbete med miljö och hållbar utveckling. Man arbetar med forskning och utveckling och internt förändringsarbete. En uppgift är att knyta ihop forskare med näringslivet. När det blev bestämt att GMV skulle flytta fastnade man för DMO och tyckte att synsättet stämde bra med den egna verksamheten.

Huset som GMV flyttat in i – gamla Vasa sjukhus – har redan många väldigt bra ekologiska lösningar eftersom Ekocentrum ligger i samma hus och de ställde höga krav när de flyttade in.

Väckt stort engagemang

– DMO har fungerat mycket bra för oss, säger arkitekten Veronica Lindblom. Särskilt att det väckt så mycket engagemang bland dem som jobbar på GMV. Det ger så mycket att man lär känna varandra ordentligt under processen. Delaktigheten gör att alla har synpunkter och kan ställa krav för att arbetsmiljön ska bli så bra som möjligt.

Det finns självklart en mycket stor kompetens på miljöområdet bland personalen och nu sätter det avtryck också i själva lokalerna, till exempel genom bra materialval som trä och linoleum. Man har använt den befintliga strukturen i lokalen, de gamla sjukhussalarna. Det finns behov av många enskilda rum, men en gemensam del är navet i huset. En bred korridor fungerar som bibliotek och mötesyta.

– Att vi hade vår arkitekt med redan från början var avgörande för det lyckade resultatet, säger Kajsa Winnes. När själva bygget skulle igång snabbt kände hon redan vår verksamhet och visste hur vi tänkte.

Blåbärsblå toaletter

Det är en färgstark lokal GMV håller till i. Ta bara en sån sak som blåbärsblå toaletter! Det ger också bra kontraster för personer med synnedsättning. Den breda korridoren har en färgsättning som »drar« in besökarna – den får allt djupare nyanser av grönt ju längre in man kommer.

– Det är folk i våra nya lokaler hela tiden, säger Kajsa Winnes, och det är så vi vill ha det. Vi är ju en nätverksorganisation och det känns så bra att vi kan visa våra besökare lokaler som konsekvent genomsyras av våra värderingar – för en hållbar utveckling.

Maximal nytta

I det här avsnittet tar ni reda på vad miljön ska användas till, inventerar alla användare och deras olika behov. Vad gör ni idag och vad vill ni göra i framtiden? Hur kan ni ta reda på vad som är viktigt för era besökare? Maximal nytta är ett avsnitt där ni samlar in mycket information, allt för att få bästa möjliga lösningar. Till detta avsnitt finns flera kreativa övningar som är kopplade till uppgifterna. De kan ge nya infallsvinklar och öppna upp för nya idéer. Dessutom är de ofta roligare och mer effektiva att göra än vanliga diskussioner i projektgruppen.

Samarbeta med många människor, gör intervjuer och användarstudier för att få in värdefull information. Detta är en av de viktigaste delarna i processen och relativt tidskrävande. Ju mer omsorg ni lägger på denna del av jobbet, desto säkrare kan ni vara på att göra rätt prioriteringar. Det är i detta skede man förhindrar misstag som leder till dyrbara framtida förändringar när bygget redan är igång eller i värsta fall helt färdigt. Processen leder också ofta till att man hittar aktiviteter som man kan ta bort eller förenkla, sådant som finns av gammal vana och inte för att personal eller kund frågar efter det. Detta ger besparingar direkt. Lägg rejält med tid här, då tänker du ekonomiskt!

Arbetsuppgifter

2. Behov och aktiviteter

Syfte:

- Kartlägga vad ni gör idag, vad som fungerar bra och mindre bra för att hitta nya bättre lösningar.
- Att lista aktiviteter som utförs på arbetsplatsen och tydliggöra logistiken för att ge större utrymme för nytänkande och effektivare lösningar.
- Skapa goda förutsättningar för besökare.
- Lyfta viktiga säkerhetsfrågor.
- Söka ny kunskap och erfarenheter.

1. Användare av miljön*

Beskriv olika typer av användare av miljön och vad som är viktigt för dem.

- Boende
- Besökare
- Intern/extern personal
- Service och underhållspersonal

2. Aktiviteter i arbetet*

Kartlägg vad användare gör på arbetsplatsen och vad som fungerar bra och mindre bra. Ett av metodens viktigaste avsnitt – det är här ni beskriver allt ni gör och måste och vill kunna göra på arbetsplatsen. Ett färdigt underlag finns i *Kreativa övningar*.

- Vilken personal/andra användare ska kartlägga sina aktiviteter hos er? Alla eller några?
- Beskriv vad de gör under några dagar
- Vad är positivt respektive negativt när man gör dessa aktiviteter?
- Andra viktiga aktiviteter som är viktiga att få med?

3. Besökare/kunders synpunkter på miljön*

Tag reda på hur besökare upplever era tjänster och er miljö. Sök upp dem och fråga.

- Vilka förändringar kan ni göra som underlättar för dem?
- Vad skapar ett mervärde som gör att de gärna återkommer?

* Kreativ övning

– Man får alla med sig genom att jobba med DMO. Personalen blir stolt och nöjd och många besökare stannar upp redan i dörren och säger: Oj, vad fint ni fått det! Jag blir själv jätteglad varje morgon när jag kommer in i mitt rum, säger Ann-Marie Thulin.

Susanne Svantesson som deltog mycket i processen tyckte det var ett väldigt roligt arbete.

– Det var bra kurser och många bra idéer föddes, som vi annars inte skulle kommit på.

Marie Blixt menar att patientflödena blivit bättre, man arbetar mera rationellt. Det är ett resultat bl a av att man analyserade verksamheten noga och tänkte efter i ett tidigt skede.

Majornas Vårdcentral

4. Säkerhetsaspekter*

Skriv upp om det finns särskilda säkerhetsfrågor att ta hänsyn till. Risk för inbrott, brand, smitta med mera.

- Vilka behov finns ur ett säkerhetsperspektiv och hur skiljer de sig mellan olika användare och tider?
- Har ni behov av att kunna stänga av vissa delar av verksamheten ibland?

5. Logistik*

Försök hitta »proppar i systemet«, det vill säga vad som stör ett bra flöde. Något som allt för ofta känns långt bort? Här spårar vi upp dåliga flöden för att kunna göra en ny bättre logistik.

- Var och när finns de stora flödena i verksamheten?
- Var och när finns flaskhalsar?
- Var och när känns arbetet ineffektivt?

6. Omvärldsbevakning

Vad händer utanför er arbetsplats som är värt att ta intryck av? Skriv ner det som ni vill ta reda på mer om.

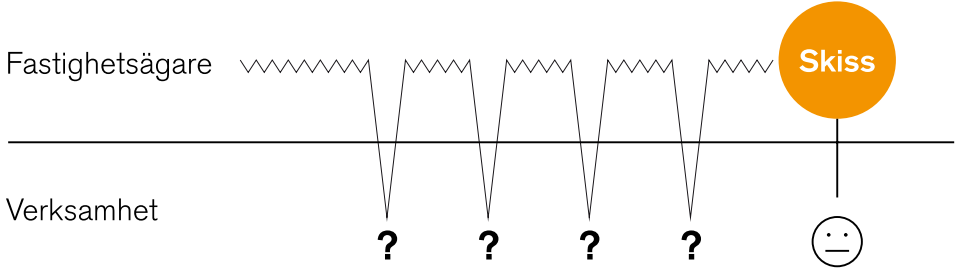
- Var finns det ny kunskap som kan berika projektet?
- Var finns det goda exempel att inspireras av?
- Vilka har liknande aktiviteter men i andra branscher?
- Vad kan vi lära oss av branschkollegor och konkurrenter?
- Vilka krav ställer beslutsfattare och finansierare?

Till verksamhetsprogrammet

De uppgifter ni gör i steg 2 samlar ni som arbetsmaterial. De värderas under prioriteringar i steg 4 – *Med sikte på framtiden* och först då skrivs de in i ert verksamhetsprogram.

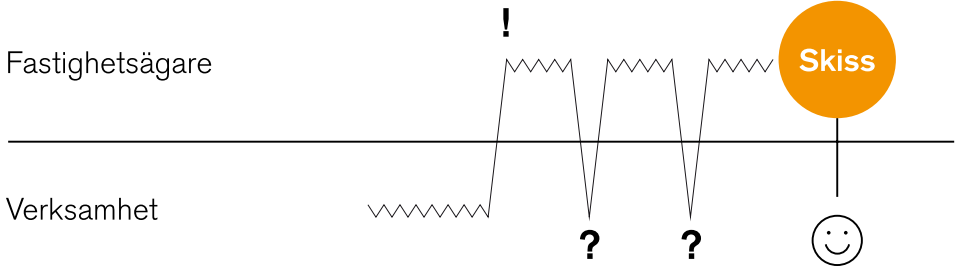
* Kreativ övning

Utan DMO

Innan vi började jobba med DMO var det fastighetsförvaltaren som startade arbetet och ställde en massa frågor till oss, som vi inte kunde svara på. En del tyckte vi inte heller var relevanta. Vi förstod inte vad resultatet skulle bli av alla frågor, så när skisser och förslag kom stämde de inte överens med våra förväntningar.

Med DMO

Idag när vi arbetar med DMO startar vi i verksamheten och gör ett verksamhetsprogram med våra prioriteringar, som vi lämnar till fastighetsförvaltaren. Då förstår han vad vi vill och ställer frågor till oss och då vet vi vad vi ska svara. När skissförslag kommer stämmer det mycket bättre överens med våra förväntningar.

Tips & råd Behov och aktiviteter

Användare av miljön

Varje projekt har många intressenter. De dagliga användarna av miljön är nästan alltid de som påverkas mest av projektets resultat, men de har ofta litet inflytande tidigt i utvecklingsprojekten vilket ger dem liten makt över resultatet. Med DMO vill vi vända på det och ge användarna stor plats i projektets förstudie.

Vem använder miljön?

Sök användare inom tre stora huvudgrupper och lista dem som personer, yrkesgrupper, besöksgrupper eller på det sätt som passar er verksamhet bäst.

- Besökare/kunder, kort och lång tid
- Personer som *arbetar* i miljön
- Personer som *underhåller* miljön

Aktiviteter i miljön

Insamlingen – vad gör ni på arbetsplatsen?

När man arbetar med metoden DMO lägger man idéer kring olika rum och utrustning åt sidan en tid framöver. Istället sätter vi fokus på *vad ni gör* på arbetet och vad ni behöver då. Vi är intresserade av de aktiviteter/uppgifter som utförs. Genom att arbeta på detta sätt finns en mycket större möjlighet att hitta nya, innovativa och oprövade lösningar, vilket gör att ni kan få en arbetsplats som fungerar mycket bättre, både för er och era besökare. Man kan också hitta dolda behov och sådant som man vant sig vid eller inte vill beklaga sig över, men som stör mer än det gör nytta. Det kan kännas som ett ovant sätt att arbeta men erfarenheterna är mycket positiva. Man kan genomföra detta på många sätt, men i avsnittet med kreativa övningar finns mallar för ett exempel som vi ofta använt.

Analysen – vad är bra och vad fungerar sämre?

I en analys av hur användarna agerar får ni många ledtrådar till vad som fungerar bra och underlättar arbetet i miljön, men också var det finns problem. Tänk på hur aktiviteten görs och om miljön och omgivningen stödjer arbetet eller inte. Sammanfatta det material ni samlat in i:

- Kritiska aktiviteter som måste fungera
- Aktiviteter som bör utvecklas för framtiden
- Aktiviteter som bör förhindras/begränsas
- Kända problem och möjligheter i verksamhetens aktiviteter

Användarnas synpunkter på miljön

Inom metoden DMO strävar vi efter att hämta information så nära källan som möjligt. Det innebär att projektgruppen tar reda på vad besökare, leverantörer, servicepersonal och andra tycker. Det är oerhört värdefullt för ett bra resultat. Dessutom är det ett bra sätt att visa att man verkligen bryr sig om sina kunder och deras åsikter. Försök att ge dem som bidragit med synpunkter fortsatt information så de vet vad som händer.

Det finns olika metoder att ta reda på användarnas synpunkter och behov – man kan fråga och observera eller kombinera de två metoderna.

Ställ frågor

1. **Personlig intervju** kan ge mest djup i informationen och ger varje intervjuperson en egen röst, men är tidskrävande om det är många intervjupersoner
2. **Grupptervju** har styrkan att samla flera personers perspektiv på en och samma gång. Kreativa tankar från flera personer kan stimulera varandra. Var uppmärksam så att det inte bara är de starka personernas röster som styr.
3. **Telefontervju** är ofta enklare än den personliga intervjun att genomföra, men ger inte riktigt samma kontakt.
4. **Enkät** fungerar bra för att ge enkelt sammanställd information i större mängd, men tappar oftast djupet i frågeställningar och förklaringar. Enkäter bör inte vara den huvudsakliga insamlingsformen.

Gör observationer

Att observera personer som agerar i verksamheten/miljön ger ofta mycket direkt information om omedvetna eller inlärd beteendemönster, som hänger samman med miljöns utformning eller kulturen i verksamheten. För en arkitekt eller designer är observationen ett bra sätt att komma i direktkontakt med problem och möjligheter, som annars lätt blir abstrakta vid skissbordet. Det är också ett effektivt sätt att samla information om flöden i en miljö.

Skuggning är ett sätt att efter överenskommelse följa en person igenom miljön/verksamheten och antingen se ett helt flöde av aktiviteter, eller vissa identifierade problemområden.

Tips för intervjuer

Formulera frågorna i förväg.

Fundera ut frågor som matchar projektets målsättning.

Frågor som kan besvaras med ja och nej fungerar sällan särskilt bra. Inled frågan med ord som *Vad, När, Var, Hur, Vilka, Varför* eller *Beskriv* för att skapa möjlighet till dialog.

Lyssna uppmärksam och ställ följdfrågor. Var lyhörd och inte rädd för tystnad utan våga vänta in intervjupersonen. Försök att undvika ledande frågor och värderande ord.

Trattmodellen ger intervjun en övergripande struktur som undviker inlåsning i detaljfrågor. Nedanstående tre punkter visar förslag på flödet mellan inledning och avslut i en intervju.

- Generellt => Specifikt
- Nutid => Framtid
- Behov => Lösning

Uppmuntra den intervjuade att visa/demonstrera så kan du få information som är svår att uttrycka i ord för intervjupersonen.

Tolka icke verbal information. Mycket information om hur vi gör och hur vi mår finns i gester och uttryck, som lätt missas om vi inte noterar dem. Exempel på bra frågor finns under *Kreativa övningar*, övning 3.

Säkerhet

Säkerhetsfrågorna är allt för viktiga för att lämna åt slumpen. Verksamheten måste fungera bra även i svåra situationer. Gå igenom följande frågeställningar, välj ut de som har störst påverkan på er verksamhet och lägg till andra som är viktiga för er. Gör sen gärna scenarioövningen som finns i avsnittet med kreativa övningar på det/de områden ni prioriterar.

- **Brand:** Hur förhindrar ni att små bränder blir stora? Vad får absolut inte brinna upp vid en större brand?
- **Utrymning:** Finns det delar av verksamheten som kan ha svårigheter att utrymma lokalerna snabbt i en nödsituation?
- **Lås:** När ska verksamhetens dörrar vara låsta, bara stängda eller helt öppna? Är det olika för olika delar av verksamheten? Hur påverkar det tillgänglighet och kundintryck?
- **Larm:** Ska hela eller delar av verksamheten ha olika typer av larm (brand, stöld, person-säkerhet, gas etcetera)
- **Personssäkerhet:** Finns det utsatta delar av verksamheten där anställda och/eller besökare måste skyddas på olika sätt?
- **Stöld, inbrott och snatteri:** Hur stor är risken och vilken nivå av säkerhet är rimlig? Vilka delar är mest och minst känsliga?
- **Sekretess:** Var i verksamheten finns känsliga dokument eller information? Var håller ni känsliga samtal?
- **Smitta och hygien:** Finns det tydliga hygienkrav eller smittriskområden inom verksamheten? Vilka riktlinjer gäller för dessa?

Logistik

Många människor och varor rör sig genom er verksamhet varje dag. Flödena är sällan jämna utan då och då blir det »proppar» som stoppar upp och skapar olägenhet för verksamheten, leverantörerna, besökarna, kunderna eller alla grupperna samtidigt. Många flaskhalsar kan elimineras eller minska i omfattning om ni redan i förstudien uppskattar storlek på flöden i verksamhetens olika delar, vid olika tider på dygnet och på året. Har ni ingen aning kan ni göra någon dags enkel besöksräkning på några punkter för att få en uppfattning. Om ni samtidigt noterar nuvarande och potentiellt blivande flaskhalsar i verksamheten ökar möjligheterna att utveckla en effektiv och attraktiv miljö. Testa gärna verksamheten genom »vad händer om»-scenarion, till exempel »vad händer om tjugo besökare i rullstol kommer samtidigt?» eller »vad händer om receptionisten blir sjuk och bokningssystemet kraschar?». Avsluta med att sammanställa era egna tankar om problemområden och intervjua personer som arbetar kring kända flaskhalsar för att få djupare information.

Notera också allt ni tycker ligger på fel plats i förhållande till vartannat. Är det någonstans ni ofta får springa långt? Hur rör sig besökarna? Är miljön anpassad för er eller dem i första hand?

Omvärldsbevakning

När ni undersöker verksamheten är det viktigt att fundera över alternativen och vad det är som gör att ett arbetssätt är bättre än något annat. Gör vi saker av gammal vana?

1. Konkurrenter/kollegor: Ta fram tre typexempel från er bransch

- de ni absolut inte vill bli misstagna för
- de som håller en god kvalitet
- de som driver utvecklingen.

Skriv ner styrkor och svagheter hos dem som ni kan använda i ert arbete.

2. Inspirationskällor: Gör studiebesök, men var först på det klara med vad det är ni verkligen vill studera. Hälsa på de bästa/mest spännande i er bransch.

Gör även studiebesök i andra branscher som utför liknande aktiviteter som ni. Vad skiljer till exempel bemötandet i en hotellentré från det på en vårdcentral?

3. Ny kunskap kring ert verksamhetsområde eller typ av miljö kan hittas i forskning, hos branschinstitut, på seminarier, i tidskrifter eller böcker. Sammanfatta viktiga nyheter och notera källor för senare genomläsningar.

Konstruktivt ifrågasättande

Utifrån en omvärldsanalys kan ni gå tillbaka till er verksamhet och titta på den ur nya perspektiv.

Varför gör vi så och finns det andra sätt?

- Finns det alternativa sätt som är bättre?
- Saknas stöd för någon aktivitet?
- Är det kulturen som styr aktiviteten?
- Är det miljön som styr aktiviteten?
- Kan någon annan göra det bättre?
- Kan man göra tvärt om?

– Workshopdagarna har lärt oss mycket och jag uppskattade att de var så praktiskt inriktade. Det var bra att få träffa folk från andra arbetsplatser som också ville förbättra sin miljö. säger Harriet Larsson på Folktandvården. Och det var väldigt roligt att få arbeta med så duktig arkitekt och designer när vi kartlade våra behov och skapade våra visioner tillsammans, säger Harriet.

– Det bästa med att jobba enligt Design med Omtankes metodik är att vi får så fantastiskt nöjda kunder säger designern Maria Fagrell och arkitekten Keyvan Eskandaripour.

Kreativa övningar Behov och aktiviteter

Till uppgift 1 – Användare av miljön

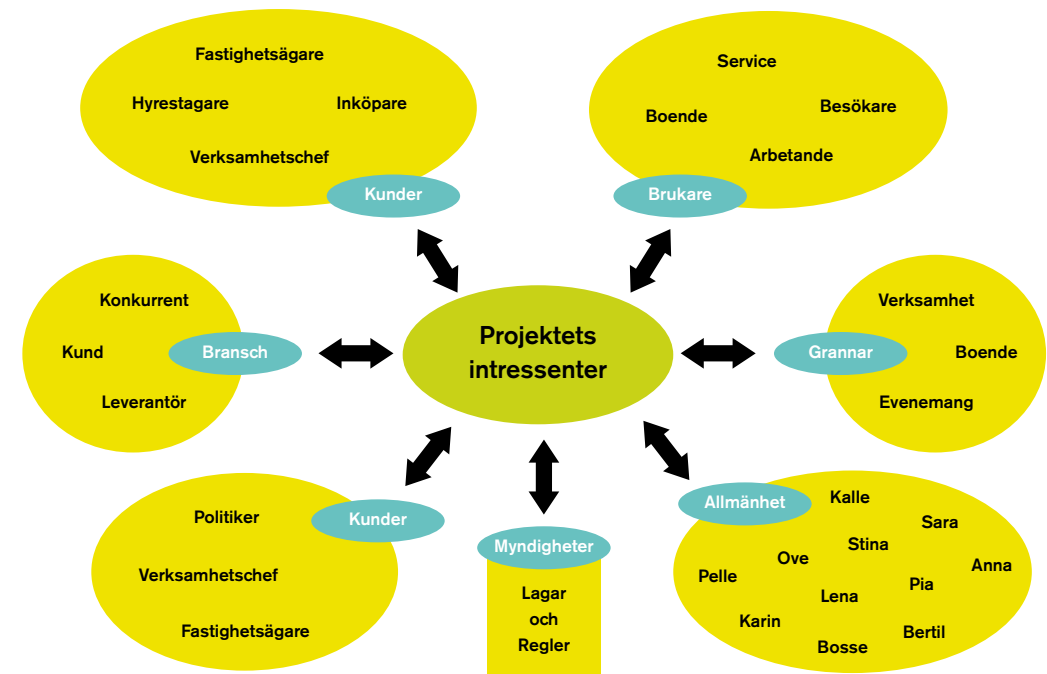
Syfte: Att ta fram så många olika typer av användare av miljön som möjligt, och att gruppera dem i internt och externt.

1. Kartlägg övergripande vilka intressenter den aktuella verksamheten har.
2. Dela in dem i lämpliga grupper, till exempel service till arbetsplatsen, aktörer i den egna organisationen, kunder osv. Gör en mindmap över alla intressenter, se bilden!

Material: A4-ark, blädderblock och pennor

Tid: 30 minuter

Bra att veta: Vidga perspektivet så mycket som möjligt. Glöm inte städpersonal, tillfällig personal som leverantörer och tänk på framtida tänkbara grupper. Titta på skillnader snarare än likheter.

Till uppgift 2 – A. Aktiviteter i arbetet

Syfte: Skapa bästa möjliga förutsättningar för er på er nya arbetsplats. Genom att kartlägga vilka aktiviteter som utförs på arbetet, hur vanliga de är och vad som fungerar bra och dåligt kan man förstärka det som fungerar bra och förändra det som är mindre bra. Detta är en uppgift som ger underlag till många andra uppgifter framöver så hoppa inte över den! Dina synpunkter är mycket viktiga.

1. Hur ser din arbetsdag oftast ut?

Använd mallen för »Aktiviteter i arbetet«. I mallen startar du med att skriva ner alla aktiviteter du gör under en dag i den vänstra kolumnen. Bär med dig mallen i fickan och skriv ner vad du gör en eller flera dagar. Om dina arbetsdagar ser mycket olika ut – gör en ny mall för en annan dag. Det är en fördel om var och en skriver in sina uppgifter digitalt för att underlätta för projektgruppen när de ska göra sammanställningen.

2. När du är klar går du över till kolumn två. Fördela dina aktiviteter i % under dagen – ungefär hur lång tid de tar.

3. Skriv vad som är positivt och negativt i varje aktivitet.

4. Till sist svarar du på följande frågor och skriver ned dina åsikter:

- a. Vad är du mest nöjd med i er miljö idag?
- b. Vad är du missnöjd med i er miljö idag?
- c. Finns det något i er verksamhet/miljö som besökare uppskattar speciellt?
- d. Finns det något i er verksamhet/miljö som besökare uttrycker missnöje över?
- e. Vilken plats trivs du bäst på?

Material: Mall – aktiviteter i arbetet

Tid: Korta stunder en eller flera dagar.

Bra att veta: Denna övning är till för att analysera arbetsuppgifter och omvandla dem till viktiga funktioner. Skriv relativt utförligt för att ge största nytta, gärna detaljer i arbetet så arkitekten förstår. Ju fler som gör övningen, desto bättre. Det är viktigt att få medarbetare med olika arbetsuppgifter och representanter för olika användargrupper att göra den. Låt deltagarna vara anonyma om de vill. Gör en etisk överenskommelse i gruppen om hur ni hanterar materialet.

Exempel på ifylld mall

Mall för aktiviteter på arbetet

Namn: Katrin Larsson

Roll i verksamheten: Planeringsledare

Arbets tid i procent (heltid/deltid): 75 %

Aktivitet	% av arb.tid	Positivt	Negativt
Exempel: Talar i telefon	Exempel: 15	Exempel:	Exempel: Inga avskilda platser för samtal
Arbetar i butikens kassa	50	Placerad så att man har god överblick över butiken	Liten disk, ingen plats för att slå in paket o.d.
Möte/planering, i verksamhetens egna lokaler	10	Tillgång till flera större konferensrum	Inga platser för mindre korta spontanmöten
Möte, på annan plats	10		Inga platser för mindre korta spontanmöten i egna verksamheten
Administration	10	Funktionella arbetsplatser	Trångt, ofta kö, dåligt med avställningsytor
Kopiering	5		

Till uppgift 2 – B. Strukturera övningen aktiviteter i arbetet

Syfte: Att sammanställa de anställdas egna formulär om aktiviteter i arbetet till en helhet. Informationen i allas mallar för Aktiviteter i arbetet är viktig för projektets fortsatta arbete, både inom nuvarande projektgrupp men också i projektets förlängning. Genom att sortera materialet på följande sätt ges en mängd möjligheter att bearbeta informationen.

- 1. Alla deltagares ifyllda »Aktiviteter i arbetet« samlas obearbetade i en digital mapp. Denna mapp bifogas övrigt material vid överlämning av Verksamhetsprogrammet.
- 2. För att kunna fördjupa arbetet kring aktiviteter och funktioner på arbetsplatsen är det viktigt att samtliga kollegors synpunkter tas om hand och bearbetas. Projektgruppen studerar därför alla »Aktiviteter i arbetet« och sorterar ut »kritiska« aktiviteter eller funktioner, till exempel trångt i mötesrum, stress kring receptionen, för litet kopieringsrum, svårt prata i telefon, köbildning och dylikt. Skriv ner varje »kritiskt moment« i en excelfil och fyll på med alla synpunkter som kommit in.
- 3. **När tid finns:**
Sekreteraren gör en sammanställning av alla deltagarnas »Aktiviteter i arbetet – sammanställning«. Det vill säga även de aktiviteter som inte kom med som kritiska listas, så all information infogas i en excelfil, för att kunna sortera information utifrån olika frågeställningar och kriterier.
Spara ovanstående excelfil till ett nytt dokument, som projektgruppen kan bearbeta vidare. Denna används längre fram i processen när det är dags för prioriteringar och man samlar ihop alla aktiviteter och synpunkter under olika funktioner, till exempel telefoni, kopiering, pausrum, mötesrum och dylikt. All insamlad information blir på så sätt tydlig och överblickbar.

Det här var viktigt för våra besökare!

*Rent, fräscht och ordning
Ljust och luftigt
Någonting att läsa
Gröna växter*

*Tillgång till dryck
Trevlig personal
Tydlig information
Tillgängligt*

Workshopdeltagare

Till uppgift 2 – C. Förbättra aktiviteter i arbetet

Syfte: Att utforska och upptäcka aktiviteter som fungerar väl men också proppar och dåliga flöden som hindrar er att göra ett bra jobb.

- 1. Tag fram era kritiska aktiviteter från övning 2. A. *Aktiviteter i arbetet*.
- 2. Tag en aktivitet i taget. Undersök varför det fungerar som det gör utifrån två perspektiv: Beror det på miljöns fysiska utformning (hur det är byggt) eller arbetsrutiner? Kan »propparna« lösas genom att bygga om i lokalerna eller utveckla andra former för arbetets genomförande? Fundera på hur ni kan göra det bättre genom att förändra miljön respektive organisationen för varje aktivitet.
- 3. Fortsätt med nästa aktivitet i arbetet från er lista och gör likadant med samtliga som ni valt ut.

Ett exempel:

På en vårdcentral ställer sig ofta flera besökare väl synliga mitt framför receptionen. Receptionisten upplever detta som mycket stressande och ibland även hotfullt. Beror detta på att besökarna inte ser receptionen från den plats de sitter i väntrummet och för att inte bli bortglömda ställer de sig väl synliga för receptionisten? Eller kan det bero på att pausrummet är placerat så att personalen måste passera väntrummet och besökarna då tror att personalen bara fikar och därför ställer de sig demonstrativt framför receptionen för att driva på...
Eller är det faktiskt långa väntetider på grund av att flöden på arbetsplatsen inte fungerar på ett bra sätt?

Material: Övning 2B – Strukturera aktiviteter i arbetet, A4-papper

Tid: 40 minuter

Bra att veta: Ibland är det mentala väggar som behöver rivas, inte de fysiska...

Till uppgift 3 – Användarnas synpunkter

Syfte: Att ta reda på vad våra kunder/samarbetspartner tycker är viktigt vid kontakt och på besök hos verksamheten. Det är viktigt att verkligen fråga och inte tro att man vet.

1. Utgå från den intressentlista ni gjort för användare. Dela in er i grupper och fördela olika aktörer mellan er.
2. Vad är viktigt för er att få reda på? Gör en lista i gruppen över intressant information som ni skulle vilja veta.
3. Skriv frågeställningar som ni kan använda. Prova själva att komma på frågor, men nedan finns förslag som kan hjälpa er. Skriv upp tänkbara personer att intervjua.
4. Gå samman i helgrupp och gå igenom vilka personer ni ska intervjua. Fundera över om ni missat någon viktig person och komplettera i så fall.
5. Var och en väljer ut två–tre personer för intervju. Testa gärna frågorna på någon annan person först, så ni ser att de fungerar.

Material: Tidigare uppgift: 1 – användare av miljön. A4-papper

Tid: 40 minuter + tid för intervjuer

Bra att veta: Intervjuerna ger väldigt mycket och det är viktigt att de görs! Det är också ett sätt att förankra projektet hos människor som påverkas.

– En mycket positiv sak har varit att genom Design med Omtanke få träffa människor från andra miljöer och yrkesgrupper. Det ger nya idéer för jobbet när man får komma utanför sina vanliga cirklar.

Workshopdeltagare

Exempel på frågeställningar

Personal i en verksamhet

- Vad gör du på din arbetsplats och vilken utrustning använder du?
- Ange mer i detalj alla olika saker som ni gör i er verksamhet.
- Mellan vilka funktioner rör du dig?
- Beskriv hur människor rör sig på platsen.
- Vad behöver du för att vara kreativ och må bra?
- Vad uppskattar du i arbetet?
- Hur skulle du vilja arbeta?
- Vad skulle du vilja göra som inte görs idag?
- Vad saknar du nu?
- Vad stör dig i arbetet?
- Vad stör ett bra flyt?
- Beskriv en svår situation i arbetet.
- Vilka använder och besöker verksamheten?
- Vilka miljöer tycker du om?
- Vilken identitet vill du att miljön ska förmedla utåt och hur, ifall du har idéer om detta?
- Var finns den största miljöbelastningen i verksamheten?

Besökare av en miljö

- Vilka platser tycker du om att vara på?
- Var trivs du bäst och i vilka miljöer känner du dig mest välkommen?
- Vad är viktigt för dig när du kommer in genom entrén?
- Vad skulle göra ditt besök här minnesvärt?
- Vad är viktigt för dig när du träffar vår personal?
- Vad ger dig trygghet?
- Vad ger dig inspiration?
- Vad ger dig lugn och harmoni?
- Vad är en hälsosam plats för dig?
- Vad står verksamheten för, enligt dig?
- Vad önskar du att vår verksamhet ska utstråla?

- Hur ser lokalerna ut idag och vad upplever du att de förmedlar för budskap, positivt och negativt? Vad saknar du?
- Vad vill du kunna göra när du kommer till oss?
- Hur mycket tid tillbringar du själv där och vart går du ofta eller mer sällan. Beskriv ungefärligt.
- Har du idéer om hur verksamheten ska bli mer tillgänglig för alla?
- Vad vill du göra i ett område med liv och rörelse?
- Vad behöver du för att vara kreativ, presterande, avslappnad, må bra, orka vänta etcetera.
- Vad tycker du är särskilt bra i verksamheten idag?
- Om du fick drömma fritt utan hänsyn till ekonomi, har du då några idéer om hur du skulle vilja utforma verksamheten och skapa en mer stimulerande miljö?

Till uppgift 4 – Säkerhetsaspekter

Syfte: Att gå igenom viktiga säkerhetsaspekter utifrån den verksamhet som bedrivs. Att upptäcka svagheter, till exempel vid olika krisscenarier.

1. Alla deltagares ifyllda »Aktiviteter i arbetet« samlas obearbetade i en digital mapp. Denna mapp bifogas övrigt material vid överlämning av Verksamhetsprogrammet.
2. Välj ett säkerhetsområde som är viktigt för er att gå igenom.
Vi sätter upp ett scenario: Ni är en grupp tjuvar som ska göra en kupp på arbetsplatsen. Hitta på bra kuppsätt att komma åt viktiga saker på er arbetsplats. Diskutera er väg genom verksamheten, hur gör ni? (Transport – ta sig fram till huset – ta sig in – hitta rätt – få med sig byte – bära byte – ta sig ut – till transport – iväg.)
3. Kartlägg flödet
Rita flödet för hur tjuvarna rör sig på ett ark och skriv in kritiska punkter. Gör kompletterande, alternativa vägar/aktiviteter där sådana finns.
4. Hur kan ni försvåra?
Vad kan vi göra för att försvåra/förhindra för tjuven utan »vanliga« inbrottsanordningar som larm och låsta galler? Kan man använda ljus, ljud, möbler, planering för att förbättra säkerheten? Skriver ner alla förslag.
5. Hur påverkar det vardagen?
Vad får era förslag för konsekvenser för tankspridda medarbetare, personer med funktionshinder?

Material: Ett A3-ark där ni ritat ett övergripande rumsplan som en fyrkant.

Det får symbolisera ert jobb där ni kan rita in flöden över vad som händer. Färgpennor.

Tid: 45 minuter

Bra att veta: Säkerhetsaspekterna kommer att fördjupas i byggprocessen men det är bra att börja tänka till redan nu.

Till uppgift 5 – Logistik för besökare och personal

Syfte: Att hitta effektiva flöden för besökare och personal till er nya miljö.

Starta två och två.

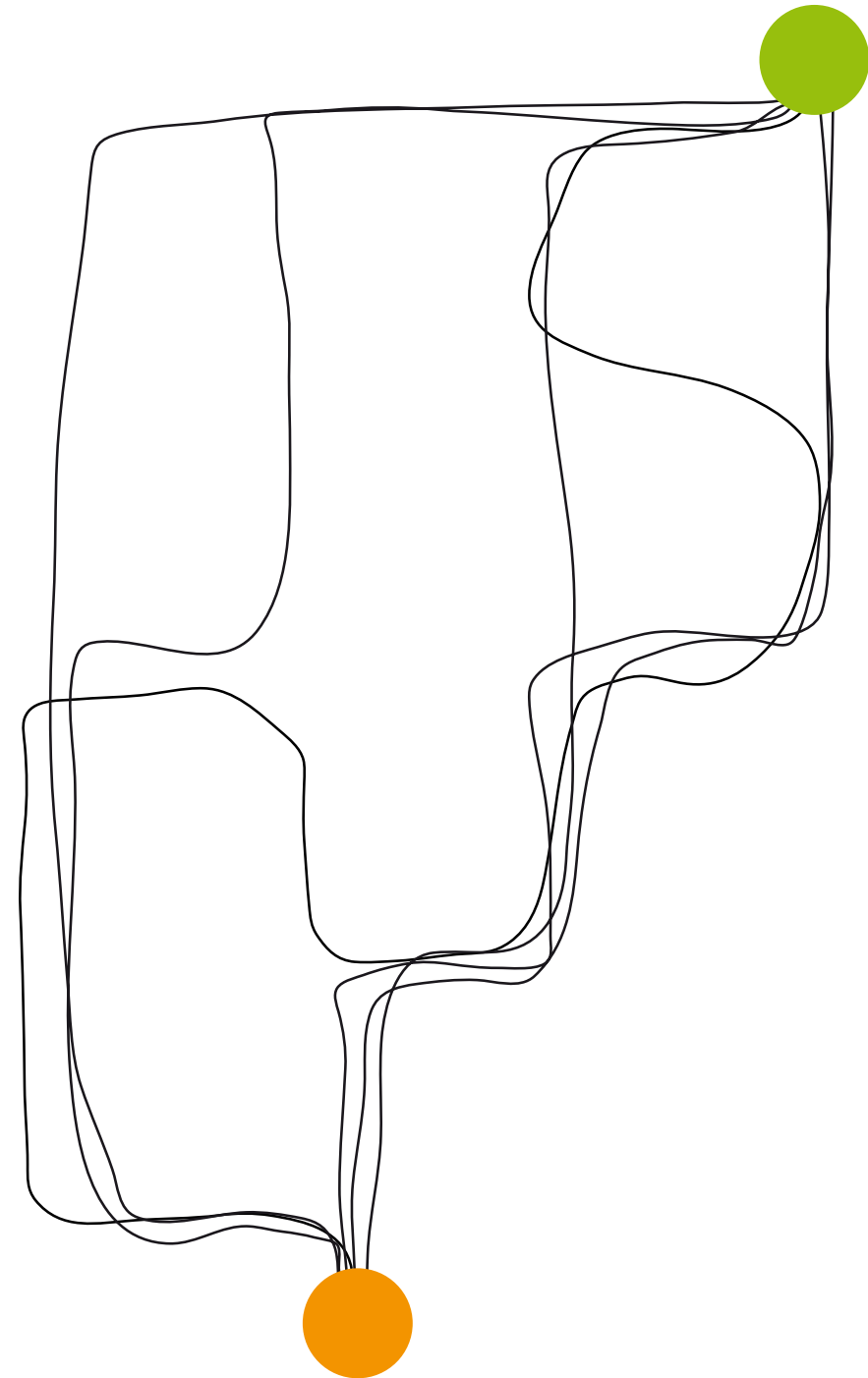
1. Sammanfatta viktiga synpunkter från dina intervjuer.
2. Välj ut en besökare från tidigare uppgifter och rita ett flöde på ett papper vad den personen gör från det han/hon kommer tills han/hon går hem. Hur personen rör sig, vilka aktiviteter han/hon gör, vem personen möter och vad som är viktigt då. Utgå från synpunkterna från intervjuerna.
3. Välj en annan färg på pennan, som nu ska visa ditt flöde som personal när du har besök av personen och skriv ned vad som är viktigt för dig i olika situationer.
4. När besökaren gått hem och du ska fortsätta ditt arbete – vilka arbetsuppgifter gör du då och vad behöver du?
5. Fortsätt med nästa besökare.

Grupparbete

6. Dra slutsatser av flödena. Gör en summering av era flöden och dokumentera.
Vad är likheter och skillnader?
Vad är viktigt för att arbetet ska fungera effektivt för dig och din besökare?
Vilken service vill du erbjuda besökaren?
Hur ska det bli tillgängligt för så många som möjligt?
Vilka olika typer av platser/rum behövs för de aktuella flödena?

Material: Intervjuer från besökare, många ark där en övergripande planlösning är inritad. Färgpennor.

Tid: 65 minuter

Barn- och ungdomsmottagningen i Lerum

Jag glömde att jag skulle leka också!

Som ett varmt och välkomnande hjärta mitt i lokalerna ligger väntrummet i den nya medicinmottagningen för barn och ungdomar i Lerum. Det var en av de idéer som föddes i visionsarbetet tillsammans med arkitekten Malin Åberg.

Barn- och ungdomsmottagningen skulle flytta in i lokaler, där vuxenpsykiatri tidigare hållit till.

– Det var mycket beige och brunt och inpyrt med ångest, säger Maja Berndes, verksamhetsledare och projektledare för ombyggnaden. Jag hade hört talas om Design med Omtanke, det var ett lyckokast, jag gillar verkligen arbetssättet.

– Personalen har varit väldigt delaktig i förändringsarbetet och vi har haft ett mycket bra och roligt samarbete, säger arkitekt Malin Åberg. Det stora väntrummet i mitten är ett direkt resultat av visionsarbetet med dem som arbetar i verksamheten. Undersökningsrummen ligger runt omkring och man kan leka och röra sig fritt i väntan på doktorn. Väntan går fortare och man känner sig inte bortglömd.

Väntrummet är anpassat för såväl små barn som tonåringar, med möjlighet både till avskildhet och aktivitet. Det har ett naturtema med grönska och djur.

– Vi har gjort en enkätundersökning bland besökarna, berättar Malin Åberg. Och jobbat mycket med att göra ett rum där besökarna kan känna sig trygga och harmoniska.

Lugnare barn

– Jag tror barnen blir lugnare när de får leka här en stund och besöket hos doktorn blir inte så dramatiskt, säger Erik Bergdahl, barnläkare.

Det bekräftar Emma Lyon som är på besök med sin ettåriga dotter Noah, på upptäcktsfärd vid väntrummet akvarium.

Mycket energi har lagts på att också sköterskornas mottagningsrum ska vara vackra och välkomnande. De har fondväggar i milda, vackra kulörer och möblerna har luckor och dörrar för att undvika det vanliga tråkiga utseendet med pärmar på rad.

– Vår inställning är att rummen är till för besökarna och det som är personligt för oss som arbetar här finns inne i skåp, säger Maja Berndes.

Funktion och inte rum

– Vi funderade mycket över funktion innan vi började prata rum, säger Maja. Då blir det lättare att acceptera att någon annan kanske behöver ett större utrymme än jag och att någon annan måste komma in i »mitt« rum för att göra ett labtest till exempel. Vi försöker få in det i vårt tänkesätt.

Personalen har fått ge uttryck för sina speciella behov och rummen har inretts efter de önskemålen. Lena Davies är psykolog och mycket glad över sitt nya rum med en välkomnande soffgrupp, där det finns plats för hela familjer på besök.

– Det betyder väldigt mycket för arbetsklimat och trivsel att man får vara med och påverka, säger Erika Alinder, barnsjuksköterska och får medhåll av sin kollega Maria Forsberg.

– Det har blivit bra både för barnen och oss och barnen vill ofta gärna stanna kvar efter besöket och brukar säga »jag glömde att jag skulle leka också«, berättar Marie.

– Inredningen känns inte barnslig, utan det är riktig konst på väggarna till exempel och det är viktigt för våra tonåringar, säger Erika.

Personalen har fått en tydligt avgränsad del av lokalen som personalutrymmen och det har blivit mycket mindre spring och stöj. Det är tyst och lugnt så att de som arbetar kan koppla av när de har rast.

Hittat nya arbetsformer

Maja Berndes tycker att den grundliga genomgången av verksamhetens behov och mål även har påverkat hur man arbetar och hjälpt till att hitta bra arbetsformer.

– Det finns en större medvetenhet om vad vi gör och mer kunskap om varandras arbete, säger hon. Jag är jättenöjd med resultatet. Det blev väldigt vackert och en bra miljö för besökare och anställda. Det känns att vi tagit ett helhetsgrepp och att våra lokaler är väldigt genomtänkta. Jag är stolt över detta.

– Det har inte varit lätt att koordinera alla inblandade – byggare, fastighetsägare, arkitekter, personal. Men Malin Åberg har varit ett enormt bra stöd för oss där, säger Maja Berndes. Men det är inte alltid lätt att få fastighetsägare att satsa det extra som behövs för att till exempel få målat med miljömärkta färger.

För att få bra, miljömärkta möbler och textilier så har man använt sig av Gröna Listan.

– Det vi gjort ligger exakt rätt i tiden och i linje med Västra Götalandsregionens målsättningar, säger Maja Berndes. Jag är mycket glad att vi klarade att ro i land detta och att resultatet blev så väldigt bra, precis som vi ville.

En liten flicka som skulle komma på återbesök till barnmottagningen i Lerum passade på att inte bara ta med sig sin mamma utan också sin mormor. Hon ville visa mormor hur fint det hade blivit!

Vi fick mycket för pengarna!

Gislaveds bibliotek ska bli något man talar om, något alldeles extra! Så var direktiven när det skulle byggas om och så har det blivit. Det liknar mer en modern bokhandel än ett traditionellt bibliotek och behoven från de olika låntagargrupperna har styrt designen. 2008 fick de utmärkelsen Årets bibliotek.

När planerna på ett nytt bibliotek i Gislaved började ta form ville dåvarande bibliotekschefen Anette Ekström ha ett modernt, behovsanpassat och miljövänligt bibliotek och tog kontakt med Design med Omtanke.

– Vi förstod att det är väldigt viktigt att ha en speciell inredningsarkitekt för att få en miljö som blir funktionell, säger Anette Ekström. Och för att komma fram till vilka funktioner som behövdes och vilka behov våra besökare har, så frågade vi dem. Vi valde ut ca 170 av våra besökare i olika åldrar och kategorier och ställde frågan: Vad kan få dig att utnyttja ett bibliotek oftare?

Det visade sig att till exempel småbarnsföräldrar tryckte på att man vill ha möjlighet till lärande i biblioteket. Barnavdelningen är rejält tilltagen och glatt orange. Det finns ett stort aktivitetsrum med vask där man kan måla, spela teater med mera. Bokhyllorna i biblioteket är specialritade av vår inredningsarkitekt Torsten Hild så att det finns större möjligheter att exponera framsidan på böckerna, man vill inte bara se bokryggar i Gislaveds bibliotek.

Självbetjäning

När personalen tänkte igenom hur de ville arbeta kom de fram till att man ville ändra en hel del i sitt arbetssätt. Utifrån de behoven byggdes biblioteket om. Därför finns det en hög grad av självbetjäning och personalen hjälper besökarna tillrätta.

Under en tid talades det om biblioteket som »lyxbiblioteket» bland en del byggare, eftersom man satsade på gedigna kvalitetsmaterial till exempel i golv. Men när byggnoten summerades visade det sig att biblioteket hållit sin budget.

– Vi fick mycket för pengarna och jag är jättenöjd, säger Magnus Jonsson som är kulturchef i Gislaved. Jag tror att den tid man lägger ner på eftertanke gör att man hittar väldigt bra lösningar som också kan vara ekonomiska. Det går inte att få precis allt man vill med en gång, men genom att man har en vision kan man vidareutveckla senare och då vet man att man går i rätt riktning.

– Höga krav behöver inte betyda en skenad budget, säger Torsten Hild. Det viktiga är att sätta nivån redan från början. Då är de billigaste och sämsta alternativen redan bortvalda och då behöver man inte ta den diskussionen vid varje beslut.

Gislaveds bibliotek fick utmärkelsen Årets bibliotek 2008 och har tagit emot många studiebesök.

Nu har några år gått sedan ombyggnaden och man kan utvärdera resultatet.

– Det blev väldigt lyckat, säger kulturchef Magnus Jonsson. Vår utlåning och våra besök har ökat, de anställda trivs och vi får väldigt mycket uppskattning av våra besökare. Vi har fått kvitto att det går att göra något bra och långsiktigt hållbart med hög kvalitet utan att det blir dyrare. Det är inte minst beslutsfattarna nöjda med!

Nu renoveras biblioteksfilialen i Anderstorp enligt samma metod som man jobbat efter i Gislaved.

– Vi har haft öppet hus för våra besökare och gjort enkätundersökningar, berättar Magnus Jonsson. Vi väljer material med höga miljöprestanda. Design med Omtankes metod har blivit ett sätt för oss att förhålla oss till verksamheten.

Långsiktig hållbarhet

Begreppet hållbar utveckling har tre ben att stå på: Ekologisk, social och ekonomiskt hållbar utveckling. Alla tre måste finnas med och samverka. Det handlar om att mänskliga behov ska tillgodoses utan att kommande generationers behov äventyras. Inte bara för oss här i Sverige utan på hela jorden. Idag tillverkas många råvaror och produkter för inredning ute i världen på ett sätt som vi aldrig skulle acceptera här hemma. Barnarbete och ödeläggelse av naturen finns ofta inbakat i den låga prislappen.

När man omsätter hållbarhetsbegreppet till inredning så handlar det bland annat om att välja material som är bra för miljön, att människor ska vara delaktiga och att man skapar miljöer som håller i längden.

Förståelsen för att vi måste vända utvecklingen och sträva mot hållbarhet ökar. Företag och organisationer värderas inte längre enbart utifrån finansiella resultat utan betydelsen av att ta ett socialt och ekologiskt ansvar ökar. Det kan ge många vinster. En bra miljöprofil kan göra det lättare att attrahera och behålla medarbetare, skydda och stärka organisationens identitet/varumärke och öka förutsättningarna för långsiktig framgång.

I arbetet med hållbar utveckling finns det många faktorer att ta hänsyn till. Ibland står olika mål i motsättning till varandra och den optimala lösningen ur alla aspekter finns sällan. Design med Omtanke använder fem nycklar till hållbar utveckling: Estetik, Ekologi, Etik, Ekonomi och Engagemang.

I detta kapitel ger vi exempel på hur man kan arbeta för att steg för steg få en mer hållbar miljö. Man når inte alla mål på en gång utan får hoppa framåt på tuvorna.

Arbetsuppgifter

3. Medvetna val

Syfte:

- Att forma en långsiktigt hållbar miljö.
- Ta ansvar för att ge människor möjlighet till utveckling och delaktighet på lika villkor.
- Stimulera en utveckling som minskar påverkan på vår gemensamma miljö.
- Använda tillgängliga resurser så effektivt som möjligt.

1. Estetisk hållbarhet

Diskutera vad det är som gör att något är estetiskt hållbart. Hur kan ni skapa en miljö som tål både ögats och handens slitage över tid?

- Hur kan produkter/material vara estetiskt hållbara?
- Hur kan estetisk hållbarhet bli ekonomiskt hållbart?
- Vad ser ni för samband mellan identitet och hållbarhet?

2. Etisk hållbarhet*

Skriv ner på vilket sätt ni kan bidra till människors lika värde, lokalt och globalt.

- Hur skapar ni en välkomnande, tillgänglig och användbar miljö för alla?
- Hur kan ni påverka sociala förhållanden lokalt?
- Hur kan ni påverka sociala förhållanden globalt?

3. Ekologisk hållbarhet*

Fundera över hur ni kan bidra till en minskad miljöpåverkan och lista era förslag.

- Hur kan ni spara energi och välja el från förnybara energikällor?
- Hur kan ni göra miljöanpassade val inom inredning och utrustning?
- Hur kan ni minska mängden förbrukningsmaterial och minimera ert avfall?
- Hur kan ni kommunicera ert miljöarbete i ert arbete och i er miljö?

4. Ekonomisk hållbarhet*

Tänk över på vilket sätt ni kan använda era resurser på bästa sätt. Vilka satsningar kan ni göra som också är ekonomiskt lönsamma? Vilka ger ett stort mervärde?

- Vilka delar/funktioner i verksamheten kan samordnas bättre?
- Kan ni erbjuda nya attraktiva tjänster? Kan något tas bort?
- Hur bygger ni långsiktiga relationer med personal, kunder och andra besökare?
- Hur skapas en »hållbarhetsprofilering« som stärker varumärket och ökar intäkterna?

5. Engagemang

Hur kan ni skapa entusiasm och glädje i ert förändringsarbete?

- Hur kan ni uppmuntra deltagande?
- Hur ska ni hitta externa aktörer som vill vara med?
- Hur tar ni vara på dem som är engagerade och dem som är oroliga inför en förändring?
- Går det att kombinera nytta med nöje?

Till verksamhetsprogrammet

De uppgifter ni gör i steg 2 samlar ni som arbetsmaterial. De värderas under prioriteringar i steg 4 – Med sikte på framtiden och först då skrivs de in i ert verksamhetsprogram.

* Kreativ övning

Tips & råd Medvetna val

Estetik

Det finns många trender inom design och inredning, så vad är egentligen estetiskt hållbart? Design med Omtankes Barbro Peterson och Lena Isaksson Drake är överens om att det har mycket med just omtanke att göra.

–Det man uppfattar som fint, välgjort och vackert är man också rädd om, säger Barbro. Det handlar om kunskap och hantverksskicklighet, att man lagt ner omsorg på detaljerna. När man märker att någon lagt energi och omtanke på en produkt känner man respekt för den och vårdar den.

– Materialen är viktiga, menar Lena. Naturmaterial åldras ofta vackert. Det är också så att former som återfinns i naturen uppfattas som harmoniska, till exempel det gyllene snittet.

– Estetik är inte yta, det går djupare än så, säger Barbro och Lena.

Det viktiga när man inreder är att utgå från verksamhetens identitet och att miljön ska vara funktionell i stället för att bry sig om kortsiktiga trender.

– Gestaltningen är det visuella uttrycket av verksamhetens identitet. Med en bärande idé, en tydlighet i uttrycket, blir det estetiskt hållbart och då håller det också längre över tid, säger Lena.

– Det är därför man behöver ta hjälp av proffs som kan omsätta personalens tankar och önskemål till en estetisk verklighet med hjälp av verktygen färg, form, struktur, material och ljus, säger Barbro. Det vanligaste felet man gör är att ha för mycket saker. Då splittras intrycket och det tar energi. Det är tragiskt när man ser miljöer med inbyggt förfall, där det gått så fort att man valt material som inte tål att åldras. Nej, färre saker men av god kvalitet – det är hållbart i längden.

– Det man själv fått vara med och utforma tycker man om och vårdar, betonar Lena och Barbro. Man har en relation till det. Och man kan inte nog understryka hur viktigt det är med en miljö som upplevs som vacker av personal och besökare. Det är inte alltid lätt att få gehör för estetiken men det är för att alla inte inser hur viktig den är för trivsel och goda resultat.

Förstärk er identitet i miljön

Uttryck verksamhetens identitet i miljön genom koppling till verksamhetsidé och kärnvärden – bygg in »själen« eller varumärket i miljön. Om verksamhetsidéen är otydlig bör den först förtydligas.

Arkitekten kan göra ett gestaltungsprogram eller en Designmanual som visar en estetisk helhet där prioriterade färg-, form-, material- och produktval framgår. Även ljus- och ljudsättning kan ingå.

Nyttja alla sinnen, tänk inte bara visuellt utan ta även med lukt, hörsel, smak, och känsel. Luktminnen lämnar de starkaste spåren i minnet, och hörseln kan vi aldrig slå av utan yttre hjälpmedel.

Använd produkter med starkt eget uttryck, som relaterar till verksamhetens identitet. Det kan bidra till att stärka verksamhetens estetiska helhet.

Unika konstnärliga inslag som en integrerad del av miljön kan förstärka upplevelser och de kan även ha en »praktisk« eller strukturell funktion.

Skapa miljöer som står sig över en längre tid

Se till att tidsstämpelein inte överskuggar verksamhetens identitet. En tidsstämpel skapas automatiskt genom de val ni gör, men det är viktigt att förhålla sig till trender och säsongsväl så att de inte tar överhand. Gör färgsättning, material- och produktval som inte är allt för tidsdaterade, eller med enkla medel går att förnya.

Välj material som åldras vackert utan att kräva högfrekvent underhåll. Hur bra är kvalitén på lång sikt? Behövs ytbehandling eller inte? Vilket material finns under ytbehandlingen? Vad händer när ytan repas och mattas?

Flexibilitet i användandet och i uttrycket. Möjligheter att enkelt ställa om för olika människor, olika stämningar och olika aktiviteter.

Underhåll av miljön och produkterna planeras redan vid konceptval och utformning.

Variation i produkt- och materialval inom en stor miljö kan ge möjlighet att enkelt ändra uttrycket genom att »flytta om« de lösa delarna, utan att köpa nytt. Det kan också ge mindre känslighet för »felplacerade« produkter om varje del av miljön inte är för homogent utformad.

Växlingar i årstid, väder och tid på dygnet är viktiga faktorer vid val av lösningar när ljusförhållanden och öppenhet utåt är viktigt i miljön.

Förnya befintliga lösningar

Återanvändning, renovering och förnyelse. Att klä om, måla om och utföra service på exempelvis en stol kan ge ett mycket gott resultat till låg kostnad.

Enhetlig färgsättning, detaljer och klädsel kan ge en helhet i en miljö även om grunden är relativt olika produkter.

Återanvändning i annan del av verksamheten eller miljön där det passar in bättre. Kanske i kombination med renovering och förnyelse.

Inbyte till andra återanvända produkter som passar den nya identiteten bättre.

Etik

Miljöer för alla människor

Offentliga miljöer är till för alla – det hörs ju på ordet. Men verkligheten ser tyvärr ofta annorlunda ut. Det är inte alla offentliga miljöer som är utformade efter människans behov. Som funktionshindrad möter man ofta något hinder på vägen. Hur många offentliga lokaler kommer du in i på ett enkelt sätt om du är rullstolsburen? Hur lätt är det att orientera sig i kommunhuset om du är synskadad? Inom metoden DMO är ledstjärnan Design för alla. De val ni gör har stor betydelse för hur ni kan hjälpa till.

Det som är nödvändigt för några är bra för alla

– Jag vill kunna leva som alla andra. Inte behöva ringa och kolla i förväg om jag ska åka någonstans om jag kan komma in, om det finns hiss. Men så är det idag, säger Mohammed Jaber. Väldigt många offentliga lokaler uppfyller inte kraven på tillgänglighet.

Mohammed föddes i Libanon för 42 år sedan. När han bara var två år fick han polio och lider av ett postpoliosyndrom och har nedsatt kraft i musklerna. Hans önskan är att kunna vara pappa på samma villkor som alla andra, följa med barnen på bio och teater, kunna komma in på skolans föräldramöten med rullstol utan problem.

– Men föräldramötena är ofta några trappor upp till exempel. Det tråkiga är att det fortfarande byggs så mycket felaktiga lokaler. Se här: Här finns en hiss men dörren är så tung att den knappast är möjlig att öppna när man har nedsatta krafter, visar Mohammed.

Det finns ca 250 000 människor som har någon typ av funktionshinder i Västra Götaland. Gruppen växer, inte minst eftersom det blir allt fler äldre.

– Okunskap och obetänksamhet utestänger många, säger Mohammed Jaber. Men det som är nödvändigt för några är bra för alla. När samhället byggs så att alla kan delta blir det ett samhälle som är enklare att leva i för alla medborgare.

– Det är dyrt att bygga om. Tänker man rätt från början sparar man mycket pengar och besvär. Det är bra att vi som har funktionshinder får komma in i förändringsprocessen från början.

En kopp gott kaffe

Kaffepausen är viktig i alla jobb och nog smakar kaffet ännu godare om man vet att de som producerat det fått anständigt betalt?

I Rwanda ligger kaffekooperativet Abuhuzamugamba. Efter det förödande inbördeskriget mellan hutuer och tutsier är kooperativet ett sätt att försonas mellan folkgrupperna. Man arbetar tillsammans och odlar ekologiskt, rättvisemärkt kaffe. Där förekommer inget barnarbete utan området utvecklas och alla barn har möjlighet att gå i skolan. Det har växt upp små butiker, bank och annat som behövs i ett fungerande samhälle. Bönderna är garanterade ett rimligt pris på sitt kaffe och är inte i händerna på tillfälliga fluktuationer på världens råvarubörser.

De koppar kaffe vi dricker på jobbet blir inte många öre dyrare för att vi väljer ett schysst odlat kaffe men för odlarna är det en skillnad som förändrar livet.

– Jag vet att man kan förbättra världen genom de val man gör när man handlar. Jag har sett det med egna ögon på många ställen runt om i världen. Det säger Alice Bah-Kuhnke, tidigare generalsekreterare för Rättvisemärkt i Sverige.

Tillgängliga miljöer

Mångfald är allt det som gör oss unika.

Alla ska vara välkomna på lika villkor, oberoende av vilken kultur man kommer ifrån, vilken sexuell läggning man har, om man är stor eller liten, har behov av rollator eller barnvagn. Om vi redan från början ser mångfald som något positivt och att det är självklart att offentliga

miljöer är till för alla, så kan vi skapa väldigt goda förutsättningar i vårt förändringsarbete. Ska du däremot »fixa till det« på slutet är risken större att det både blir sämre och dyrare.

Möblering, hur gör vi? Variera möbleringen så man kan välja om man vill sitta mot eller ifrån varandra i till exempel väntrum. Många från andra kulturer kan ha stort behov av att kunna sitta tillsammans och samtala.

Se upp med symboler! Var försiktig med att använda religiösa symboler vid utsmyckningar, det kan uppfattas som starkt negativt. Även färger kan ha mycket olika betydelse.

Testa tillgängligheten hos er. I Västra Götalandsregionen har Handikappkommittén utarbetat riktlinjer tillsammans med handikapporganisationer där man presenterar vad som behöver uppfyllas. Gör en inventering så kan ni se hur det är ställt hos er och vad som behöver åtgärdas. Gå in på www.vgregion.se/riktlinjer-tillganglighet. Leta upp »Riktlinjer och standard för användbara miljöer«. Välj ur det ett område som ni vill inventera. Det kan ni även göra med hjälp av www.tillganglighetsdatabasen.se som visar hur tillgängligheten är i många offentliga miljöer.

Variation av sittplatser är nödvändigt så det finns möbler som passar för människor med olika behov. Sittplatser med ryggstöd och armstöd som går förbi sittyans framkant kan behövas som balansstöd och avlastning. Sitthöjden kan vara avgörande för om vissa ska kunna sätta sig och resa sig, så välj några stolar som är 0,5 meter höga.

Bord utan sarg underlättar för många. Personer som använder rullstol behöver utrymme för sina ben och behöver därför fri höjd på minst 0,68 meter höjd under bordet.

Receptionsdisk i olika höjder. En person som har svårt att höra eller se kommunicerar lättare om det kan ske i ögonhöjd och det inte finns en barriär av till exempel glas mellan honom/henne och receptionisten. För rullstolsburna eller personer som behöver sätta sig ner bör receptionsdisken vara i två höjder eller höj- och sänkbar. Det underlättar för många om det finns möjlighet att sitta ner framför receptionisten. Det ska finnas god belysning utan reflektioner.

Kösystem till receptionen anger turnummer både akustiskt och visuellt.

Kapphyllor och utskjutande lampor är lätt att skada sig på för personer som har svårt att se. De skyddas om kapphyllor med utskjutande delar byggs in och är kontrastmarkerade. Utskjutande lampor från vägg bör inte sitta i huvudhöjd. Person med teknikkäpp kan känna av föremål på fri höjd ca 0,1 meter över golv.

Välj rätt växter och undvik sorter som många är allergiska mot. En lista på lämpliga växter finns på www.astmaochallergiforbundet.se

Kontraster vid dörrar underlättar orienteringen. Om man har svårt att orientera sig kan det vara mycket besvärligt att finna dörröppningen. Om man gör tydliga kontraster mellan karm och dörr hjälper man synsvaga väldigt mycket.

Lösa föremål som är placerade i gångytan utan att vara markerade är en säkerhetsrisk för personer som har svårt att se.

Orienterings- och hänvisningsskyltar ska vara utformade med både text och pictogram/bildsymbol.

Globalt ansvar

Välj Fair Trade för rättvisa villkor. Idag finns det ett brett utbud av Rättvisemärkt att välja ur – många sorters rättvisemärkt kaffe, te, choklad och bananer till exempel. Och det är inte bara mat som är rättvisemärkt utan det finns även rosor, fotbollar och produkter som innehåller rättvisemärkt bomull. Mer information finns på www.fairtrade.se

Fråga om uppförandekod. Misstänker ni att de produkter ni tänker köpa in inte är producerade på ett schysst sätt? Fråga om företaget har en uppförandekod och hur de följer upp den! Det är ett väldigt bra sätt att påverka. En uppförandekod är riktlinjer för hur ett företag eller en organisation ska bedriva sin verksamhet på ett etiskt, socialt och/eller miljömässigt riktigt sätt. Uppförandekoden innefattar vanligtvis krav och riktlinjer för arbetsmiljö, förbud mot barnarbete, brandsäkerhet, arbetstider, löner och fackföreningsfrihet.

Ställ etiska krav på hur produkter ska produceras i era upphandlingar. Men se till att ni också följer upp dem. Västra Götalandsregionen har tillsammans med Region Skåne och Stockholms läns landsting gjort en uppförandekod för etisk upphandling, som de använder för exempelvis sina arbetskläder.

Ekologi

I den rika delen av världen tar vi en alltför stor del av kakan genom vår konsumtion och förbrukning av resurser. Det leder till att vi också står för den största delen av utsläpp till miljön av exempelvis giftiga ämnen och koldioxid.

Våra miljöproblem har tre grundläggande orsaker:

1. Vi använder för mycket ämnen som bryts från jordskorpan. Det är till exempel olja och kol som när de förbränns orsakar växthuseffekten och det är metaller och andra ämnen som är ändliga resurser. Vi måste minska förbrukningen av dessa råvaror och återvinna det som redan är i produktion.

2. En annan viktig orsak till miljöproblemen är att vi tillverkar en mängd produkter som innehåller miljöskadliga ämnen som naturen inte kan bryta ner. Dessutom lagras många av dem i våra kroppar. Exempel på det är PCB och bromerade flamskyddsmedel. Det är ett skrämmande faktum att det finns hundratusentals kemikalier i samhället och dess långsiktiga effekter har ingen någon aning om. Genom att använda miljömärkta produkter minskar man risken.
3. Den tredje grundorsaken till miljöförstörelsen är att vi skövlar våra naturresurser i mycket snabbare takt än de återbildas. Vi är helt beroende av skogen, haven och sjöarna för att överleva. Friska ekosystem med stor biologisk mångfald är grunden för allt liv. Genom att spara på resurser drar man sitt strå till stacken.

Vem betalar priset?

Omtanken om människan och naturen är kärnan i hållbar design. Design har en viktig roll att spela för att göra vårt samhälle bättre att leva i och mera hållbart. Vilka material och vilka produkter vi väljer påverkar människor och miljö.

När vi bygger om och förändrar en miljö bör vi alltid fundera över hur man kan förändra på ett resurseffektivt sätt och tänka igenom vad man verkligen behöver, vad man kan återanvända och hur man kan göra medvetna val när man köper nytt. En professionell arkitekt kan skapa en attraktiv helhet genom att blanda gammalt och nytt. Det finns mycket att göra och med ganska enkla medel kan man spara på resurserna och minska användningen av skadliga ämnen. Val av inredning och material har alltid konsekvenser för miljö och klimat.

Om vi köper ett bomullstyg för 29:90 kr/meter så är det någon annan som betalar priset. Bomullsodlaren i syd som får uselt betalt och utsätts för bekämpningsmedel och andra gifter, arbetarna i färgerier och blekerier som kanske jobbar 80 timmar i veckan för att få ihop till det nödvändigaste.

Ansvar för framtiden

Miguel Hernandez i Canetedalen i Peru odlar bomull enligt ekologiska principer, utan bekämpningsmedel och konstgödsel.

–Vi blir inte sjuka av gifter som vi blev förut, det är en enorm skillnad, säger Miguel. Jag hade ständigt huvudvärk, kräktes ofta och hade ont i magen. Det känns särskilt bra att odla ekologiskt med tanke på våra barn och den miljö de ska leva i. Jag hoppas att konsumenterna runt om i världen kommer att välja mer och mer ekobomull.

En som påverkats är Lars Kjelin, som tidigt var med i Design med Omtanke och idag är designchef på Ludvig Svensson AB i Kinna. Han visar upp en ny kollektion som fått namnet Botanic.

–Tyget är vävt av ekologiskt odlad bomull och lin. Alla våra ulltyger är också tillverkade av ekologisk ull och märkta med EU-blomman.

–Gröna Listan har varit en av de starka drivkrafterna för att få företaget att satsa på detta och nu hoppas vi att den sprider sig över hela landet. Glädjande nog märker vi också en ökande efterfrågan internationellt på miljömärkt textil. Det verkar äntligen lossna, säger Lars Kjelin.

Mod att gå före

Den stora miljöpåverkan av inredningsprodukter är en av anledningarna till att Västra Götalandsregionen har gjort Gröna Listan. Det är en katalog med produkter för offentliga miljöer som uppfyller krav för vanliga miljömärkningar. Gröna Listan bygger på att man ställt tuffa krav vid upphandlingen av inredning. Den underlättar för verksamheter att göra hållbara val och stimulerar företagens utveckling mot mer miljömärkt produktion. Västra Götalandsregionen är en stor aktör och vill vara en drivkraft i ett positivt förändringsarbete. Gröna Listan har gjort succé bland såväl inköpare som tillverkningsföretag och andelen produkter, liksom inköpen, ökar stadigt.

Minska användningen av ämnen från jordskorpan

Byt till Bra miljöval elleveranser så stimulerar ni utvecklingen av energi från sol, vind och vatten.

Bättre belysning kan spara in 1,8 miljoner ton koldioxid! Om alla företag skulle byta till moderna armaturer, ljuskällor och styrsystem skulle vi spara 4,2 TWh. Lika mycket som 12 500 flygresor tur och retur mellan Stockholm och New York. Placera dem där ni bäst behöver dem och installera detektorer som styr belysningen efter ljuset.

Skapa energi med hjälp av ny teknik. Använd produkter med solceller som till exempel lampor, miniräknare eller laddare till mobiler och datorer. Eller vad sägs om en klocka som drivs med vatten?

Vill ni få solljus i mörka utrymmen så finns det nu belysning där du med hjälp av solfångare och fiberoptik kan leda in solljus i lokalerna.

Välj naturmaterial före olja och metaller. Om du vill använda metaller, se till att de är återvunna till stor del och välj hellre pulverlackerade stativ än kromade.

Syntetgardiner inget måste i alla offentliga miljöer. Räddningsverket har gjort följande säkerhetsbedömning: »Kontor är exempel på miljöer där det inte finns några brandkrav på den lösa inredningen«. Välj bort flamskyddade textilier som är gjorda av olja (med tillsats av kemikalier – annars skulle de brinna väldigt bra...) till förmån för naturfibrer som exempelvis gardiner i ekologisk bomull eller lin.

Porslinskoppar eller glas till vatten och kaffe. Om ni vill ge besökare möjlighet att dricka och inte kan ha porslin så byt gärna ut era plastmuggar till pappersmuggar.

Stimulera utvecklingen av miljöanpassade produkter

Hållbar inredning hittar du i Gröna Listan, katalogen över möbler och textilier som uppfyller kraven för miljömärkningar, som gjorts inom Västra Götalandsregionens upphandling. Du hittar Gröna Listan på www.designmedomtanke.se

Textilier på schysst sätt. En ökad efterfrågan har satt fart på textilbranschen och nu finns äntligen mer miljöanpassade textilier. Kanske kan ni också skaffa arbetskläder av ekologisk textil?

Vägg- och takfärger. När det gäller färg finns det två olika synsätt på vilket som är bäst. Vissa vill ha färg med få, naturliga råvaror som linoljefärg, emulsionsfärg, kaseinfärger eller äggoljetempera. Andra förespråkar vattenbaserade färger som det bästa miljövalet. Här finns färger som är miljömärkta med Svanen och EU-blomman.

Slitstarka golv. Ett Svanenmärkt golv är testat för slitstyrka, funktion, kvalitet, miljö och hälsa. Märkningen gäller hela livscykeln och omfattar alltså sådant som energianvändning vid tillverkningen och när det till slut ska kasseras. Bra val är naturmaterial som trä, linoleum, keramiska plattor eller miljömärkta golv. Var försiktig med användning av PVC-golv som innehåller skadliga ftalater och klor som skapar skadligt dioxin vid förbränning.

Välj miljömärkt. Se över vilka produkter ni använder och om det finns miljömärkta alternativ. Välj dem och påverka er upphandling i samma riktning. Titta in på www.svanen.se (här finns även info om EU-blomman) och www.naturskyddsföreningen.se

Spara på resurserna och gynna den biologiska mångfalden

Livslängd och kvalitet. Satsa på en kvalitetsnivå som tål såväl ögats som handens slitage under en längre tid och material som åldras vackert. Blanda gärna gammalt och nytt men gör det på ett medvetet sätt. Tänk på att inte välja allt för trendiga lösningar och färgsättningar som är väldigt tidstypiska, då känns det lätt omodernt efter en tid.

Återanvänd produkter och fräscha upp. Se över vad ni har på plats när ni ska göra om. Vad kan ni använda igen och vad skulle ni kunna använda om ni snyggar till det? Behöver ni köpa till så välj gärna second hand. Med en skicklig arkitekt kan ni blanda gammalt och nytt till en helhet på ett bra sätt.

Håll er till ett mindre urval och skapa flexibilitet genom att inte blanda allt för många olika produkter på arbetsplatsen. Håll er till några noga utvalda produkter som ofta återkommer i till exempel kontorsrum. Då passar det bättre ihop ifall ni flyttar om i organisationen och behöver möblera om.

Dela på utrymme och utrustning. Ju fler ni är som delar på samma utrymme och utrustning på kontoret ju mer resurser spar ni, både pengar och miljö. Vad är det som inte används så ofta och ni skulle kunna dela med andra arbetsplatser?

Klassiker på jobbet. Det mest hållbara är kanske en möbel som aldrig bli omodern? En klassiker står sig oavsett vilka trender som gäller i samhället. Den är oftast av god kvalitet och kan kläs om många gånger.

Sortera i många fraktioner. Se till att ert avfall kan bli nya råvaror genom en sortering i många fraktioner. Avfallshanteringen måste också planeras, både ute och inne.

Ekonomi

Idag upplever många att tid är en bristvara. Men hur ska vi kunna fatta kloka beslut om det inte finns tid för eftertanke? Ett genomtänkt arbetssätt med vägledning av kloka visioner ger bättre lösningar, som dessutom står sig över en längre tid. Design med Omtankes metodik innebär att man gör ett grundligare förarbete än vad som sker i de flesta fall. Detta arbete är lönsamt, eftersom det oftast ger ett bättre resultat och risken för misstag längre fram i processen minskar. Kostnaden i projekteringsfasen är också väldigt liten i förhållande till vad det kostar att ändra det som blivit fel i efterhand. Att man dessutom kan få miljöer där människor trivs, vilket till exempel kan underlätta rekrytering, är andra positiva effekter.

Hållbarhet är motsatsen till att tänka kortsiktigt. En satsning på kvalitet och bra material kostar mer just vid själva investeringen, men blir lönsamma på längre sikt.

En vanlig effekt är att verksamhetens kostnader kan minska. Exempelvis kan kostnader sänkas om verksamheten miljöanpassas, kostnader för sjukfrånvaron minskar om medarbetarnas hälsa ökar, energieffektiviseringar minskar kostnaderna för uppvärmning och elanvändning och så vidare.

DMO har betalat sig flera gånger om

– Det är väl använd tid att jobba med DMO från start. Det blir mer långsiktigt hållbart, både för själva verksamhetens innehåll och för byggnaden. Det säger Pelle Pellby, kommunalråd i Marks kommun. Vi gjorde om Snickargårdens förskola för ganska många år sen, men jag märker att medvetenheten och engagemanget hos personalen lever vidare. DMO är en kunskapsprocess, en kompetensutveckling som är värd väldigt mycket. Det är en tillfredsställelse för personalen att deras idéer blir verklighet och det gör verksamheten effektiv.

Så jag vill säga att de extra pengar vi satsade på Snickargården har betalat sig tillbaks flera gånger om.

– Vi har fortsatt att samarbeta med Design med Omtanke, bland annat vid förändringar i kommunhuset och i en utvecklingsplan för Rydals samhälle. Jag tycker att den extra kostnaden för att anlita Design med Omtanke borde bakas in i själva projekteringskostnaden för ett bygge. Då blir det utslaget på lokalernas hela livslängd och en försumbar kostnad – en del i investeringen, säger Pelle Pellby.

Motivera långsiktig hållbarhet

De tidiga planeringsskedena är viktiga för att undvika dyra misstag och ohållbara lösningar. Relationen för kostnaden i olika steg i byggprocessen är: förstudie 1, projektering 10, entreprenad-kostnader 100 och fastighetsdrift 1000.

22 miljarder kronor! Så mycket har Industrifakta räknat ut att bristande kommunikation i byggprocessen kostar om året, i en undersökning utförd åt Svensk Byggtjänst.

Sätt fokus på totalkostnad, både i investering, drift och omställning. Driften är den stora kostnaden, och i jämförelse är arkitektkostnad och utvecklingskostnader generellt väldigt små. Omställningskostnader vid förändringar i verksamhet eller förutsättningar glöms ofta bort i planeringsarbetet, men blir en allt viktigare faktor då omställningstakten har ökat markant de senaste decennierna.

Gör en Cost-Benefit-analys. Då visar man vad olika saker kostar, men också de mervärden som är svåra att direkt definiera i kronor.

Lyft fram nyttor och fördelar med valda lösningar som visar kostnadsfördelning, minskade driftkostnader eller större intäkter. Det kan handla om flerfunktionalitet som ger färre inköpta

produkter, förbättrade flöden som förkortar arbetstider eller släpper in fler besökare, varumärkesförstärkning som skapar ökad kundtillströmning, minskning av uppenbara miljörisker som kan bli kostsamma, kvalitetsinköp som ger längre livslängd med mera.

Tänk effektivt vid inköp. Genom att ha en person i till exempel kommunen som ansvarar för lös inredning kan samordningsvinster göras och en större medvetenhet vid inköp uppnås.

Långsiktighet, det gäller såväl relationer med personal, kunder och andra som besöker verksamheten som hur man utformar sin fysiska miljö. En väl genomtänkt miljö som svarar mot verksamhetens idé har goda förutsättningar att vara aktuell över en längre tid.

Skapa utveckling utan att äventyra miljön och mänskliga resurser

Stimulera företagen till hållbar utveckling genom tydligt formulerade och höga krav i inköp och utvecklingssamarbeten. Fråga leverantörer om hållbara lösningar ur alla aspekter, även om de inte kan erbjuda dem idag. Kundeafterfrågan är största drivkraften till en marknad där miljö, etiska faktorer, kvalitet, estetik och underhåll blir tydliga säljargument. Gröna Listan är ett bra exempel på det.

Marknadsför verksamhetens hållbarhetsarbete mot besökare och kunder. Använd tillförlitliga certifieringar och märkningar för att tydligt visa era ställningstaganden och skapa efterfrågan. För en öppen dialog kring de val verksamheten gör.

Prioritera det som ger »kundnytta« eller tänk »Lean«. Ofta finns arv i arbetssätt, organisationsformer, miljöns utformning eller bemötande som inte passar dagens och morgondagens möte med besökare och brukare.

Engagemang

När man frågar människor vad som varit det bästa med att arbeta efter Design med Omtankes metod är svaret samstämmigt:

– Vi tror att delaktighet och engagemang är grunden för att få till en förändring. Lyckas vi inte med det kommer det bli otroligt svårt att nå ett bra resultat, säger Lena Isaksson Drake, utvecklingsledare i Design med Omtanke. Ju fler som involveras tidigt i arbetet, desto fler kommer vara intresserade av att veta hur det går. Om man däremot får färdiga lösningar presenterade för sig, utan att ha fått chans att vara med i utvecklingen, är sannolikheten inte lika stor att man verkligen tar det till sig på samma sätt. Dessutom missar man ju att ta tillvara värdefull kunskap.

På samma sätt som personalen engageras är det viktigt att få in synpunkter utifrån, från besökare, politiker, bransch-kunniga, forskare eller andra människor med spännande idéer. Ju fler ni lyckas få med er på vägen, desto fler som kan hjälpa er att förverkliga era idéer.

– När människor engagerar sig och känner att man blir lyssnad på och deras arbete verkligen får genomslag kommer det att skapa stolthet. Det har vi till vår stora glädje sett många gånger i Design med Omtanke, säger Birgitta Nilsson, verksamhetsledare. Och den stoltheten över ett bra jobb är i sin tur en drivkraft för ett fortsatt engagemang. Man trivs på sin arbetsplats, talar väl om jobbet och skapar därmed en positiv bild utåt. Dessutom tar man hand om sin miljö på ett bra sätt, vilket sparar mycket pengar på driften.

– Något mycket speciellt med Design med Omtanke är det samhällsengagemang man väcker. Det säger Brita Nordblad, lokalplanerare inom primärvården i Göteborg. Det finns en vilja att göra något gott för människor och för världen och det förmedlas av dem som arbetar med DMO.

Skapa delaktighet och glädje

Skapa ett kreativt klimat med högt i tak, då kommer de bästa idéerna. Projektets gemensamma grund, delaktighet och visioner ger en bra grund för vidare arbete inom verksamheten.

Medbestämmande ger nöjda medarbetare, delaktighet och delegering av ansvar inom verksamheten är viktiga nycklar för utveckling.

Mångfald ger fler infallsvinklar på samma fråga så blanda olika erfarenheter, kön, ålder, bakgrund och funktion/yrke i era projektgrupper.

Att tillåta att man misslyckas är viktigt, liksom att tillåta olika lösningar på samma fråga. Detta gäller även miljön. En miljö som tillåter många sätt att tillgodose samma behov och inte pekar ut »misslyckanden« stimulerar brukarens kreativa förmåga och ökar tillgängligheten.

Stimulera delaktighet, den sociala ekonomin, samarbeten och ideella initiativ så att alla som vill får en möjlighet att bidra. Samarbeten med enskilda frivilliga och organisationer skapar en välkomnande, mindre stängd verksamhet och miljö.

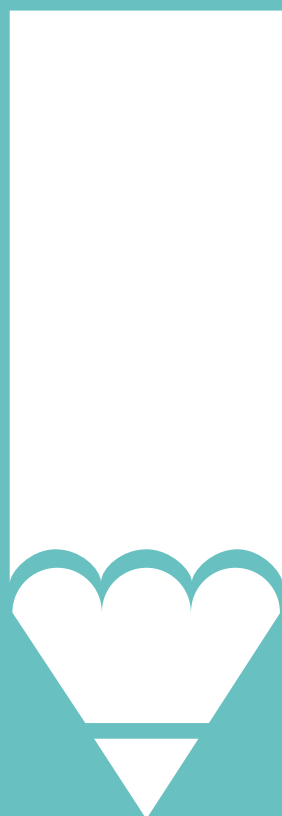
»Tänk utanför boxen«, använd visioner för att vidga vyerna, arbeta gärna med analogier och stimulans från helt andra områden. Ta in kreativa personer från helt andra områden för att vända på perspektivet, och låt dem bidra med de kunskaper de har.

Fokusera på aktivitet, funktion och upplevelse istället för den traditionella lösningen när ni ska vara nyskapande. Ofta finns lösningen på ert problem/behov i en helt annan bransch som har likartade aktiviteter eller liknande värderingar.

Leta upp den senaste forskningen och lär av andra. Vad händer på universiteten/högskolorna inom ert område, kan ni be dem komma till er och berätta? Kan ni åka på studiebesök på andra arbetsplatser, kanske inte bara inom ert eget arbetsområde utan annat som kan ge inspiration?

Skapa bred delaktighet. Stimulera den sociala ekonomin, samarbeten och ideella initiativ. Bjud in personer från exempelvis Handikapprörelsen, Naturskyddsföreningen, Pensionärsorganisationer, Svensk Form och andra som kan ge er goda råd.

Möjliggör förvaltare, ägarskap, fadderskap. Enskilda eldsjälarna kan få möjligheter att ta ett ansvar för gemensamma ytor och platser. Ett exempel är fadderskap för skulpturer i offentlig miljö som har startat i Borås. Kommunen har kölistor med människor som vill vara fadder för flera offentliga konstverk. Skadegörelse rapporteras och kan åtgärdas direkt.

Kreativa övningar Medvetna val

Till uppgift 1–5 – Introduktion hållbarhet

Syfte: Diskutera vad hållbarhet står för hos er och hitta områden som känns viktiga för er att påverka.

1. En mängd olika bilder med olika motiv (vackra, roliga, fantasifulla, viktiga...) läggs ut på ett bord. Några bilder läggs i en hög med baksidan uppåt.
2. Alla deltagare väljer varsin bild som associerar till hållbarhet. Därefter drar de en bild från högen med baksidan uppåt, utan att se bilden, så det blir en slump vilken de får.
3. Varje grupp (4–6 personer) får ett stort ark med rubrikerna Etik, Ekologi, Estetik, Ekonomi och Engagemang spridda över arket.
4. Var och en skriver ord som associerar till hållbarhet utifrån sina bilder under respektive rubrik på arket.
5. Samtal i gruppen om hur ni tänker utifrån era bilder och det ni skrev. Tag sen en rubrik i taget och skriv ner så många konkreta saker ni kommer på, som ni skulle kunna göra och som stämmer överens med det ni pratat om. Dessa förslag arbetar ni sen vidare med i övningar längre fram.

Material: Bilder av olika slag, större ark och pennor.

Tid: 45 min

Bra att veta: Handlar om omtanken om människor och miljön – börjar ofta i det stora mer globala som »känns bra i hjärtat« och blir sen mer konkret i den praktiska verkligheten. Håll gärna kvar båda dessa fokusområden när ni kommunicerar ert hållbarhetsarbete.

Till uppgift 2 – Etik – Miljöer för alla

Syfte: För att bättre förstå de svårigheter som funktionshindrade träffar på i fysiska miljöer, är det bra att själv prova på att till exempel inte kunna se eller gå. Svårigheterna blir tydliga och det blir lättare att hitta kloka lösningar.

1. Bjud in minst två personer som har olika funktionsnedsättningar. Projektgruppen provar på hur det kan vara att ha ett funktionshinder genom att sitta i rullstol, vara synskadad etcetera i er miljö genom att gå en runda tillsammans med de inbjudna personerna. Fika gärna tillsammans efter rundan när ni provar att ha en synnedsättning, hörselnedsättning eller motoriska nedsättningar.
2. Utifrån upplevelserna på rundan och er inventering förs ett samtal kring frågor som behöver fördjupas och förklaras. Lyssna på de funktionshindrade vilka problem de tycker är viktiga att ni beaktar. De kan också visa hur hjälpmedlen fungerar och hur man agerar som ledsagare.
3. Projektgruppen väljer ut något/några områden i sin befintliga miljö som inventeras utifrån tillgänglighetssynpunkt med hjälp av »Riktlinjer och standard för användbara miljöer«. Gå in på www.vgregion.se/riktlinjer-tillganglighet. Välj ut de avsnitt som är aktuella.
4. Summera era synpunkter och förslag på lösningar.

Material: Kontakta kommunens tillgänglighetsansvariga eller en lokal handikapporganisation för att få hjälp med kontakter med personer som har funktionsnedsättningar. Det är oerhört nyttigt att prova på att ha en funktionsnedsättning. Några tips om vad som behövs:

- En rullstol per 10 pers. Kan ofta lånas eller hyras från kommunens hjälpmedelssamordnare eller en vårdcentral med arbetsterapi/sjukgymnastik.
- Ögonbindlar och teknikkäppar (Eventuellt även fingerad optik som simulerar synnedsättningar). Finns ofta hos lokalavdelningen för SRF, Synskadades Riksförbund.
- Hörselkåpor för att vara hörselskadad.
- Rem/band att »bakbinda« den dominerande handen med vid finmotoriskt arbete.
- Tjocka tumvantar för att simulera reumatism vid finmotoriskt arbete.
- Sugrör att andas igenom för att simulera astma vid rörelse. Spring i trappor.

Tid: 80 minuter

Bra att veta: En nyttig övning som ger lite perspektiv på hur det kan vara att ha en funktionsnedsättning. Offentliga miljöer ska vara tillgängliga för alla, det som betraktas som så kallade enkelt avhjälpna hinder måste åtgärdas. Mer information finns på Boverket.

Till uppgift 3 – Ekologiska idéer

Syfte: Se möjligheterna i ett ökat miljöfokus i verksamheten – både minskad miljöpåverkan och kommunikation med externa parter. Hitta både konkreta idéer som kan genomföras direkt och inspirerande målsättningar att arbeta mot.

1. Dela in i 3–4 grupper/par, som hanterar 1–2 rubriker var, utgår från förslagen som ni skrev under ekologi i den tidigare övningen och försöka hitta fler.
 - Energi: Ljus, energibesparing, uppvärmning, transporter med mera
 - Inredning och utrustning
 - Förbrukning och avfall
 - Kommunikation och identitet: På hur många olika sätt kan vi göra våra kunder och leverantörer medvetna om vår miljöprofil?
2. Markera vilka av era idéer som:
 - a. ger bra miljönytta i verksamheten.
 - b. visar ert miljöarbete mot externa parter (kunder, besökare, leverantörer etcetera)
 - c. kombinerar a och b.
3. Sortera dem i två kategorier:
 - a. Verksamhetens eget ansvar, möjlighet att ställa krav på leverantörer eller genomföra själva.
 - b. Insatser som kräver samarbete och planering med andra aktörer för genomförandet. (exempelvis beslutsfattare, fastighetsägare, externa samarbetspartners)
4. Hemuppgift: Ta reda på vilka miljömål som finns i er organisation. Markera de idéer som direkt eller indirekt stöds av dessa miljömål.

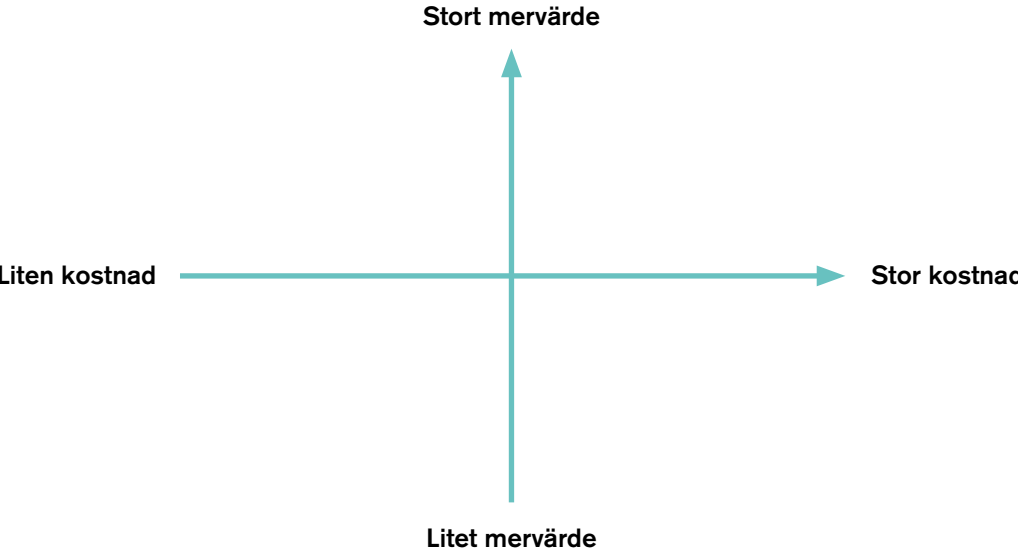
Material: Papper, penna, boken.

Tid: 60 minuter

Till uppgift 4 – Ekonomisk hållbarhet

Syfte: Att hitta möjligheter som både gynnar verksamheten och ger ekonomiska mervärden.

1. Utgå från de olika åtgärder ni tidigare listat som ni skulle kunna göra för att bidra till en ökad hållbarhet.
2. Gör en matris där ni på ena axeln sätter mervärde och på den andra axeln kostnad. Sätt in punkterna på er lista där. Vilka känns mest angelägna?

3. Finns det nya möjligheter som stärker ekonomin?

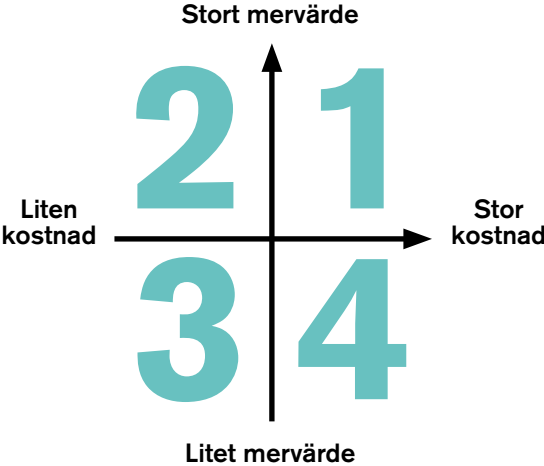
Exempelvis:

- Vilka delar/funktioner i verksamheten kan samordnas bättre?
- Kan ni erbjuda nya attraktiva tjänster? Kan något tas bort?
- Hur bygger ni långsiktiga relationer med personal, kunder och andra besökare?
- Hur skapas en »hållbarhetsprofilering« som stärker varumärket och ökar intäkterna?

Material: Material från tidigare gjort idé- och behovsarbete. A3-papper, förberedda med inritad matris. Pennor, helst med kraftigt färgat bläck/tusch.

Bra att veta: Mervärde bör tolkas som något som stärker ert varumärke och/eller er verksamhet. Det kan vara både direkta intäkter och sådant som inte kan mätas direkt i pengar.

Kostnad ska i första hand tolkas som investeringskostnad. Om driftkostnader blir markant lägre på grund av lösningen kan detta markeras med en pil mot lägre kostnad.

1. I detta område finns viktiga satsningar som kostar mycket. Kräver ofta ny finansiering, samarbeten eller kreativa lösningar för att bli verklighet. Långsiktiga insatser – visioner och målsättningar för verksamheten som måste hanteras på ledningsnivå.
2. Här finns viktiga satsningar som kan ske till låg kostnad. Dessa är högprioriterade! Genomför dessa så snabbt som möjligt för att ge synliga resultat!
3. Dessa idéer är mindre viktiga, men kan genomföras så länge de inte konkurrerar med något annat.
4. Välj bort dessa idéer, de tillför lite till hög kostnad.

Vi vill ligga i framkant

Det är lite cafékänsla när man kommer in i konferenslokalen på Två Skyttlar i Örby i Marks kommun. Här, i en före detta ladugård, har man skapat framtidens mötesrum. En möteslokal måste inte vara ett fyrkantigt bord med stolar omkring. Kanske föds de bästa tankarna när man lagar mat tillsammans eller byter miljö och strosar runt?

Förutom det stora mötesrummet, salongen, där stolar och små bord står placerade som runt ett torg, så finns det också en ateljé. Där finns möjlighet att arbeta mera praktiskt eller äta. Om två personer vill pratas vid i enrum kan man sätta sig i den inbjudande och ombonade kupén.

– Vi har så långt möjligt valt lokala tillverkare av möbler och textilier, berättar Ingegerd Göransson på Två Skyttlar. Gardinerna i bomull och möbeltygerna i ull är miljömärkta från lokala producenter. Likaså de flesta mattorna och en del av möblerna. Vi har valt produkter som uppfyller Svanen-märkningen så långt det varit möjligt.

– Eftersom vi varit med i Design med Omtanke genomsyrar miljötankandet konferenslokalerna, säger Ingegerd Göransson, men vi har också lärt oss väldigt mycket om tillgänglighet för alla, vilket är värdefullt för hela vår anläggning. Vi serverar KRAV-mat och ser över energianvändningen.

Trivsamt miljö ger kraft

– Vi vill hela tiden sträva efter att ligga i framkant av utvecklingen så att kunden upplever oss som det mest attraktiva valet, säger Tommy Västerteg på Två Skyttlar. De nya konferenslokalerna är ett konkret exempel på hur vi vill förverkliga den visionen. Vi har kommit fram till att det är viktigt med helhetsupplevelse, rum med olika karaktärer och möjlighet till variation, trygghet och trivsel och att ge kraft till deltagarna.

Sedan framtidens mötesrum skapades har det blivit generationsskifte på Två Skyttlar och Malin och Claes Västerteg har tagit över. De är lika miljöintresserade och har fortsatt i samma riktning.

– Vi har skapat ytterligare en konferensdel – Bäckén – berättar Malin. Våra kunder efterfrågar den här sortens miljöer och det är ett argument i vår säljprocess att vi nu är en Svanen-märkt kursgård med en Svanen-märkt restaurang.

Två Skyttlar har verkligen legat i framkant och var bland de första kursgårdarna i Sverige att klara Svanen-märkningen.

Bjuder på busstransport

– Vi har kartlagt vår miljöpåverkan på olika områden, säger Claes Västerteg. För en kursgård på landet, dit det inte finns kollektivtrafik är naturligtvis transporterna en viktig sak. För att minimera bilåkandet erbjuder vi gratis busstransport för sällskap som kommer hit på konferens.

På menyn i restaurangen hittar man bland annat Öxabäcks-kött. Det kommer från djur som fötts upp bara några kilometer bort och överhuvudtaget försöker man satsa på lokalproducerat, både vad gäller mat och inredning.

– Genom att vara med i Design med Omtanke har vi ökat vår medvetenhet om hur produkter tillverkas och vilken påverkan det har på miljön, säger Claes. Ett hotell är som ett stort hushåll och när vi ökar efterfrågan i branschen på kvalitetsprodukter som uppfyller miljökraven så kan vi påverka.

– Vi är med i Svenska möten, en förening för kursgårdar där det är obligatoriskt att vara Svanen-märkt. 120 anläggningar ingår och tillsammans är vi en stark kraft. Man kan också se att utbudet av miljömärkta inredningsprodukter och mat har ökat oerhört mycket under de senaste tio åren, säger Malin Västerteg.

Kulturarbetsplats tillgänglig för alla

När tre kreativa verksamheter ska bli en och flytta samman i gemensamma lokaler behövs det mycket diskussioner för att hitta en gemensam identitet och ett gemensamt uttryck. Den processen har Kultur i Väst genomfört med mycket gott resultat.

– Vi var ju tre kulturorganisationer som slogs ihop och genom DMO-processen fick vi framförallt två saker, säger Åsa Turesson, chef för Kultur i Väst. Vi fick något väldigt konkret att jobba med tillsammans och fick på ett lustfyllt sätt ta fram vad vi ville att våra lokaler skulle utstråla. Vi lärde känna varandra.

Nu delar de tre gamla verksamheterna – Musik i Väst, Regionbiblioteket och Konst- och kulturutveckling – som blivit Kultur i Väst, på alla lokaler och en helt ny organisation har växt fram.

Men låt oss ta det lite från början:

Huset vid Rosenlundschanalen i Göteborg hittade man sommaren 2009 och sen gick det kvickt. Både husarkitekten och den inredningsarkitekt som skulle hålla i DMO-processen, Marie Hagman, kom från samma arkitektbyrå.

– När vi kom in hade husplanerna kommit ganska långt och vi satte igång den medskapande DMO-processen på uppdrag av Kultur i Väst. Alla i personalen, 80 personer, deltog i workshops och var mycket engagerade, säger Marie. Viktiga behov som kom fram handlade om flödet i lokalerna, flexibilitet, mötesplatser där man också kan visa upp verksamheten. Man ville ha lokalerna öppna, välkomnande och att de tydligt gav uttryck för den kreativa verksamhet som pågår. Ett resultat av det är den stora öppna yta, ett lounge, som man som besökare först kommer in i. Den ligger i direkt anslutning till café och möteslokaler.

Miljö där elallergiker kan arbeta

Man lade också mycket stor vikt vid tillgängligheten. I huset arbetar såväl personer med rörelsehinder som en person med elallergi. Speciellt att skapa en arbetsplats som blir bra för en person med elallergi är en stor utmaning.

Joel Karlsson är inredningsarkitekt och produktdesigner och berättar om hur man löst det.

- Allmänbelysningen är skärmad och vi har satt metallnät runt de lysrör som finns. Men vi har i de flesta utrymmena valt bort lysrör och har i stället halogenlampor som inte ger sådana besvär som lysrör gör. Den anställda som är elallergisk har ett eget arbetsrum med speciellt material i väggarna, berättar Joel. I lunchrummet finns en del där man inte får ha mobiltelefon, där finns speciella textilier som tar bort strålning och på fönstren finns en film som gör att strålning utifrån inte kommer in. Trådlöst nätverk finns inte på arbetsplatserna utan bara där allmänheten vistas.

Receptionsdisken, som Joel ritat, har flera olika höjder och är lätt tillgänglig för människor i rullstol till exempel. För synskadade finns en räfflad matta som ett spår i golvet och det finns starka kontrastfärger runt dörrar och på toaletter.

- Jag tycker uttryck och funktion går ihop på ett bra sätt, säger Joel Karlsson. Vid entrén till lokalerna i markplanet, där det finns två stora rum för dans, musik och konst, ligger en dörrmatta av borstar som är gjord så att rullstolar inte ska kunna fastna i den. Vi använde borstar i 13 olika kulörer och randade den så det ser ut som en trasmatta. Vi har försökt förädla, sätta vanliga material i ett nytt sammanhang så att de känns exklusiva.

Starka effekter i grundfärger

Grundfärgerna i lokalerna är svart och vitt, men med starka färgeffekter i grundfärger.

- Det ska kännas som färglickar, som att här pågår en skapande verksamhet just nu. Man ville inte att det skulle se ut som ett vanligt kontor, säger Marie Hagman.

Det ser verkligen inte ut som ett vanligt kontor.

- Många var skeptiska från början och oroliga över att inte få egna rum, säger verksamhetschefen Åsa Turesson. Men nu upplever jag att de som jobbar här är väldigt nöjda. Jag tycker att vi fått flera mervärden genom att arbeta med DMO-metoden. Vi har gjort miljöriktiga materialval och satsat på kvalitet som står sig. Möblerna har vi valt från Gröna Listan. Lösningarna på tillgänglighetsfrågor är också mycket bra, vi har gjort allt vi kunnat. Jag tror att DMO:s workshops hjälpte till mycket för att ge oss en gemensam bild av vad vi ville.

Medskapande processer

- Det är enormt viktig med medskapande processer, säger Marie Hagman. Jag tycker det är ett helt nödvändigt arbetssätt. Det är i förstudien personalen kommer till tals. Utan den blir det traditionella lösningar. Projekteringar går oerhört fort idag, men med en bra förstudie och tid att dra allting ett varv till så tjänar man otroligt mycket. För oss arkitekter är det väldigt spännande att få tränga in i och lära känna en verksamhet och att arbeta med den här organisationen, full av kreativa människor, har varit väldigt roligt.

Personal och ledning på Kultur i Väst tycker nu att de fått lokaler som är funktionella när de tar sig an sitt stora uppdrag i regionen – att stödja kommunerna i deras utveckling med hjälp av kultur och att överhuvudtaget stötta kulturen i västra Götaland.

Med sikte på framtiden

Efter ert analysarbete har ni en bra grund att stå på. Men era idéer kan säkert bli ännu bättre, så nu ska allas visioner få chans att blomma ut på en visionsdag. Erfarenheten visar att de bästa idéerna ofta föds här. Allt man vill kan förmodligen inte genomföras på en gång, men det är viktigt att peka ut riktningen. Ni hoppar på tuvorna framåt!

När analyser och visioner finns framme är det dags att prioritera. Här gäller det att vara noggrann, för utifrån dessa prioriteringar kommer den nya miljön att formas. Nu bestämmer ni hur ni vill att lokalerna ska fungera och vilken identitet de ska utstråla. I arbetet har ni stor nytta av att er arkitekt varit med i processen och fått goda kunskaper om vad ni vill uppnå. Det är en förutsättning för att och hitta bra lösningar. Arkitekten kan också formulera era behov och prioriteringar på ett sätt som gör det tydligt för dem som ska ta vid efter er.

Till sist ska allt ert gedigna arbete sättas samman i ert verksamhetsprogram, som ni presenterar för fastighetsägaren. Nu har ni skapat bra förutsättningar för den kommande förändringen!

Med sikte på framtiden består av tre avsnitt:

4A Vision

4B Prioriteringar

4C identitet och uttryck

Arbetsuppgifter

4A Vision

Syfte:

- Ge medarbetare och kunder chans att vara med och forma en framtida vision för arbetsplatsen.
- Lyfta blicken för att hitta nya innovativa möjligheter.

1. Er vision*

Ni samlas för att göra en gemensam vision kring viktiga frågeställningar tillsammans med så stor del av arbetslaget som möjligt – gärna kunder också! Exempel på fokusområden för visionen:

- Hur skulle er verksamhet kunna fungera i den bästa av världar?
- Hur vill ni att er verksamhet ska uppfattas av era besökare?
- Hur ska framtida varumärke/identitet/värdegrund uttryckas?

2. Idéer från visionen som vi vill förverkliga nu

Lista de saker som ni kan göra redan nu, innan ni ska bygga om.

* Kreativ övning

3. Idéer från visionen som vi vill förverkliga i den kommande förändringen?

Skriv upp de viktigaste sakerna från visionen som ska få genomslag i er kommande förändring av miljön.

4. Idéer från visionen som vi vill ha som framtidsmål

Skriv ner idéer som är svåra att få igenom nu men som ni kan förbereda i er förändring för att kunna genomföra längre fram.

Till verksamhetsprogrammet

Skriv in er vision och svaren på uppgifterna i verksamhetsprogrammet.

Inredias vision:

Inredia ska utvecklas till ett inspirerande besöksmål med spännande, inbjudande miljöer och en väl utvecklad besöksservice. Inredia kommer att bestå av tre olika delar:

- 1. Ett besökscentrum med personal som lotsar affärsresenärer och andra besökare till lokala företag, evenemang, butiker, caféer, restauranger, besöksmål och annan service i kommunen. En naturlig port till allt som Tibro har att erbjuda.*
- 2. En iögonfallande, föränderlig utställningsmiljö där vi visar vår historia med vårt unika kulturarv och den tradition som finns inom möbelhantverk och inredning i Tibro. Tibroföretag exponerar sina produkter och tjänster och gemensamma, kompletta inredningslösningar och presenterar inredningsprojekt som de utfört tillsammans med kreativa och lovande inredningsarkitekter.*
- 3. En restaurang med vällagad och nyskapande mat baserad på närodlande råvaror.*

Tips & råd 4A Vision

Visionsarbetet ger gemensam målbild

Visioner ger något att sträva mot. De stimulerar till kreativitet för att nå mål som upplevs vara utom räckhåll idag och sätter ambitionsnivån för verksamheten. Utan gemensamma visioner finns stor risk att delar av verksamheten skapar sina egna målbilder och drar åt olika håll. Med en gemensam vision är det lättare att staka ut kursen och det är nödvändigt att veta vad man vill om man ska kunna sätta upp strategiska mål. Inte bara för verksamheten utan även för att forma sin miljö. I metoden DMO arbetar vi fram en vision och det är utifrån den man sen gör sina mål och prioriteringar. Man kan inte genomföra allt man ser framför sig i sin vision, men vi brukar prata om att man hoppar på tuvorna. Man gör det som är möjligt att göra nu, planerar för det som är nära förestående och fortsätter när det är möjligt. Det är också viktigt att ompröva sin vision emellanåt, eftersom världen omkring oss förändras och vi med den. Ibland får vi frågan varför vi inte startar med visionsarbetet, men våra erfarenheter är att om man har tagit reda på lite mer fakta innan man gör visionen så kommer man mycket längre och hamnar mer rätt. Det blir helt enkelt bättre.

En viktig dag som ger nya uppslag

Visionsdagen ger en möjlighet att fokuserat diskutera kring en tänkbar, önskvärd framtid och ger därmed även möjlighet att påverka den. För det är ju till största delen våra egna val på vägen som styr var vi hamnar om 10–20 år. En visionsdag med DMO är ett kreativt möte under en halv till en hel dag, där en blandning av människor med olika relation till verksamheten träffas och arbetar tillsammans under trivsamma former. Det kreativa arbetssättet gör att man hittar helt nya möjligheter.

Längden på visionsdagen är det som styr hur långt i arbetet man kan komma tillsammans. En halv dag ger möjlighet att skapa några möjliga visionsförslag och ur dem vaska fram ett antal viktiga punkter, som är bärande delar i den slutliga visionen. Om ni arbetar en heldag finns det även möjlighet att fördjupa och värdera visionens olika delar.

Bjud gärna in människor som kan ge nya infallsvinklar

På visionsdagen är projektgruppen sammankallande för en större grupp människor. Antalet kan variera beroende på projekt, men 20–40 personer brukar vara lämpligt. Deltagarna i en visionsdag kan väljas på många sätt. Några tips för valet:

- Flertalet av deltagarna bör väljas bland dem som är direkt berörda av projektet: personal, kunder, servicepersoner.

- Så många som möjligt på arbetsplatsen bör vara med.
- Engagemang, kreativitet och vilja till utveckling är viktigt hos deltagarna.
- Mångfald i ålder, kön, kultur, intressen och förmågor ger en större kreativ spännvidd.
- Riktade inbjudningar fungerar oftast bättre än annonsering om man bjuder in människor utanför organisationen.
- Nyttja gärna de kontakter ni redan skapat under intervjuer och andra kontakter i projektet.
- Ta gärna med deltagare som inte så ofta får möjlighet att göra sin röst hörd.
- Beslutsfattare är ofta viktiga för att skapa förankring för projektet, men de får inte ta mer plats än någon annan i visionsarbetet.
- Ungdomar är en viktig grupp som ofta glöms bort när det gäller framtidsfrågor.
- Bjud in någon eller några kreativa personer från annan bransch som kan vända på perspektiven (entreprenör, designer, musiker, konstnär, fritidsledare, idrottsledare).

Resultatet av en visionsdag blir både stora koncept och spännande detaljidéer. Några är genomförbara direkt, andra på sikt. Vissa är så fantastiska att de sannolikt förblir fantasi. Vad som till slut genomförs beslutar ledningen och projektgruppen i det efterföljande prioriteringsarbetet.

Goodwill kan enkelt skapas genom att materialet från visionsdagen sammanställs snabbt och skickas ut elektroniskt till alla deltagare. Engagemanget hos visionsdeltagarna kan underhållas och förstärkas ytterligare med fortlöpande information till dem som är intresserade av hur projektet går framåt.

Sammanfatta er vision och prioritera

Efter visionsdagen är det projektgruppens uppdrag att sätta samman allt material till en vision som är lätt att kommunicera och innehåller det viktigaste som ni vill ta med er. Skriv gärna visionen som en bild 5–10 år framåt i tiden.

Därefter bestämmer ni vilka delar av visionen som ni kan genomföra redan nu, innan er förändring av miljön kommer igång. Kanske finns det sådant som handlar om organisatoriska förändringar som inte påverkas av lokaler, eller sådant ni kan göra i befintliga lokalerna så länge?

Sedan punktar ni ner det viktigaste att genomföra vid förändringen av de nya lokalerna och till sist, det som inte går att göra nu men som ni ändå vill ha med er för framtiden.

Kreativa övningar 4A Vision

Till fråga 1 under Arbetsuppgifter – Att göra ett visionsarbete, förslag 1

Visionsarbeten kan man göra på en mängd olika sätt, här kommer ett par exempel. Bestäm tillsammans med projektgruppen vilken/vilka frågor som är viktiga att fokusera på när ni får chansen att samarbeta med stora delar av arbetslaget. Se till att ni verkligen blickar framåt och inte fastnar i hur det är idag!

Vision för Hälsohuset

1. Intro

Starta med att hälsa deltagarna välkomna till Hälsohuset år 2020. Vi har fått besök från TV4 med anledning av att vi fått pris som den bästa vårdcentralen i Sverige! En person agerar TV-reporter som frågar några bland personalen hur det kom sig att de vann detta pris. (Det ger de första slumpmässiga idéerna där överraskningsmomentet ofta lockar till skratt).
(10 min)

2. Frågor med enskilda svar.

Ställ ett antal frågor – en i taget, gärna skrivna på en power point som man kan se samtidigt som frågan läses högt. Deltagarna svarar enskilt genom att skriva på papper, ca 1 minut/fråga. Frågorna anpassas till det tema man vill arbeta med. (10 min)

- Jag är på väg till Hälsohuset, vad möts jag av? Hur vet jag att jag kommit rätt?
- Ni har fått pris för att man känner sig så välkommen hos er, hur märks det? I bemötandet, i miljön?
- Hur upplever jag med mina sinnen (syn, lukt, smak, hörsel, känsel) att jag har kommit till ett Hälsohus?
- Vad är det som gör att Hälsohuset utstrålar trygghet?
- Vilka nya samarbetsformer har ni fått i Hälsohuset?
- Vilken var er mest galna idé?
- Vad blev er största succé?

3. Summera i en mind-map

Dela in er i grupper med cirka 4 personer i varje och utse en sekreterare. Förbered en mind-map med frågorna på ett blädderblock, max fyra frågor på varje ark. Nu går man laget runt och alla svar skrivs ner i punktform på arket vid respektive fråga.
OBS! Inga diskussioner, varje deltagare säger sitt och de andra lyssnar och sekreteraren skriver.
(30–40 min)

4. Brainstorming utifrån svaren

När allt kommit på pränt och man lyssnat på varandra är det dags att hitta på ännu fler idéer. Skriv ner alla idéer på er mind-map, allt är möjligt i det här skedet så sätt inga gränser för kreativiteten!

(20 min)

5. Redovisa och prioritera de bästa idéerna

Redovisa för varandra i de olika grupperna. Alla deltagare får fem »klistermärkespluppar« som man sätter på de idéer som man tycker är bäst för personal respektive besökare.

Summera de fem idéerna för besökare och de fem för personalen som fått flest markeringar. (cirka 30 min – beror på antal grupper)

6. Skriv ett »statement« – er målbild

Varje grupp tar med de bästa idéerna, alla grupperna får samma. Utifrån dem skapar ni »slogans« för er förändring som ni ska försöka uppnå. Skriv så många ni kommer på! Till er hjälp har ni tre frågor som ni kombinerar med era idéer:

- Vad ska bli det som lyfter, det som ger den extra energin hos er?
- Vad är er unika profil?
- Varför får ni Sveriges hållbarhetspris ett år efter invigningen?

(40 minuter)

7. Redovisa och välj

Presentera era slogans/målbilder för varandra. Välj ut 3–5 som ni vill ta med er i ert fortsatta arbete. Eller gör nya kombinationer av varandras! Allt material samlas in av projektgruppen för vidare bearbetning.

(20 min)

Till fråga 1 – Att göra ett visionsarbete, förslag 2

Vision för museet

– som självklart lika gärna kan göras för en annan verksamhet!

1. Intro

Presentera i stora drag för nya deltagare vad som hänt i projektet och kort vad DMO är.

(10 min)

2. Skapa ett scenario

Dela in gruppen i mindre grupper med cirka fem personer i varje. Alla får var sin person vars roll de ska spela, till exempel politiker, turistchef, historiker, pedagog. Utse en sekreterare som skriver ner alla idéer.

Uppdraget:

Er kommun har blivit utsedd till 2015 års bästa Turistkommun i Sverige! I motiveringen lyfte man särskilt fram det förändrade museet som har lockat så oerhört mycket människor.

- Vad gjorde ni som bidrog till en så stark attraktionskraft? I verksamheten, miljön (ute och inne), för olika målgrupper och så vidare?
- På vilket sätt har museet samarbetat med andra aktörer i samhället, så som handel, restauranger, föreningar, stadsplanerare med flera, för att bli årets Turistkommun?
- Vilken var er profil och hur marknadsförde ni er?

(50 min)

3. Lägg till ett föremål och en VIP-gäst

Ge varje grupp en sak – det kan vara vad som helst. Utifrån föremålet associerar deltagarna fritt för att förhöja sina idéer ytterligare. Därefter får grupperna var sin påhittad person som VIP-gäst, helst en offentlig person som alla känner till och är udda för verksamheten. Hur ska miljön vara för att gästen ska bli överraskad och glad?

(20 min)

4. Gör en löpsedel och redovisa för varandra

Varje grupp redovisar sitt scenario som en löpsedel (bladderblocksark) med en rubrik och några underrubriker. Den kan gärna förstärkas med bilder från till exempel tidningar. Berätta sen om ert scenario för övriga grupper.

(20 min)

5. Vilka idéer är användbara för oss i vår förändring?

Gör en ny gruppindelning där en person från de tidigare grupperna ingår i varje ny grupp. Utse sekreterare. Utifrån vad ni fått redovisat i scenarierna:

- Vilka tycker ni var de bästa idéerna?
- Vad kan bli en udda succé?
- Vad vill ni ta med er i den kommande förändringen?
- Vad ska bort?
- Vad har vi glömt som måste med för att vi ska bli framgångsrika?
- Vilka ska bli era främsta målgrupper?

(30 min)

6. Gör en vision för er verksamhet

Utifrån er diskussion gör ni en vision för er verksamhet, som kan bli er ledstjärna för den kommande förändringen. Ni kan skriva, rita, göra collage, en sång eller blanda olika uttryckssätt. Försök att göra presentationen attraktiv både till innehåll och utseende. Detta kan leva kvar länge som inspiration! Utifrån visionen skriver ni sen de 3–5 viktigaste målsättningarna, som ska uppfyllas i er ombyggnation.

(60 min)

7. Redovisa för varandra.

Har ni samma målbild eller skiljer det sig? Vad är särskilt viktigt att ta fasta på?

Projektgruppen tar hand om materialet för att ha i det fortsatta arbetet.

(30 min – beroende på antal grupper)

Till verksamhetsprogrammet

Skriv in era prioriteringar i verksamhetsprogrammet. Tänk efter noga, dessa kommer att väga tungt när andra läser dem.

Arbetsuppgifter 4B Prioriteringar

Nu är det dags för ett av era viktigaste uppdrag! Ni ska prioritera bland allt ert underlag och besluta vad som verkligen ska genomföras. Tänk efter noga nu för det som hamnar på prioriteringslistan kommer att vara vägledande för dem som läser ert verksamhetsprogram!

Syfte:

- Ta ställning till vilka saker ni verkligen vill genomföra och vad det är ni vill ska genomsyra er nya miljö. Detta är ett mycket viktigt avsnitt!
- Presentera det så att de som tar vid processen efter er förstår era ambitioner. Detta arbete är en förstudie, så det finns chans till ändringar fortfarande. Men det som presenteras under prioriteringar här kommer att få stor påverkan i det fortsatta arbetet.

1. Våra strategiska vägval

Bestäm vilka som är era viktigaste övergripande målsättningar för den kommande förändringen, 3–5 olika mål. Dessa ska man förhålla sig till genom hela processen och längre fram i arbetet ska de utvecklas till mål som kan följas upp.

2. Prioriterade användare

Redovisa era prioriterade användare, dela in dem i 2–4 grupper beroende på hur viktiga de är att ta hänsyn till.

3. Logistik och flöden

Beskriv hur olika funktioner ska var placerade i förhållande till varandra. Detta visualiseras av arkitekten i form av en så kallad »bubbelskiss«.

4. Prioriterade aktiviteter i olika rum

Skriv ner era viktigaste funktioner och var dessa äger rum. Tänk på att ni fortfarande är på en övergripande nivå, så alla rum behöver inte beskrivas, men planera i stora drag.

- Vilka är de viktigaste aktiviteterna och var ska man göra dem?
- Vilka olika typer av rum behövs för att vi ska kunna arbeta på bästa sätt?
- Vad finns för viktiga krav i varje rumstyp vad gäller funktioner och egenskaper? (exempelvis hygien, säkerhet, ytskikt, ljus, teknik, vatten)

5. Etiska prioriteringar

Välj ut de åtgärder som stimulerar etiska val som ni vill ska genomföras i er miljö. Fördela dem i 2–3 olika prioriteringsgrupper efter hur viktiga de är för er.

- Vilka är era viktigaste etiska prioriteringar?

6. Ekologiska prioriteringar

Välj ut de åtgärder som stimulerar ekologiska val som ni vill ska genomföras i er miljö. Fördela dem i två–tre olika prioriteringsgrupper efter hur viktiga de är för er.

- Vilka är era viktigaste ekologiska prioriteringar?

7. Ekonomiska prioriteringar

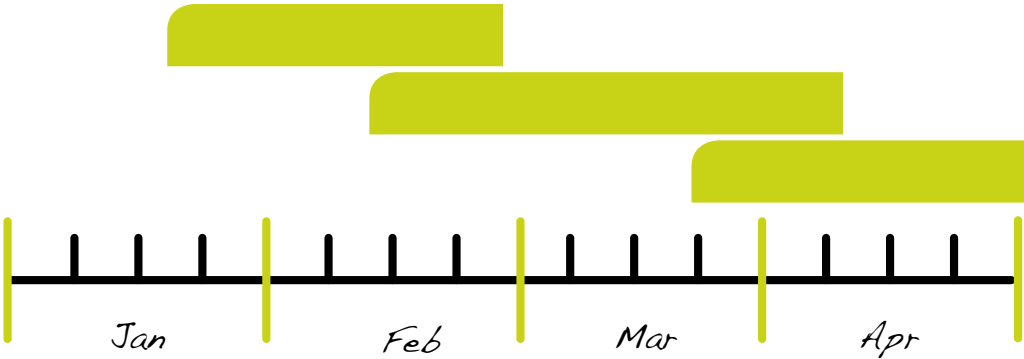
När ni gör de ekonomiska prioriteringarna, skriv också upp det lilla extra som ger stort mervärde.

- Vilka är era viktigaste ekonomiska prioriteringar?
- Vilka satsningar bidrar till en mycket stor verksamhetsnytta för er, men kan vara svåra att värdera i ekonomiska termer?

8. Tidsplan

Ange er tidsplan och om det är tidpunkter som är mer eller mindre gynnsamma för er.

- När behöver miljön vara färdigställd?
- Finns det någon period då vi har svårt att klara en flytt eller stora störningar?
- Finns det beslut, besök eller evenemang som styr delar av färdigställandet?

Tips & råd 4B Prioriteringar

Strategiska vägval ska bli mål

När man genomför en förändringsprocess är det viktigt att man sätter upp målsättningar som går att följa upp både under arbetets gång och när förändringen är klar. I detta tidiga skede är det dock inte möjligt att sätta upp mätbara mål. Det får komma längre fram i processen. Däremot är det viktigt att ni bestämmer vilka som är de 3–5 viktigaste övergripande målsättningarna. Det är dessa vi kallar för strategiska vägval. Strategiska vägval kan till exempel vara:

- Vår miljö ska utstråla en professionell och välkomnande atmosfär med god tillgänglighet för alla.
- Alla besökare ska få en personlig kontakt, som är lätt att få syn på så fort de kommer in hos oss.
- Vår arbetsplats ska stimulera ett tvärvetenskapligt förhållningssätt som underlättar kunskapsutbyte mellan olika aktörer, såväl internt som externt.

Dessa strategiska vägval blir era »mantra« som ska följa med er i hela processen och då formuleras som mål som ni kan följa upp när ni är klara med förändringen av er arbetsplats.

Prioritera det viktigaste

När ni kommit så här långt i projektet finns mängder av kartlagda behov, idéer och möjliga vägar framåt. För att hitta er väg i denna mängd av möjligheter är det nu dags att göra de första prioriteringarna. Eftersom ni fortfarande är i en förstudiefas handlar det inte om att ta bort idéer, utan om att lyfta fram det viktigaste. Ni behöver alltså inte välja bort de idéer ni *inte* ska göra, utan ska fokusera på det som *måste* göras och det som ni *gärna vill* för att uppnå era målsättningar i projektet. Gör ert arbete noga och ta hellre med för mycket än för lite, för detta dokument kommer förmodligen vara det som väger tyngst i ert verksamhetsprogram. Utomstående kommer att uppfatta att era viktigaste önskemål finns här och att detta är det som ska ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Kriterierna för prioritering kan se olika ut. Övergripande värderingsramar bör vara era målsättningar i projektet, verksamhetsmålen och visionen om framtiden. När ni sedan väger enskilda idéer och lösningar kan ni tänka på dem ur tre olika perspektiv:

- **Frekvens** – är behovet/aktiviteten/personen ofta återkommande och/eller långvarig eller berör det bara enstaka personer eller händelser?
- **Kundnytta** – stärker prioriteringen verksamhetens erbjudande och servicegrad mot kunden?
- **Svårighet** – är det ett stort problem i dagens verksamhet som måste rättas till?

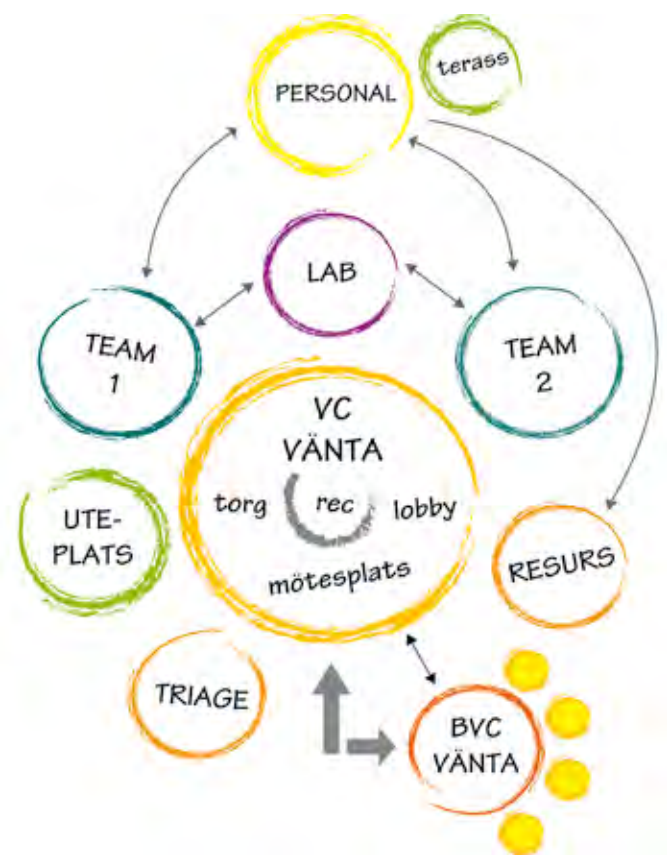
Dessa tre perspektiv kan ni använda i alla prioriteringar, från strategiska val och prioriterade användare till aktiviteter och hållbarhetsprioriteringar. Där det är lämpligt, gör gärna prioriteringarna i olika grupper efter hur viktiga de är.

Ett sätt att göra prioriteringar är att använda matrisen Ekonomisk hållbarhet från steg 3, *Kreativa övningar*. Den fungerar även för att göra andra typer av prioriteringar genom att byta ord på pilarna.

Logistik och flöden

En verksamhet som är rätt dimensionerad i alla delar för flöden av personer, aktiviteter och varor, har stora möjligheter att fungera väl. Därför är det viktigt att på ett tidigt stadium skapa en bild av hur ni vill att den framtida verksamhetens delar ska samverka med varandra och hur flödena emellan dem ska se ut.

Med hjälp av arkitekten kan ni skapa denna bild i form av en »bubbelskiss«, som förklarar verksamhetsdelars och funktioners förhållanden till varandra och flödena däremellan, men utan att beskriva lokalens utformning. På det sättet har ni möjlighet att utforma er idealbild av en välfungerande verksamhet och låta detta vara grunden för både er verksamhetsutveckling och arkitektens arbete med den fysiska miljön.

En så kallad bubbelskiss över en barnavårdcentral

Prioriterade aktiviteter i olika rum

Denna uppgift sammanställs bäst på ett överskådligt sätt genom en tabell. Detta arbete ska inte förväxlas med ett så kallat rumsfunktionsprogram som görs längre fram i processen, men kan vara en första start till det. Skriv in det ni redan nu vet är viktiga funktioner eller uttryck som ska finnas i respektive rum. Alla rutor måste inte vara fullständiga. Är ni osäkra så vänta så länge, annars är risken att det ni skriver här blir det som får genomslag.

Exempel

Rumstyp <i>Exempel:</i>	Funktion/aktivitet <i>Exempel:</i>	Inredning <i>Exempel:</i>	Teknik <i>Exempel:</i>
Väntrum	Korta väntetider med kölappar till kassa. Periodvis mycket besökare och ganska stimmigt.	Möjlighet till varierat sittande (tillgängligt, högt, hårt och mjukt). Avskild plats för barn. God belysning för orientering. Vid sittplatser softat ljus för att skapa lugnare miljöer.	PC för egen inloggning, information m.m. Nummerpresentatör med ljud.
Väntrum vid lab	Väntar på provtagning och provsvar. Väntetider 5–60 min. Sköna sittplatser att koppla av i och avskilda platser med möjlighet till eget arbete (skriv-, läs- och datorarbete)	Allmänbelysning med ljusreglering samt god läs-belysning intill sittplatser. Plats för tidskrifter och informationsmaterial.	
Pausrum	Möjlighet att förvara kyld mat max 2 dygn. Samtliga medarbetare ska ges plats för egen förvaring i skåp, ca 20 cm hylla. Utrymme för APT (ca 30 min/2 ggr/månad) ca 45 pers.	Lugn miljö dvs material/inredning som absorberar ljud. Ljusreglering.	5 micro, 2 diskmaskiner, ordentligt med kyl/frys. Projektor och filmduk (från tak)

Cost-benefit-analys för ekonomiska prioriteringar

Begreppet hållbar utveckling har slagit igenom och finns som mål i de flesta offentliga verksamheter. Men verkligheten är långt ifrån hållbar, nya arbetssätt måste utvecklas och ibland krävs större investeringar. Ibland ser man inte omedelbart lönsamheten i investeringarna. En viktig fråga är alltså: Hur ska de ekonomiska konsekvenserna av utvecklingsarbetet och investeringar värderas för att på bästa sätt styra vårt samhälle i en hållbar riktning? Är det värt att satsa på att arbeta med DMO? Ger det mer nytta för skattepengarna?

Det viktigaste är förstås att pengarna används så att de svarar mot medborgarnas behov och önskemål. Därför är de behovsanalyser som görs inom metoden DMO en nödvändighet, men inte en garant för att pengar används på ett bra sätt. För att öka nyttan är det bra att utöver behovsanalysen även genomföra en analys av vad man får i relation till de pengar som stoppas in och att olika nyttigheter kan värderas emot varandra. Ett sätt att beskriva detta är att göra en så kallad cost-benefit analys. Denna kan ni göra om ni har olika alternativ som ni vill ställa mot varandra.

Analysen bygger på två frågeställningar.

- 1. Hur mycket längre livslängd krävs för att motivera en större investering?
- 2. Kan identifierade mervärden motivera en större investering?

Ett exempel på förenklad cost-benefit analys för prioriteringar:

- 1. Investeringsbelopp – Skriv in det belopp som ska investeras.
- 2. Ekonomisk livslängd (år)
- 3. Kalkylränta 5 % – Ange den årliga kostnaden för kapitalet som utnyttjas i investeringen.
- 4. Annuitet i kronor – Annuiteten ger den årliga kostnaden av grundinvesteringen under dess livslängd. Det är den investering som har lägst annuitet som är mest ekonomisk.
- 5. Mervärden: Viktas 1–3. Det som är svårt att värdera i pengar men är viktigt för verksamheten.

Exempel:

Ateljé för dagverksamheten 3

Växthus 2

Möjlighet att styra belysning 2

Övriga uppgifter:

- 6. Investeringsbelopp i kronor per kvadratmeter
- 7. Annuiteten utslagen på antal personer
- 8. Driftskostnad – skiljer den sig mellan alternativen?

Fyll i uppgifterna för två eller flera alternativ och jämför.
Ett exempel:

	Alternativ 1	Alternativ 2
Investeringsbelopp	800 000 kr	600 000 kr
Ekonomisk livslängd	10 år	5 år
Kalkylränta	5 %	5%
Annuitet	103 600 kr	138 500 kr
Mervärden 1–3		
Ateljé	3	
Växthus	2	
Möjlighet att styra belysning	2	
Hög kvalitet i materialval	3	
Investeringsbelopp/m²	5 kr (160 m²)	6 kr (100 m²)
Annuiteten/ personer	1 726 kr (60 pers)	3 462 kr (40 pers)
Driftskostnad	Större yta – energibesparande styrning	Mindre yta

Läs mer om ekonomisk värdering i rapporten »Design med Omtanke – en ekonomisk konsekvensanalys av två förskolor. CFK-rapport 2006:09« samt ett manualarbete gjort av Peter Svahn, Handelshögskolan, Göteborgs universitet. Hela rapporten finns på www.designmedomtanke.se

Arbetsuppgifter för arkitekten

4C Identitet och uttryck

Sammanställs av arkitekten utifrån verksamhetens tankar, som en bas för det fortsatta arbetet med utformning av miljön.

Syfte:

- Presentera vad ni vill utstråla och vilken upplevelse man ska få i er nya miljö.

1. Estetiska prioriteringar för uttryck/identitet

Arkitekten sammanställer i ord de uttrycksmässiga prioriteringarna för verksamheten. Följande delar bör ingå:

- Bakgrund till val av identitet/varumärke/värdegrund och andra grundförutsättningar.
- Upplevelsen av miljön genom:
 - Ljus och belysning
 - Ljud och akustik
 - Färgval, ytor och strukturer
 - Material- och produktval
- På vilket sätt ni kan förnya befintliga lösningar och produkter.
- Hur miljön bäst står sig över en längre tid.

2. Miljö/detaljuttryck

Arkitekten sammanställer i skisser, moodboards eller annat visuellt medel vissa detaljer för att förtydliga verksamhetens uttryck.

3. Konstnärlig utsmyckning

Underlag för konstnärliga inslag sammanställs i samarbete med den som är ansvarig för konstnärlig utsmyckning. Beskriv konstens funktion i verksamheten.

- Tekniska lösningar som kan bli aktuella i samband med placering av konst.
- Kontaktuppgifter till konstansvarig, som ska ha kontakt med arkitekten från det tidiga skissarbetet och framåt i projektet.

Till verksamhetsprogrammet

Arkitekten sammanställer svaren från på uppgifterna och bifogar illustrerade bilder, därefter förs detta in i verksamhetsprogrammet.

Tips & råd 4C Identitet och uttryck

Beskriv i ord och bild

I verksamhetsprogrammet beskrivs verksamhetens egna behov i lokaler och funktioner. För att få med så mycket information som möjligt ska medverkande arkitekt beskriva och visualisera verksamhetens identitet och uttryck. Det är viktigt att ha i åtanke att Verksamhetsprogrammet görs i ett tidigt skede och hur projektet går vidare är då kanske inte klart. Verksamhetsprogrammets funktion är att tillvarata verksamhetens behov vid en fortsatt process.

För att säkerställa att information från workshops och visionsdag sätter avtryck i det fortsatta arbetet sammanställs och beskrivs identitet och uttryck både i text och bild. Arkitektens uppgift är att göra en tydlig översikt och vid behov komplettera med annat material. Visuellt material ska kunna infogas i övrigt material och inte överskrida A3-format. Identitet och uttryck beskrivs övergripande i termer som till exempel ljus, integritet, kontraster, materialkänsla, och visualiseras på ett lika övergripande sätt. Aldrig, eller endast i undantagsfall, med produktbilder eller NCS-bestämda kulörer och liknande. Allt material ska presenteras för projektgruppen innan överlämnande, så att det finns tid och möjlighet att kunna göra eventuella justeringar.

Detta material ska ge en övergripande beskrivning av verksamhetens önskade identitet och uttryck, men det ska inte kunna förväxlas med ett utarbetat designkoncept. Arkitekten ska heller inte i förstudien göra skisser över lokallösningar, det tillhör nästa steg i processen. Däremot ska hon/han lämna ett tydligt underlag så även en annan arkitekt kan förstå viktiga prioriteringar för verksamheten.

*»Jag är så glad att få vara patient här!
Det är så vackert och trivsamt.«*

Ulla Ekstedt, »stammis« på Kungsstens vårdcentral.

Vi fick hjälp att förverkliga våra goda idéer

Det känns lite som att komma in i ett skepp och det är precis som det ska vara här i västra Göteborg. Gedigna ekgolv, hamparep där gröna växter slingrar och mycket ljus och luft.

Hur ska en bra vårdcentral se ut? Det var frågan som projektgruppen ställde sig och försökte besvara under den långa processen.

– Vi ser till hela patienten, både kroppen och själen, säger projektledare Brita Nordblad. Vårt mål var att skapa en miljö som befrämjar hälsan och där man kan arbeta förebyggande med kost, motion och välbefinnande. Det måste avspeglas i lokalerna.

Lättare för patienter att få tid

Vårdcentralen fick nya lokaler och förändrade samtidigt sitt arbetssätt för att bli mer tillgänglig för patienterna – i dubbel bemärkelse. Man började jobba skift och beslöt att utnyttja lokalerna maximalt.

Behandlingsrummen, där patienten träffar läkaren eller någon annan, är inte personliga arbetsrum, utan den som ska använda rummet tar med sig sin egen hurts på hjul. Dessutom finns det teamrum där man kan sitta när man inte arbetar direkt med patienter.

– Om man ringer hit ringer de tillbaka inom tio minuter och man kan få en läkartid samma dag, säger Ulla Ekstedt, nöjd patient. Det märks att det är lättare för personalen att jobba här, säger Ulla. Hon sitter och väntar på en taxi och pratar med sin nye vän Napoleon Reyes, vaktmästare på vårdcentralen.

Napoleon har gjort en konstruktion i de höga fönstren i entrén, stora plantor av kastanjevin slingrar sig upp i grova hamparep från Gotland.

Ökad arbetsglädje

– Det har ökat arbetsglädjen att lokalerna är så tilltalande.

Det är gott att vara här, tycker Monika Ekdahl, chef för Kungsstens vårdcentral. Både patienter och personal känner att det har satsats på dom, att dom är värda detta!

De massiva trägolven är inte bara vackra, de ger också en dämpad och behaglig ljudmiljö. Naturelementen eld, jord, luft och vatten fanns med i visionen av den goda vårdcentralen och präglar också miljön. I väntrummet finns ett vackert porslinshandfat där man kan förse sig med friskt vatten, i personalrummet finns en braskamin till exempel.

– Personalen ska kunna känna att de kan gå ifrån en stund ibland och vara i en trevlig och avslappnande miljö, säger Gunilla Strömbäck, arkitekt.

Även våningen där personalen har sina utrymmen är mycket flexibel. Skjutväggar av glas mellan rum och kök gör att man kan ha både möten, möjlighet till fysisk aktivitet, kurser, kost-rådgivningsgrupper med mera, som samsas med personalutrymmena.

– Här kan vi till exempel ha matlagningskurser för småbarnsföräldrar, diabetiker, nyblivna änkemän – ja, vad vi finner att det finns behov av, säger Monika Ekdahl.

Underlättar arkitektens arbete

– Design med Omtanke har ett briljant arbetssätt, tycker arkitekten Gunilla Strömbäck. Det underlättar mitt arbete oerhört att ha en bra dialog med brukarna och personalen. Det bästa av allt är att det funnits tid! Tid att fördjupa sig och hitta de riktigt bra lösningarna.

Monika Ekdahl instämmer:

– Det som vi uppskattat allra mest är att vi kunnat påverka och inte lämnat ansvaret till någon annan. Vi är ansvariga för vår miljö och har fått hjälp av Gunilla och Design med Omtanke att förverkliga våra idéer. Under processen var inte bara personalen delaktig utan även patienterna tillfrågades om hur de ville ha sin vårdcentral. Hela tiden fanns ett nära samarbete med handikapporganisationerna.

– Jag har blivit mycket mer medveten om miljöfrågor och tillgänglighet, säger Gunilla Strömbäck. Nu ser jag det som en möjlighet – inte en svårighet – att göra miljöer som fungerar för alla människor. Och att kombinera etiken och ekologin med estetiken ger viktiga kvaliteter i en miljö där man ska bli frisk.

Vi hittade den vision som fanns inom oss

Först skulle det bli mycket techno, avskalat och metalliskt. Men efter visionsarbetet visade det sig att alla bar en helt annan bild inom sig – grönt, runt, mjukt och välkomnande. Välkommen till Gothia Science Park i Skövde!

På Gothia Science Park (GSP) står företagsutveckling i centrum – man hjälper både nystartade och lite äldre företag att hitta nya affärsidéer och utvecklas. En viktig uppgift är att knyta kontakter med studenter och forskare hos grannen, Högskolan i Skövde. Nya idéer ska flöda och utvecklas i en kreativ miljö.

Man hade länge planerat en gemensam lokal för Gothia Science Park och Högskolan och 2009 skulle det bli verklighet.

Anna Niklasson är ansvarig för den innovativa miljön i GSP. Hon blev projektledare.

– Jag kom i kontakt med Design med Omtanke av en slump och kände att DMO var helt rätt för oss, säger Anna. Ett problem var att planeringen av själva huset var i stort sett klar när vi kom in, vi borde kommit in tidigare. Men vi kunde ändå påverka mycket.

– Vi bestämde att vi i DMO-projektet skulle arbeta med de gemensamma mötesytorna, Portalen. Det är en stor del i huset, som vi delar med Högskolan och det är också en publik del med mycket besökare, där vi visar upp oss.

Grönt och varmt

– Inför visionsdagen hade vi en tanke om hur vi ville ha våra lokaler, men var osäkra på om vi hade samma bild. Det var så bra att få komma bort från vardagen och hinna fördjupa oss ordentligt. Det roliga var att vår vision blev något helt annat än det vi trott! Inte glas och metall utan grönt, varmt, välkomnande och med mycket färg, säger Anna.

Susanna von Eyben har varit arkitekt och lotsat projektgruppens medlemmar genom processen och omsatt deras idéer och visioner till lösningar.

– Våra nyckelord var gemenskap, samarbete och att mixa. Verksamheten i huset handlar ju mycket om att omsätta Högskolans forskning till företag på Gothia Science Park, säger Susanna.

Det fanns en färgsättning som redan var bestämd för de två verksamheterna. Portalen fick en mix av färger från båda.

– Hela miljön måste kunna leva och får inte vara statisk utan tvärtom kreativ och energigivande, säger Susanna von Eyben. Det måste gå att flytta om hela tiden, alltså valde vi lättflyttade möbler med hjul. I konferensrummet har vi inte valt ett stort bord utan många små, så att det blir flexibelt. Och om det finns fyra stolar så har vi färgsatt två i Gothias färg och två i Högskolans, för att det ska utstråla samarbete.

Workshops var nyckeln

– Vi ville att Portalen skulle bli inbjudande och det är en utmaning i ett så stort hus, säger Anna Niklasson. Men vi tycker att det blivit precis så som vi ville. Nyckeln till det var Design med Omtankes workshops – då satte vi bild på våra tankar!

– Vi kunde inte genomföra allting på en gång, men vi har sparat idéer, det är bra att ha på lager, menar Anna.

Just nu pågår inredningen av en pausyta i »biblioteksstil« och där används en hel del second hand-möbler.

– Det var helt nytt för denna miljö att tänka sig att använda begagnade möbler, säger Susanna von Eyben. Men genom att återbruka skapar man just en lite gammaldags biblioteks-känsla.

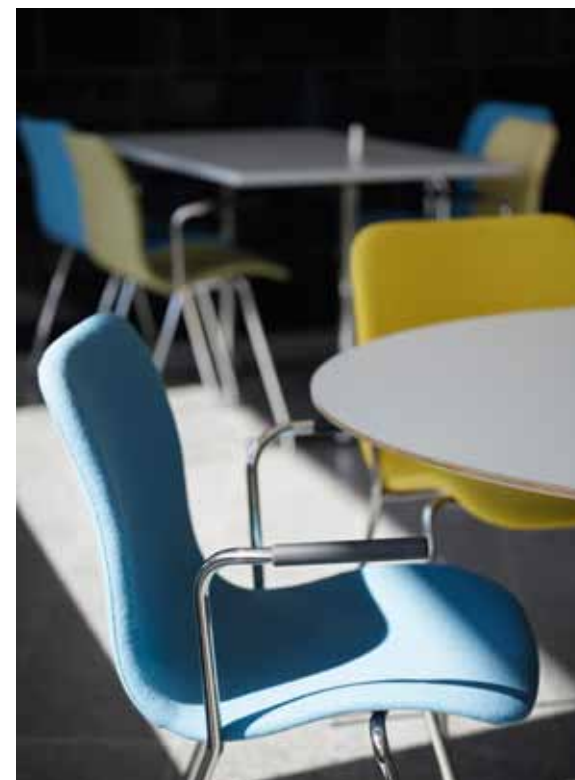
Anna Niklasson upplever väldigt stora fördelar med att ha gemensamma utrymmen tillsammans med Högskolan. De dagliga kontakterna ger tätare utbyte på alla nivåer.

– Man kanske sitter och äter lunch med någon, börjar prata om en idé och upptäcker att det finns forskare på Högskolan som håller på med precis det. Det blir kortare vägar mellan oss.

– Det är precis det vi vill med miljön, säger Susanna, att underlätta och stödja nyfikenhet och flexibilitet. Nya sätt att vara med varandra helt enkelt.

En lärdom vill Anna gärna dela med sig av:

– Det var en nyckelfråga för oss att ha med engagerade beslutsfattare i projektgruppen. Det var Gothias VD och Högskolans prorektor. Det gjorde att vi kunde fatta beslut i projektgruppen utan att behöva gå till en högre nivå. Processen från diskussion till beslut gick fort och lätt.

**Från
förstudie
till
färdig miljö**

Vad händer efter förstudien?

När man gjort en förstudie – vad händer sedan när själva byggprocessen ska igång?

– Det är inte så vanligt att verksamheterna har kunskap om byggande och de känner sig ofta ensamma och vet inte riktigt vad som ska hända, säger Lena Isaksson Drake, som är inredningsarkitekt. Behovet är stort av någon som stöttar och ser till att det man kommit fram till i förstudien blir verklighet.

Förstudien resulterar i ett verksamhetsprogram och dessutom ska en lång rad andra program tas fram. Program är en sorts utredning av behoven på olika områden och de utgör underlag för den framtida planeringen. Det kan vara lokalprogram, tekniskt program, miljöprogram och tomtprogram med mera. Detta brukar kallas programskedet.

Eftersom verksamheten får ansvar för inredningen, när bygget är avslutat, arbetar vi i DMO ofta med en inredningsarkitekt även i förstudien. Fastighetsägaren anlitar en egen husarkitekt, som gör ett rumsfunktionsprogram och ritar upp hur rummen kan fungera utifrån verksamhetens önskemål i förstudien.

Projekteringsskedet

Jürgen Wahlström är arkitekt och har arbetat tillsammans med Design med Omtanke i en rad projekt.

– I det här skedet kommer olika teknik konsulter in i processen, byggnadskonstruktör, VVS-tekniker, elkonstruktör, kanske en akustiker. Då arbetar man fram ett förfrågningsunderlag för att få in offerter från olika byggnadsentreprenörer. Det blir en diger handling och här ska man försöka täcka in så mycket som möjligt av det man vill säkerställa i kvalitet och utförande, säger Jürgen.

När man fått in anbud på byggnadsarbetet granskas de av beställaren, som oftast i offentliga uppdrag är den tekniska förvaltningen, och även av verksamheten. Man har ofta en sittning tillsammans med de olika konsulterna.

– Det är ingen självklarhet att det finns någon i verksamheten som kan sådana här saker. Det är hundratals saker att ta ställning till. Därför är det viktigt att de har någon med sig som kan, säger Lena. Här har verksamheten stor nytta av den arkitekt som varit med under förstudieprocessen. Det är en samtalspartner som redan är insatt och vet vad man vill. Det är mycket att sätta sig in i när man ska bygga eller bygga om ett hus.

– Om man byggde bilar som man bygger hus skulle man fråga köparen var de vill att ratten ska sitta, säger Jürgen. Det är ju inte alltid lätt för en lekman att svara på alla frågor!

När man fått ihop ett förfrågningsunderlag har man i princip tagit ställning till hur man vill ha lokalerna. I dagligt talar man i detta skede om att man »projor», projekterar. Projekteringen innebär att de arkitekttrötningar som förstudien resulterat i, ska samordnas och bearbetas med

de behov som kan finnas beträffande ventilation, vatten, el och datanät samt beträffande byggnadskonstruktionen.

– Man måste ha en kalkyl också, säger Jürgen, så att man vet att projektet ligger inom den budget som finns. Skulle det ändå visa sig att anbudet är för höga och man måste besluta vad som ska prioriteras bort, då bör detta gå tillbaka till projektgruppen så att den kan ta ställning. Det är viktigt att dialogen fortsätter.

– Där är det också viktigt att arkitekten med sitt tränade öga är med. Om man gör många kompromisser är risken att det blir en förvirrad miljö som inte gör någon glad, menar Lena.

Det gäller att täcka in så mycket man någonsin kan i projekteringsskedet och inte missa något väsentligt.

– Tilläggsbeställningar blir väldigt dyra. Det kommer alltid oförutsedda utgifter men det gäller att minimera dem, säger Jürgen.

För att beställare och verksamhet riktigt ska förstå hur den färdiga byggnaden/lokalen kommer att bli är det viktigt att visualisera vad man menar i ett tidigt skede. Uppbyggda modeller är bra, tycker Lena och Jürgen.

Under projekteringsskedet tas en lång rad handlingar fram, som bygglovsritningar och bygghandlingar. Bygghandlingarna beskriver hur bygget ska utföras i ritningar och beskrivningstexter.

– Fram tills bygghandlingen är färdig kan arkitekten vara med och stödja verksamheten och man kan påverka och förändra, säger Jürgen.

Parallellt med detta pågår arbetet med inredningen – inredningsskisser och ritningar tas fram, man beslutar vilka invändiga material och vilken färgsättning lokalerna ska ha. Behöver det tas fram specialinredning? Om en konstnär ska medverka med konstval ska den processen också pågå nu. Dialogen pågår hela tiden mellan verksamheten och inredningsarkitekten.

– Inredningsarkitekt och husarkitekt pratar ihop sig om interiören. Det är som att spela musik och att man bestämmer vilken tonart man ska spela i, jämför Jürgen och Lena.

Byggskede

Så är det dags att bygga! Naturligtvis uppstår en massa frågor som byggledaren ställer till arkitekten och då krävs ofta väldigt snabba svar. Stopp här kostar mycket pengar!

– Det är mycket enklare att dra om ett streck på en ritning än att göra det i verkligheten, säger Jürgen.

Lena berättar om en generell modell som brukar användas. Den illustrerar förhållandet mellan kostnader i olika skeden. Förstudie – 1 – projektering 10 – bygge – 100 och drift 1000.

– Även om man fördubblar tiden för en förstudie så är det småpengar i sammanhanget. Det lönar sig att lägga pengarna i början. Ju mer stöd och hjälp verksamheten har i inlednings-skedet, desto bättre ekonomi är det.

– Det är ett tänkande som börjar slå igenom, men det har tagit tid, säger Jürgen.

Lena Isaksson Drake och Jürgen Wahlström tycker att byggprocesser går oerhört mycket smidigare när man gjort en ordentlig förstudie av den typ som DMO är.

Ju fler beslutsfattare som kan ta del i förstudien desto bättre, tycker de. Jürgen berättar om ett pågående ombyggnadsprojekt i Kulturhuset i Skövde.

– Där är både kulturchefen och tekniska chefen med under förstudien och det är väldigt bra.

– När vi gjorde lokalerna för Kultur i Väst var fastighetsförvaltaren med under visions-dagarna. Han sa att han fick en helt annan förståelse för verksamhetens/hyresgästens behov, berättar Lena.

Lena och Jürgen är överens om att den som har makt och medel att förändra ska vara med i processen.

– Alla som arbetat med DMO håller med om att det är så här man ska jobba, till exempel satsa på kvalitetsmaterial. Men eftersom det ofta är så korta avskrivningstider gör många ändå inte det. Politikerna har makt att förändra regelverket och får de insyn i våra processer så förstår de att man måste tänka långsiktigt, menar Lena.

Inredning av miljö

I byggnadsprojekt brukar inredningen oftast delas in i två delar, fast inredning och lös inredning. Fast inredning tillhör fastigheten och det är sådant som ingår i hyresavtalet och inte ägs av hyresgästen. Detta är funktioner som de flesta hyresgäster behöver oavsett verksamhet, till exempel köksinredning, skåp i kopieringsrum och allmänbelysning monterad i undertak. Lös inredning däremot är sådant som ägs av hyresgästen och är verksamhetsspecifikt. Bord, stolar, arbetsplatser, flyttbara ljudabsorberande skärmar, miljöbelysning (arbetsplatsbelysning, vägg- och golvlampor), receptionsdiskar och dylikt, rubriceras vanligen som lös inredning.

Som regel projekteras fast inredning av byggaren och blir därmed en del i bygget och hyreskostnaden, medan lös inredning är verksamhetens eget ansvar och bekostas av denna. När bygget och den fasta inredningen är klar, lämnas ansvaret för lös inredning över till verksamheten.

– Här har verksamheten stor nytta av att ha gjort en förstudie och ett verksamhetsprogram, för då går det smidigare att planera inredningen, säger Lena Isaksson Drake. Med denna kunskap som grund är det lättare att avgöra vad man ska lägga pengarna på och risken för felinvesteringar minskar. Eftersom man arbetat mycket med att beskriva verksamhetens identitet, kan den också synliggöras i gestaltningen.

– Om man samarbetat med en inredningsarkitekt i förstudien har man stor nytta av det arbetet när det är dags för inredning. En inredningsarkitekt har gedigen kunskap om rumslig utformning och arbetar för att skapa inomhusmiljöer som stödjer verksamhetens arbete, säger Lena. Det är nu vi förenar estetiken med etik och ekologi.

Det handlar om att skapa rätt kombination av färger, material, ytskikt, belysning, akustik, möbler och textilier. Ju mer man arbetat med att slå fast sin identitet, desto lättare är det att skapa rum som verkligen utstrålar det man vill att besökaren ska uppleva. Det gör också att gestaltningen sker utifrån verksamhetens värdegrund och inte utifrån vad som är trendigt just nu eller olika personers åsikter om vad som är snyggt eller inte. Det gör arbetet mer professionellt och hållbart över tid.

Inredningsarkitekten är också bra på att föra dialog med olika aktörer under byggtiden och därigenom kan lokalerna verksamhetsanpassas på ett mer komplext sätt. Med en bra dialog minskar risken för missförstånd och vissa merkostnader kan elimineras. Inredningsarkitekten kan med sin kompetens också bedöma vad i inredningen som kan återbrukas och på så sätt minska kostnader för inredningsinköp.

– Möblera ett rum kan många göra, men att gestalta en helhet utifrån de samlade behoven kring funktion, ergonomi, identitet och så vidare är ett professionellt arbete som kräver en arkitekt, säger Lena.

Ibland går uppdraget att utforma inredning till säljare på inredningsföretag och ibland tar verksamheten hand om det på egen hand.

– Det borde vara lika självklart att anlita en inredningsarkitekt som att anlita elektriker och målare om man är mån om slutresultatet, menar Lena Isaksson Drake. Men för att resultatet ska bli det allra bästa måste inredningsarkitekten ha god kunskap om verksamhetens behov och identitet. Då kan han/hon göra ett jobb som svarar upp mot förväntningarna. Vinsten blir störst om inredningsarkitekten medverkar i förstudien.

En av de viktigaste utmaningarna vid ny- eller ombyggnation är att på ett bra sätt kunna identifiera det behov som projektet ska fylla. Det är essentiellt att i ett tidigt skede ha en dialog och forma projektet tillsammans med den verksamhet som ska vistas i lokalerna. Detta är även en förutsättning för att byggprocessen ska gå smidigt och att rätt kvalitet uppnås. Dessutom skapar en god dialog även bra möjligheter att få en hög kundnöjdhet.

Vi har tagit del av det arbete som gjorts i projektet Design med Omtanke och tycker att det är mycket intressant. Arbetet i tidiga skeden är viktigt och DMO har visat upp en modell som vi bedömer är ett intressant verktyg för många kommuner och landsting.

Göran Roos, Sveriges kommuner och landsting.

Gör ett bra miljöval

När det är dags att välja material och nya produkter till lokaler är det viktigt att ta miljöhänsyn. Men hur ska man veta vad man ska fråga efter? Alla företag idag menar ju att de är miljöanpassade på ett eller annat sätt. Ofta presenterar man det man är bra på, men döljer kanske andra fakta.

– Det första man ska hålla isär är om informationen handlar om produkten eller företaget, säger Birgitta Nilsson. Företaget presenterar sitt miljöarbete i form av miljöpolicy och ledningssystem. Det finns inget givet samband mellan att ett företag som är ISO 14001-certifierat har produkter med hög miljöprestanda.

– Produkter presenteras genom miljömärkning eller miljövarudeklaration. En miljömärkning granskas av någon utanför företaget, men en miljövarudeklaration gör företaget på egen hand om det inte är en EPD, för då är den granskad av tredje part, berättar Birgitta.

Vi frågar efter miljömärkning

I Design med Omtanke har vi satt fokus på material/produkter. Och vi har valt att fråga företagen om deras produkter uppfyller de krav som miljömärkningen Svanen ställer. För textil kan det även vara Bra Miljöval eller EU-blomman.

– Vi vill få svaret ja eller nej, och om de svarar nej är det bra om de talar om vad de inte uppfyller. Vi är inte intresserade av en massa andra intyg som de gärna skickar istället om de inte uppfyller kraven, säger Birgitta.

Varför?

- Du får svar på produktens miljöprestanda – inte information om företaget i allmänhet.
- Miljömärkningen ställer specifika krav så du vet att du får en miljöanpassad produkt.
- Du behöver inte vara miljöexpert. Det finns färdiga kriterier som ska uppfyllas, vilka företaget hittar på www.svanen.se. Men det kan ta lite tid innan de tagit reda på allt, så var gärna ute i god tid.
- Svanen, EU-blomman och Bra Miljöval är väl kända, tillförlitliga och lätta att kommunicera till medarbetare, kunder och andra, för att visa att ni tar miljöansvar.
- Man får kräva i upphandlingen att produkter uppfyller kraven för miljömärkningen, däremot inte att de är miljömärkta.

Andra frågor att ställa sig

Men om det inte finns miljömärkta produkter då? Ja, då kan man ställa sig fyra andra frågor, säger Birgitta Nilsson.

–För att vi ska få ett mer hållbart samhälle är forskare eniga om fyra grundprinciper som behöver uppfyllas (se Steg 3 – *Långsiktig hållbarhet*). Genom att ställa olika produkter i relation till dem kan det vara lättare att göra ett bra val.

1. Innehåller produkten olja (plaster) eller metaller?
2. Innehåller produkten/tillverkningen ämnen som skadar natur/människor? Exempelvis kemikalier som är toxiska/cancerframkallande eller bildar giftiga ämnen vid exempelvis förbränning, som dioxin när man eldar PVC.
3. Bidrar produkten till att värdefull natur och dess biologiska mångfald hotas? Till exempel gruvbrytning eller skogsavverkning i skog med höga naturvärden.
4. Bidrar produkten till att människor inte kan tillgodose sina behov på ett ansvarsfullt sätt? Det kan vara dåliga arbetsvillkor för dem som framställt den eller att produkten inte fungera bra för till exempel funktionshindrade.

Det är alltid viktigt att ta reda på vilken kvalitet produkten har och om går den att laga så att den står sig över tid. En högre kvalitet är ofta lönsamt på sikt, likaså om produkten har en tidlös design så den står sig när trenderna växlar.

– Innan ni köper nytt ska ni naturligtvis se efter vad ni har som går att återanvända, säger Birgitta Nilsson. Med arkitektens hjälp kan man skapa en snygg helhet genom att blanda gammalt och nytt. Det går att fräscha upp och fixa till mycket. Kanske ni också kan köpa in begagnade produkter? Det har gjorts i flera projekt som vi samarbetat med och de har fått väldigt bra resultat.

Gröna Listan

Vill du göra ett bra miljöval inom inredning kan du använda Gröna Listan. Det är Västra Götalandsregionens katalog med upphandlade produkter inom inredning, som uppfyller miljömärkningskraven för Svanen, Bra Miljöval eller EU-blomman. Den är framtagen för att göra det enklare för verksamheterna att göra bra miljöval. Gröna Listan finns tillgänglig för alla på www.designmedomtanke.se Här finns även viktig information om hur man gör val som ger en god tillgänglighet för alla när man väljer inredning.

När vi startade Design med Omtanke 2001 var det ingen som visste vilka produkter inom inredningsavtalen som uppfyllde höga miljöprestanda. Vi har därför under årens lopp envetet ställt frågor om företagens produkter klarar kraven för miljömärkning och vi har också haft utvecklingsprojekt tillsammans med företag för att få fram fler miljömärkta och tillgängliga produkter. 2005 gjorde Västra Götalandsregionen en ny inredningsupphandling och den gjordes

på två nivåer. Det var en basupphandling för att få bredden i sortimentet och en spetsupphandling, där vi specifikt frågade efter produkter som uppfyllde miljömärkningskraven. Det var enbart de som klarade miljökraven som sedan trycktes upp i en katalog – Gröna Listan – och verksamheterna rekommenderades att välja bland dem. Katalogen var tunn från början, men 2010 fanns över 400 produkter i Gröna Listan. Det är mindre än 10 % av det totala inrednings-sortimentet, men trots det köper Västra Götalandsregionen idag hälften av all sin inredning från Gröna Listan. Mer om historien bakom Gröna Listan kan du läsa i kapitlet *Våra erfarenheter*.

Miljömärkning, miljövarudeklaration med mera

Idag finns olika märkningar och andra system att beskriva miljöarbetet, som kan vara svåra att hålla isär. Vi ska här försöka reda ut begreppen.

Miljömärkning av produkter

Miljömärkning finns idag för flera produktgrupper. Då finns fasta kriterier som produkten ska uppfylla, för att få använda symbolen. De vedertagna miljömärkena har stor tillförlitlighet, en hel del dokumentation krävs och en oberoende part granskar uppgifterna. Vissa företag och branscher sätter upp sina egna miljömärken, men här kan man inte vara lika säker på tillförlitligheten.

Vedertagna miljömärken som används inom inredning är:

Svanen – en nordisk märkning som utförs av SIS. Det största nordiska miljömärket, där kriterier finns för en lång rad varor till exempel inom inredning.
www.svanen.nu

Bra Miljöval – kriterier utformas av Svenska Naturskyddsföreningen. Det finns kriterier främst inom dagligvaruhandeln, men även för textil.
www.naturskyddsforeningen.se

EU-blomman – en europeisk märkning som blir allt större. Den syns i Sverige främst på färg, men kriterier finns även för textilier. www.eco-label.com/swedish/

KRAV – står för Kontrollföreningen för ekologisk odling. Jordbruksprodukter som odlas utan kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel kan bli KRAV-märkta. Inom bomull förekommer även GOTS-märkning. www.krav.se

FSC – Forest Stewardship Council är en oberoende internationell miljöcertifiering av ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart skogsbruk. Produkter som tillverkats av FSC-märkt virke kan märkas med FSC-symbolen. www.fsc-sverige.org/

Rättvisemärkt – visar att produkten är tillverkad under socialt rättvisa förhållanden. Märkningen finns idag på livsmedel, bomull, fotbollar med mera.
www.rattvisemarkt.se

Miljövarudeklaration av produkter

Miljövarudeklarationen kan också kallas egenvarudeklaration. Det är en övergripande redovisning av en produkts innehåll och miljöpåverkan. Det är ingen värdering av hur miljöanpassad produkten är, utan enbart en redovisning av vad den innehåller för komponenter. Det är en egendeklaration som företaget gör, så det finns ingen utomstående som kontrollerar produkten. Flera företag gör miljövarudeklarationer, men som inköpare är det ofta svårt att tolka uppgifterna i dem och vilken miljöpåverkan varan har. Nya Möbelfakta är en slags miljövarudeklaration, den kräver ingen utomstående granskning, men har vissa kriterier produkten måste leva upp till.

EPD – Environmental Product Declaration

En fördjupning av miljövarudeklarationen är EPD – Environmental Product Declaration. Det är en certifierad miljövarudeklaration. Olika EPD ska kunna jämföras med varandra under förutsättning att det är samma typ av produkt. I en EPD listar man de olika materialslag som ingår, men man räknar också ut hur produkten påverkar olika miljöfaktorer som exempelvis utsläpp av koldioxid, fosfor, kväve, lättflyktiga organiska föreningar, syreförbrukande kemikalier. För att kunna tolka och bedöma en EPD måste du vara miljöexpert. Du ska dels förstå innebörden av olika kemiska ämnen och deras miljöpåverkan, men du ska också kunna bedöma vilka av de olika miljöfaktorerna du tycker är viktigast för att kunna göra ditt val. EPD riktar sig till mycket kvalificerade användare.

Miljöledningssystem på företag

Många företag har infört miljöledningssystem som ISO 14001 eller EMAS, på samma sätt som ett kvalitetssystem, ISO 9000. Nu finns även ett system för socialt ansvar, ISO 26000. Det är inte en värdering av hur bra man är, eller om produkterna man tillverkar är bättre ur miljösynpunkt, så det finns ingen garanti för att ett miljöcertifierat företag gör miljöanpassade produkter. Företagen gör miljöutredning, policy och handlingsprogram för sitt företag, vilket gör att de oftast har bra kontroll över sin miljöpåverkan. Det gör att de ofta kan lämna korrekt information vid frågor. De ska också arbeta för ständiga förbättringar för att upprätthålla sin certifiering.

Offentliga miljöer får inte stänga någon ute

Hållbar utveckling handlar inte bara om miljö. I begreppet hållbar utveckling ingår också demokrati och delaktighet. Offentliga miljöer är till för alla – det hörs ju på ordet. Men verkligheten ser tyvärr ofta annorlunda ut.

– Om man gör en miljö tillgänglig för dem med särskilda behov så bli den i regel bra för alla, säger Marianne Salén. Hon är samordnare för Område funktionshinder på enheten för rättighetsfrågor på Västra Götalandsregionen.

Inom Design med Omtanke är ledstjärnan Design för alla. I stället för att tala om handikappanpassning utformas miljöerna så att de fungerar för alla. Det handlar om allas rätt att vara medborgare. Att få komma in genom samma dörr som alla andra och inte behöva bli hänvisad till ingången genom lagret. Ingen människa är egentligen funktionshindrad så länge omgivningen är anpassad.

– Det handlar om att vi människor är olika, har olika förutsättningar, säger Marianne. Vi kan alla vara funktionshindrade i något skede i livet.

Demokratisk design

God design är demokratisk. Den hindrar varken en förälder med barnvagn, en rullstolsburen eller en äldre människa att ta sig fram. Miljöer, produkter och tjänster ska vara tillgängliga för alla människor så långt det överhuvudtaget är möjligt. Samhället och de offentliga verksamheterna måste fungera för en gammal, sjuk invandrarkvinna likväl som för en ung, frisk svensk man.

Tillgänglighet för alla var ett krav för all offentlig verksamhet från 2010 enligt den nationella handlingsplanen »Från patient till medborgare«. Men så blev det inte. Få har levt upp till kraven.

– Många påbörjade arbetet när det egentligen skulle varit klart, säger Marianne. Men frågan har kommit upp på bordet och nu har regeringen lagt fram en ny femårsplan med nio mätbara mål, där det första handlar om fysisk tillgänglighet.

I Västra Götaland finns riktlinjer för fysisk tillgänglighet som regionen tagit fram tillsammans med handikapprörelsen och de har varit en viktig grund för arbetet i Design med Omtanke.

– Det viktiga är att vi kommit fram till dem tillsammans med brukarna och verksamheterna. På så sätt kan vi definiera behoven och sedan är det arkitekters och designers uppgift att finna lösningar, säger Marianne.

Fem svårigheter

I riktlinjerna talar man om fem svårigheter som människor kan ha. Det är svårt att se, att höra, röra sig, tåla vissa ämnen samt svårt att bearbeta, tolka och förmedla information. Den sista gruppen rymmer människor med många olika svårigheter – allt från personer som har haft en stroke till personer med utvecklingsstörning. Många behov när det gäller tillgängliga miljöer är ganska likartade och ibland kan behoven mellan de fem olika grupperna kollidera.

Ibland kan behoven mellan de fem olika grupperna kollidera.

– Men jag tycker det ofta överdrivs, säger Marianne. Om man vill förstå kan man oftast lösa problem så att det fungerar bra för de flesta. Och man kan göra det på ett vackert och hållbart sätt. Designer och arkitekter har kompetensen att hitta lösningar när de får kunskap om behovet.

Marianne Salén är kritisk till att utbildning om design för alla inte finns med i alla design- och arkitektutbildningar.

– När Design med Omtanke drev en designstudio för produktutveckling så de unga designer som deltog där att de lärde sig jättemycket. Nu säger de att de alltid tänker på funktion och tillgänglighet. Design med Omtankes metod borde in på alla design- och arkitektutbildningar, tycker Marianne Salén.

Databas för tillgänglighet

I Västra Götalandsregionen finns ett verktyg, där man kan se hur långt olika verksamheter kommit när det gäller att vara tillgängliga – TD – Tillgänglighetsdatabasen.

– Innan den fanns var det väldigt svårt för en person med funktionsnedsättning att veta vad som väntade i olika offentliga miljöer, säger Marianne. Tänk dig att du ska till en vårdcentral och inte vet om du kommer in genom dörren! Och vem skulle åka till exempel till en badanläggning utan att veta om det är möjligt att gå på toaletten? Så var det för många och det var alldeles orimligt, ja faktiskt ofattbart.

Nu finns databasen och man kan gå in och se hur tillgänglig en miljö är och verksamheterna själva kan se på vilka områden de ligger dåligt till. På så sätt blir det också lätt att se vad man behöver förbättra.

– Det finns faktiskt vårdcentraler som inte har en tillgänglig entré, säger Marianne. Men nu kan ju patienterna välja vårdcentral och det gäller för dem som inte lever upp till kraven att skärpa till sig. Att ha god tillgänglighet är en konkurrensfaktor.

Det är också en framgångsväg för företag att jobba efter principen design för alla. Inte minst med tanke på att vi blir allt fler äldre i Sverige så är tillgängliga produkter, tjänster och miljöer ett växande behov och en växande marknad.

Gröna Listan, som är en succé när det gäller att öka inköpen av miljömärkta inredningsprodukter i regionen, byggs nu successivt ut så att man även kan se hur en produkt är vad gäller tillgänglighet.

– När man bygger om eller bygger nytt så är det självklart så att det blir mycket billigare att göra rätt från början, jämfört med att behöva göra om för att man upptäcker att miljön inte fungerar för alla, säger Marianne.

Är det då något mer hon tycker att man ska tänka på när man står i begrepp att göra om på arbetsplatsen?

– Jag tycker man ska försöka tänka sig in i en situation för personer med olika svårigheter. När jag dörröppnaren om jag sitter i rullstol? Vad behöver jag för att hitta om jag ser eller hör dåligt? Det kan inte ersätta den egna erfarenhet som personer med funktionsnedsättningar har, men det är bra att göra tillgänglighetsvandringar och känna hur det känns. Jag tycker också att man ska testa olika lösningar tillsammans med människor med olika svårigheter på vägen och inte ha för bråttom, säger Marianne Salén.

Adress till Västra Götalands tillgänglighetsdatabas: www.t-d.se

Adress till riktlinjer för tillgängliga och användbara miljöer: vgregion.se/riktlinjer-tillganglighet

När brukarens behov styr

– Det borde egentligen vara en självklarhet att utveckling av nya produkter ska styras av brukarens behov. Men så är det långt ifrån alltid, säger Kaj Abbestam, som i många år jobbat med Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID). Kaj håller i Design med Omtankes senaste produktutvecklingsprojekt.

Tänk om utgångspunkten vore användarens behov och om vi hade ett bredare perspektiv på användare så att produkten skulle kunna användas av alla, oavsett till exempel ålder eller funktionshinder. Och om lösningen också skulle vara bra för miljön – vilka lösningar hittar vi då?

Detta har varit utgångspunkten i Design med Omtankes arbete med behovsstyrd hållbar produktutveckling. Här har behov som lyfts fram av människor ute i olika verksamheter resulterat i att nya lösningar utvecklats. Lösningar som ska förbättra möjligheterna att göra ett bra jobb och/eller göra det bättre för kunderna. För att nå ett bra resultat är det viktigt att de människor ute på arbetsplatserna som identifierat behovet också deltar i produktutvecklingen. Det är tyvärr alltför ovanligt.

Rätt produkt saknades

I Design med Omtankes arbete med att utveckla offentliga miljöer upptäcktes många behov där det inte fanns någon produkt som motsvarade behovet på ett optimalt sätt.

Men hur får man ett identifierat behov att bli en fungerande produkt? Små företag har ofta varken personalresurser eller ekonomiska resurser för att genomföra den långa processen.

– Vi startade Designstudion för att hjälpa kunder inom den offentliga sektorn att hitta lösningar, ta fram ett koncept och så småningom få kontakt med företag som skulle kunna lösa deras problem, säger Kaj.

Tre–fyra unga designer fick arbeta i Designstudion under tremånadersperioder och sökte nya lösningar på de behov kunden uttryckt.

– Ofta tänker man alltför snävt när det gäller att hitta lösningen på ett problem, menar Kaj Abbestam. Om man till exempel i vården säger att många har problem att komma upp ur stolen – vad är då lösningen? En högre stol? Andra hjälpmedel? Eller kanske ett förändrat arbetssätt hos personalen? Företagen tänker ofta i sina invanda spår. Tillverkar man rullatorer så tänker man sig förstås en sådan lösning, ledstångsföretaget tänker i sina banor och så vidare. Men ibland kan man lösa problem helt annorlunda.

Glapp mellan användare och företag

De idéer som kommit fram i Designstudion presenterades och företag som ville tillverka någon produkt anmälde sitt intresse och arbetar nu tillsammans med designer. Under 2009–2010 har 17 produktutvecklingsprojekt pågått i Västsverige i nära samarbete med slutkunder och Design med Omtanke.

– Problemet med produktutveckling är ofta att företagen inte möter slutkunden. Och inom offentlig sektor – kommuner och landsting – finns ingen tydlig kund vad gäller inredning. Varje verksamhet, stor eller liten, köper sina egna möbler, gardiner och så vidare, säger Birgitta Nilsson.

Det finns ett glapp mellan användarens behov och företagen.

– Det vanliga på offentliga arbetsplatser idag är att det finns förslagslådor – det räcker inte, menar Birgitta Nilsson.

Behov av lots

Man kan identifiera ett behov i en förstudie, men »lotsen« som tar kontakt med företaget saknas oftast. Här finns väldigt mycket att göra för att förbättra. Designer kan göra användarstudier, fånga upp behov och idéer.

– Design med Omtanke har fungerat som en lots i den behovsstyrda produktutvecklingen. Den slutsats jag drar är att det behövs ett samhälleligt stöd för det här. Företagen har inte resurser att klara detta själva, säger Kaj Abbestam.

– Många företag får projekt pengar, men ett bättre sätt att använda resurserna är att börja hos kunden och kartlägga hur behoven ser ut, menar Birgitta Nilsson. Sedan får man se till att det finns en lots som kan föra kunskapen vidare till företagen. Om den offentliga sektorn ställer krav i sin upphandling på produkter med bättre funktion så är det en viktig stimulans för hållbar företagsutveckling.

Från idé till prototyp

Tillgänglighet för alla med modern design

Hos Ohlson International i Kinna har den senaste kollektionen med produktnamnet Love fått ett mycket positivt mottagande. Det är möbler som har en modern design, men samtidigt bygger på tradition. Stolarna finns i olika höjder och bredder för att kunna erbjuda möbler i samma kollektion som fungerar bra för olika människor, något som Västra Götalandsregionen frågat efter länge. Än så länge finns stolar, karmstolar, bord och bänk formgivna av Catarina von Matérn.

– Vi har fått en väldigt positiv respons, säger Anders Ohlson. Möblerna är framtagna för att uppfylla funktioner som efterfrågas allt mer i offentliga miljöer för att få en bra tillgänglighet

för alla. Det handlar om rätt sittvinkel, högre sitthöjd, anpassade armstöd och olika bredder – allt i samma serie och med avtagbar klädsel. Det gör att möblerna passar till alla offentliga rum, där det efterfrågas trä möbler. Armstöden har en liten kula längst fram, för att ge bra grepp, en skön känsla och stimulera händerna.

– Vi har även gjort stolar med 50 centimeter sitthöjd istället för normala 46 centimeter. Främst för att många äldre har svårt komma ur låga stolar men vi har märkt att många som är långa tycker att de är mycket skönare att sitta i, berättar Lars Ohlson, VD för företaget.

– Vi kom i kontakt med Design med Omtanke när de hade en lokal aktivitet i Rydal. Det satte igång ett nytt sätt att tänka hos oss och vi fick hjälp att komma vidare. Det är mycket att sätta sig in i och förstå i diskussionen kring hållbarhet. Men vi vill jobba för framtiden och det ger en fantastiskt bra känsla att vara med och välja rätt!

Ny ekotextil på klassisk mark

Det är klassisk textilmark man beträder när man går in i fabriken hos Ljungbergs i Rydboholm. Det var här Sven Eriksson startade Sveriges första mekaniska bomullsväveri 1834. Och här doftar fortfarande som det ska göra i en textilfabrik. Klassiska mönster blandat med nya växer fram i maskinerna där bomullstygerna trycks.

Nu samarbetar Ljungbergs med Design med Omtanke i ett projekt som handlar om att utveckla bra tryck på ekologisk bomull.

Det hade sin upprinnelse i ett samarbete mellan Primärvården i Göteborg och Åbergs Arkitektkontor, som arbetat mycket tillsammans med Design med Omtanke. Man saknade en speciell sorts gardin och rumsavskiljare. Det var en kvalitet som tillverkades utomlands men inte i Sverige. Barbro Peterson som är regionsansvarig för DMO i Sjuhärad fick idén att utveckla en sådan gardin och Ljungbergs var intresserade.

För designen svarar Kasuyo Nomura, uppmärksam designer som fått sin utbildning i Borås.

– Vi provar nu att trycka mönstret på ekologisk bomullsväv från Pakistan i tre olika tjocklekar, berättar Bibbi Nilsson på Ljungbergs. Från en tunn transparent voile till en tjockare kvalitet. När de färdiga rumsavskiljarna hängs upp ger den ekologiska bomullsvoilen ett intryck av träjalusier.

– Det är finstilt, sofistikerat och förenklat, säger Bibbi Nilsson. Kazuyo tänjer gränserna och vi på Ljungbergs gör en insats för miljön, på många plan.

Det ska bli en kollektion med ekologiska förtecken genom hela processen – från odling, via blekning, tryck med miljögodkända färger och efterbehandling med ekologisk harts.

– Om det inte fanns fabriker kvar i Sverige som producerar textil skulle det inte vara möjligt för oss att genomföra sådana här projekt, säger Barbro Peterson.

– Det är jättespännande att ingå i ett sammanhang och att få en samtalspartner, tycker Bibbi Nilsson. Vi satsar mycket på att en stor del av vår produktion ska miljömärkas med EU-blomman eller Svanen. Vi började i november 2008 och nu är en tredjedel av kollektionen – 80 tyger – miljömärkt.

Plattskärmarna har ett liv efter detta – som helt ny produkt

Vad gör vi med allt elektronikavfall? Hittills har många av våra uttjänta elektronikprylar dumpats i länder långt bort. Alltför lite har återvunnits. Men nu har CIT Recyclig Development vid Chalmers en lösning för att ge plattskärmarna ett nytt liv. Som också svarar upp mot önskemål om mer miljöanpassad belysning.

Under lång tid har teamet försökt komma tillrätta med de stora avfallsströmmar som el-produkterna står för.

– Ganska enkelt kan en förbrukad plattskärm förvandlas till en platt belysningsarmatur som kan användas till exempel som ett konstgjort takfönster, berättar Johan Felix som är VD på CIT Recycling.

Plattskärmar av LCD-typ tillverkas med lysrör. Det betyder att de innehåller kvicksilver, som ju är ett miljöfarligt ämne. Den starka lampan i LCD-skärmar har en bakbelysningsenhet som fördelar ljuset på ett optimalt sätt. Ljuset ska spridas så att varje pixel i bilden blir jämt genomlyst. Det är just denna egenskap hos plattskärmarna som nu utnyttjas till snygga, platta armaturer som dessutom är energisnåla.

Under det senaste året har CIT framställt en prototyp för sin platta armatur. Den är endast 5 millimeter tjock, mäter 21 tum diagonalt och den ger, med sina 10 watts lysdioder, ett dagsljusliknande sken. Vill man ha ett varmare eller färgat ljus går det, tack vare röda, gröna och blå lysdioder, att ställa in färgen på armaturens sken – med hjälp av fjärrkontroll!

Sedan i somras är tillverkningen på gång. Användningsområdena inför framtiden är många: ljusskyltar, stoppljus och trafikskyltar. Och inomhus, som ljusväggar i mörka rum och korridorer eller i affärernas diskar och hyllor. Det går att tänka sig hur många plattbelysningar som helst.

– Ja, det här tror vi på, säger Johan Felix. Armaturerna blir snygga, tack vare samarbetet med designbyrån BOID.

– Men det bästa, förutom att vi tar vara på de gamla plattskärmarna, är att det blir en belysning som har potential att spara energi. Hela 40%, om man jämför med de armaturer vi använder idag!

Hänga av sig kläderna är det första man gör – men var?

Man stiger in på vårdcentralen och ser sig omkring. Var kan jag hänga av mig? Inte alltid är det enkelt att svara på frågan. Klädhängarna kan finnas borta i ett mörkt hörn och krokarna är ofta svåra att nå, högt upp.

Behovet är alldeles klart: det borde finnas en klädhängare som passar alla och som underlättar, särskilt för äldre och synsvaga, att hitta. Inte bara klädhängaren, utan också kläderna.

– Vår klädhängare med inbyggd belysning blir en alldeles ny produkt, säger industridesignern Wilhelm Löf som tillsammans med kollegan Lars Jonsson skissat på flera varianter.

– Den som vi tänkt för offentlig miljö är den som har det starkaste uttrycket. Den ska ju ses av många och vara en estetiskt spännande detalj i inredningen.

Klädhängaren görs av svenskt trä och tillverkningen kommer att ske som ett projekt på Tidaholmsanstalten. Men klädhängare och kriminalvård, hur hänger det ihop?

– Kriminalvårdens uppdrag är att verkställa straff. Men också att verka för minskat återfall i brott, berättar Monica Andersson Skall på Kriminalvården Region Väst.

Projektet kallas »Bättre ut!« och riktar sig till unga, lågutbildade interner. En del av visionen är att under strukturerade former ge klienterna en meningsfull sysselsättning så att de kan finna, få och behålla ett arbete efter anstaltstiden. Till projektet är kopplat en träteknisk utbildning i samarbete med Arbetsförmedlingen. Kunskap och erfarenhet som man förvärvat under anstaltstiden blir ett steg på vägen för den enskilde att nå »Bättre ut!«.

– Det här är ett unikt samarbete och det handlar om omtanke, hållbarhet och samhälls-ekonomi i ordens vidaste bemärkelse, säger Monica Andersson Skall. Våra klienter deltar i diskussionen med formgivarna och de får vara med från prototypstadiet till att framställa en produkt som de vet behövs.

För behövs gör den, klädhängaren som alla kan nå. Och se!

**Metoden
DMO
i utemiljöer**

Dialog med medborgarna om offentliga miljöer

När man arbetar med DMO i publika utemiljöer finns det en del man måste tänka lite extra på. Det är oerhört viktigt att man har en arkitekt med kunskap om material och växter. En utemiljö rymmer så mycket – allt från hårdgjorda ytor till buskar. Man måste också få en bra dialog med medborgarna.

En offentlig utemiljö är ju inte en arbetsplats på samma sätt som lokaler, som är det man oftast arbetar med enligt DMO-metoden. Därför måste man söka upp människor för att få till stånd en medborgardialog. Det säger Joel Svedlund, regionansvarig för Design med Omtanke i Skaraborg, där man arbetat med många utemiljöer.

Bra metod för dialog

– DMO-metoden har visat sig passa mycket bra för dialog med medborgarna, menar Joel. För att göra behovsanalys får man söka upp olika intressegrupper som använder miljön. Det kan vara pensionärer, ungdomar, invandrare, funktionshindrade, trygghetsråd med flera. Det finns ofta föreningar med engagerade människor, vars möten man kan besöka för att få kontakter. Det gäller att göra ett bra urval för att fånga upp de behov som finns och att ställa relevanta frågor. Hur vi ska göra det arbetar vi fram under en workshop.

Det är en stor utmaning att få fram ett bra underlag för det hållbara utgångsläget.

– Vi har ju ingen motsvarighet till Gröna Listan när det gäller utemiljöer, så det krävs människor med mycket fackkunskap i processen. Ibland är det lämpligast att arbeta med en landskapsarkitekt, men om det är en stadsmiljö kan det vara bra med en planarkitekt, säger Joel.

Kunskapen om miljöpåverkan hos olika material finns inte alltid hos till exempel gatu- och parkförvaltning. Många frågor uppstår. Är sten bra? Var kommer den i så fall ifrån och hur är den producerad? Även kring de gröna ytorna fattas en del kunskap. Vilka växter ska man ha ur ett hållbarhetsperspektiv? Det är mycket viktigt att ha med en person i gruppen som har kunskap kring dess frågor. Det kan till exempel vara en engagerad stadsträdgårdsmästare.

Tillgänglighetsvandringar

När det gäller tillgänglighet finns riktlinjer från Västra Götalandsregionen, men de hanterar inte alla typer av utemiljöer. I kommunerna finns i regel handikappråd med mycket kunskap. Att ordna tillgänglighetsvandringar är ett sätt att ta reda på hur det står till i olika miljöer.

När visionsarbetet ska göras är det många intressegrupper som bör vara med. Fokus ligger på besökarens behov.

– Om det är en utemiljö i en stad till exempel så äger inte kommunen frågan ensam, säger Joel Svedlund. Det är alldeles nödvändigt att få med sig bland annat fastighetsägarna, annars kommer man ingenstans.

Ett helhetsgrepp på Töreboda centrum

Hur vill vi att det ska se ut i Töreboda centrum och vilka principer ska styra utformningen av offentliga miljöer? Ja, i Töreboda kände man ett behov av att ta fram gestaltungsprinciper, så att man strävar mot gemensamma mål och uttryck i stadsbilden.

Att utveckla centrum är en del i kommunens utvecklings- och näringslivsprogram. Under 2009 gjordes ett visionsarbete tillsammans med Design med Omtanke och man funderade mycket över vad som skapar en levande stadsmiljö.

– Vi hade cirka 100 personer med i processen – unga, gamla, företagare, kommunpolitiker. I en liten kommun som Töreboda med drygt 9000 invånare var det lätt att få kontakt med människor som ville vara med. Vår lokala tidning var väldigt intresserad och följde hela arbetet. Det säger Mats Widhage, näringslivschef som initierade och ledde processen.

Kanalkommunen

Resultatet blev vision Kanalkommunen, som bygger på att utveckla och marknadsföra den potential som finns i Töreboda med Göta kanal och västra stambanan som transportvägar. Töreboda ska vara en tillgänglig småstad med alternativa boendemiljöer för invånare och besökare. Man vill ha småskaliga butiker, som bland annat erbjuder unika lokal- och närproducerade produkter. Tydliga stråk som knyter samman torget, gästhamnen och stationsområdet skapar förutsättningar för mötesplatser att umgås vid i staden. Utsmyckning med grönska och vatten samt ljussättning inarbetad i gestaltningen och miljön är viktigt för trivselen och estetiken och bidrar till en vacker, varierad och upplevelserik miljö för boende och besökare.

– Arbetet har omfattat allt från en övergripande vision till små detaljer, säger Joel Svedlund.

Ledstjärna för förändring

Kommunens politiker har antagit gestaltungsprinciperna och de ska nu vara en ledstjärna för förändringar 20 år framåt i tiden. Nu har Töreboda kommun avsatt investeringspengar och man är i projekteringsskedet. Under 2011 börjar man med att förbättra tillgängligheten runt torget. Det ska bli bättre tillgänglighet till alla butiker och lokaler, på själva torget samt inte minst till kommunhuset.

– Det är viktigt att börja med oss själva och föregå med gott exempel från kommunen för att få med oss fastighetsägarna, tror Mats Widhage.

Vad har då Töreboda fått ut av samarbetet med DMO?

– Helhetstänkandet, säger Mats. DMO-metoden gör att man inte missar nånting utan tänker på behoven hos alla som ska vistas i miljön. Vi fick mycket bra handledning på seminarier och workshops.

– En annan sak som är oerhört värdefull är att man har med sig arkitekten genom hela processen. Det gör att han förstår de behov som finns och vad vi vill på ett utmärkt sätt. Metoden vi lärde oss använder vi nu i andra utvecklingsprocesser, till exempel när vi planerar idrottsanläggningar och vår gästhamn, säger Mats Widhage, näringslivschef i Töreboda.

Rydals samhälle utvecklas med hjälp av DMOs metod

Rydal i Marks kommun är ett samhälle där man känner de historiska vingslagen. Här stod textilindustrins vaggga och här tändes den första glödlampan i Sverige. Miljön utmed bruksgatan är bevarad och den gamla fabriken är nu museum. Men Rydal har blivit ett »sovsamhälle« och invånarna åker någon annanstans för att arbeta.

Under 2006–2007 var det dags att ta fram en utvecklingsplan för Rydal och kommunpolitikerna i Mark bestämde sig för att pröva en ny metod – Design med Omtankes arbetssätt.

Kristina och Malin Åberg från Åbergs Arkitektkontor fick uppdraget att hålla i processen.

– Rydal har en potential som det inte lever upp till idag, det är lite avsmnat, säger Kristina Åberg. Men det känns väldigt tydligt att det skulle kunna vara något mer. Det är en mycket fin miljö och man känner att man gärna vill stanna här. Men vad ska man då göra här?

Det är just den frågan som man sökt svar på med hjälp av invånarna i Rydal och andra intresserade Markbor.

Kristina och Malin började med att bjuda in alla ordsbor på fika och prat för att fånga in de tankar som fanns. Sedan har man haft träffar med olika nyckelgrupper och visionsaftnar kring olika teman.

Rydal har ju en stark textiltradition och många idéer som kommit upp rör sig kring textil och design, kultur, det goda och avstressade livet.

Mer liv till samhället

– Projektets omedelbara syfte är att, i samarbete med intresserad allmänhet och verksamheter, skapa en hållbar strategi för Rydal, säger Lars-Olof Johansson som var kommunstyrelsens ordförande i Mark när arbetet påbörjades. Kommunen äger stora delar av fabriksområdet med dess fantastiska lokaler, som tyvärr till en del står tomma idag. Därför är det angeläget att hitta ett levande sätt att fylla lokalerna och samtidigt utveckla besöksnäringen och näringslivet. Dessutom är det nödvändigt att bevara kulturarvet och önskvärt att ta vara på den textila traditionen, säger Lars-Olof.

Ett annat syfte var att testa Design med Omtanke-metodiken, som utvecklats för inredning och produktdesign och se hur den fungerade i ett samhällsplaneringsprojekt. Aldrig förr har den använts på ett helt samhälle, så hur fungerade det?

– I stort sett bra, tycker Kristina Åberg. Det som är allra bäst är delaktigheten, att man involverar människorna i samhället innan man bestämmer saker. Att man har ett öppet samtal

och ställer öppna frågor och inte styr för mycket. Det är också viktigt att göra en tillgänglighetsanalys och en hållbarhetsanalys, så som man gör med DMOs metodik.

På god väg nå målen

Arbetet utmynnade i en plan – Textil Rydal, mötesplats för kultur kreativitet och kommers. Mål sattes för vad som ska uppnås på kort och lång sikt. 2009 anställdes Ida Rosell som projektledare och så här drygt två år efter att arbetet påbörjades kan man konstatera att mycket hänt.

– Det är tre huvudspår vi arbetar efter, berättar Ida. Det ena är att få hit företag inom den kreativa sektorn och stötta dem med rådgivning och förmånliga hyror. Idag har vi faktiskt hyrt ut alla kontor! Det andra är att arrangera seminarier och konferenser med speciell inriktning mot hållbar utveckling, design och entreprenörsskap. Det tredje spåret arbetar vi mycket med just nu. Vi renoverar textilfabrikens gamla mekaniska verkstad, där konstnärer och andra ska kunna ha workshops med mera. I det arbetet har vi använt oss av Design med Omtankes arbetssätt. Vi har jobbat ihop med aktörer i kreativa näringar för att ta reda på deras behov. Så snart ska vi kunna erbjuda lokaler där det till exempel finns möjlighet att ta fram prototyper till nya produkter, säger Ida Rosell.

Välkomnande gästhamn i Fjällbacka

För båtfolket är gästhamnen det första intrycket av en plats. Samtidigt är det en verksamhet som är oerhört säsongsbetonad. I Fjällbacka satte man igång ett projekt tillsammans med Design med Omtanke för att förbättra sin gästhamn, men det växte snart till något större – ett utvecklingsprojekt för orten.

–Vi stod inför uppgiften att ta fram en planskiss för hela Fjällbacka hamnområde, säger Pernille Silverberg Utgaard, chef för Tanums Hamn & Turism AB. Det finns mycket problem idag och framförallt är det alldeles för ont om plats. En del av gästhamnen ligger väldigt centralt och en annan ute på Badholmen, där båtgesterna får gå långt för att komma in till centrum.

I Fjällbacka finns en hundra meter lång kaj, som förr fungerade som handelskaj men idag är avstängd på grund av dålig bärlighet. Det är en central del som inte utnyttjas, men som verkligen behövs.

Alla som varit i Fjällbacka vet att ett stort berg går nästan ner till havet och att det finns begränsat utrymme. Under planprocessen kom man fram till att koppla ihop centrum med den lilla ön Badholmen, bygga en bro där gästhamnen placeras på ena sidan och hemmahamnen för Fjällbackabor på den andra.

Kajområdet vill man rusta upp och göra till ett område för havsanknuten turism med restauranger och servicefunktioner både för båtturister och andra besökare. Det var idéer som kom fram under visionsarbetet.

Besökare året runt

–Vi vill ha besökare här året runt, inte bara på sommaren. Många människor vill ju uppleva kust och hav, även de som inte har egna båtar. Så vår ambition är att utveckla Fjällbacka som ett besöksmål året runt, både för båtfolket och andra, säger Pernille Silverberg Utgaard.

Ett resultat av visionsdagen var att man såg behovet av att skapa ett forum för samverkan i Fjällbacka, där man kan driva utvecklingsfrågor.

– Design med Omtanke passade oss som hand i handske och var ett ovärderligt bra hjälpmedel i vår planprocess, säger Pernille Silverberg Utgaard. Inte minst när det gäller att påbörja ett nätverksbygge. Det blir lätt dragkamp om resurser och ytor men om folk börjar prata och samarbeta kommer man mycket längre. Jag uppskattar också att i DMO-processen tänker man mera fritt och låser sig inte vid någon enskild problemställning.

Miljökraven skärps

Båtlivet är i fokus vad gäller miljöfrågorna och där finns mycket att göra.

– Hållbarhetsaspekterna är intressanta i en gästhamn, säger Joel Svedlund. Det finns mycket att förbättra kring båtlivet både till havs och i hamnarna vad gäller miljön. Man måste tänka framåt för det är alldeles klart att det kommer att hända mycket på miljöområdet de närmaste 10–15 åren. Det blir nya miljökrav och drivmedlen kommer säkert att ändras. Det gäller att göra en riktig omvärldsanalys för att satsa rätt idag så att man blir framgångsrik i morgon.

Hållbara idéer utomhus

Ekologi

Grönskan ger liv

Skapa multifunktionella grönytor. Träd, buskar och gräs är livsviktiga inslag i vår bebyggda miljö, både för oss människor och för djuren. Luftens kvalitet blir bättre genom växternas förmåga att rena från föroreningar, fuktigheten i luften ökar på ett positivt sätt och temperaturen sänks under heta sommark dagar. Allt det är av betydelse för hur vi mår.

Bilda gröna stråk. Det allra bästa är om grönytor kombinerat med vattendrag kan bilda sammanhängande stråk. Då bildas ekologiska korridorer där djur och växter kan sprida sig och människor trivas.

Fördröj, rena och infiltrera regnvattnet lokalt. Genom att istället skapa dammar, våtmarker, gräsytor som kan översvämmas kan vi alla bidra till att vattnet infiltrerar i marken och renas på naturligt sätt. Dessutom får vi mervärden som frodigare grönska, ökad biologisk mångfald, porlande diken och vackra vattenspeglar.

Sköt utemiljön lagom. Välklippta gräsmattor främjar inte den biologiska mångfalden. Fundera istället över vilka gräsytor som är verkligt viktiga att ha kortklippta och klipp övriga ytor mindre ofta. Det ger ett mer varierat intryck om gräset får växa upp ibland och bilda böljande, blommande fält.

Försiktigt gallrad naturmark med gräs, ris, buskar och träd är vackert att se på och ideala miljöer för fåglar, smådjur och insekter. Att spara även en liten dunge gör stor nytta. Rabatter med mycket öppen jord mellan växterna ger en sterilare miljö där insekterna har svårare att leva än om jorden får växas över av marktäckande låga växter.

Se över energianvändningen

Sol- eller vindkraft. Solpaneler på fasad eller tak och småskaliga vindkraftverk kan ge bidrag till elförsörjningen. Genom att synliggöra det kan man inspirera andra och stärka sin identitet som miljövän.

Välj effektiva armaturer och rätt ljuskälla, anpassa belysningen till behovet. Placera armaturerna så att de ger ljus där det behövs och inte som ett brett allmänljus över alla gångvägar. Komplettera med effektbelysning på enskilda element som berghällar, träd eller buskar så att utemiljön känns trygg och intressant.

Välj högt ljusutbyte och lång livslängd. Utomhus är högtrycksnatrium och metallhalogen bra val. Även LED-belysning har en extremt lång livstid och är väldigt energisnålt. Det finns mycket att vinna på att se över belysningen; en 10–15 år gammal belysningsanläggning drar ofta tre gånger så mycket energi som en ny kan göra.

Hjälp djurlivet i trädgården

Bygg ett bo. Fåglar, fladdermöss och igelkottar har idag svårt att hitta lämpliga boplatser. Orsaken är brist på gamla ihåliga träd och rishögar i våra alltför städade omgivningar. Med enkla medel kan du hjälpa djuren med boplatser. Ritningar finns på www.naturskyddsforeningen.se.

Skapa en fjärilsrestaurang i ett soligt och vindskyddat hörn av trädgården. Plantera några av fjärlilens favoritväxter i klungor. Några bra nektarväxter är kungsmynta, rödblommiga tistlar och lavendel. Buddlejan är fjärlilsblomman nummer ett.

Välj nyttoväxter. Plantera fruktträd och bärbuskar och även andra bärväxter som häggmispel, rönn och hagtorn för till glädje för människor, fåglar och insekter.

Gynna humlor och bin genom att plantera en säl, så en klöveräng eller gör ett sandtag i en slänt. Bygg ett »bibatteri« genom att knyta ihop 25 centimeter långa stänglar av hallon, fläder eller bambu och knyt ihop. Placera på solsidan under fönsterbrädan eller annan regnskyddad plats. Det kommer snart att koloniserar av solitära bin, det vill säga vilda bin som inte bildar samhällen.

Estetik

Uttryck verksamhetens identitet

Koppling till verksamhetsidé och kärnvärden – att bygga in »själen« eller varumärket i miljön. I utemiljön finns många möjligheter att visa fram en strävan mot ett hållbart samhälle genom att planera för till exempel lokal dagvattenhantering, biologisk mångfald och vilsamma vistelseytor.

Estetisk helhet uttryckt i ett gestaltningsprogram där prioriterade färg-, form-, material- och produktval framgår. Även ljussättning och analys av ljudsituationen ska ingå. Sträva gärna efter ett sammanhållet formspråk där inne- och utemiljön bildar en helhet och även omfattar parkeringar, inlastning och andra bruksytor.

Genom alla sinnen. I utemiljön finns möjlighet att stimulera fler sinnen än det visuella; lukt, hörsel, smak och känsel. Luktminnen lämnar de starkaste spåren i minnet, och hörseln kan vi aldrig slå av utan yttre hjälpmedel. Fundera kreativt över hur utemiljön kan användas och samverka med byggnadens inre.

Skapa miljöer som står sig över tid

Anpassa till terrängen vid nybyggnad av hus och vägar. Det ger möjlighet att spara berghällar, träd och buskage och låta naturmarken ingå i eller bilda stomme i utemiljön. Naturmark är ofta lättskött, bidrar till den biologiska mångfalden och kan med enkla medel förädlas till park- och trädgårdsmiljöer.

Flexibilitet i användandet och i uttrycket. Anpassa miljön till många olika aktiviteter och behov. Det är också viktigt att förhålla sig till trender så att tidsstämpeln inte överskuggar verksamhetens identitet.

Hänsyn till växlingar i årstider, väder och tid på dygnet är viktigt utomhus. Underhåll och skötsel av hela utemiljön och de enskilda produkterna planeras och kostnadsbedöms redan vid utformningen. Möjlighet till effektivskötsel är en förutsättning för att utemiljön ska få ett bestående värde. Likaså material som åldras vackert utan att kräva högfrekvent underhåll.

Förnya befintliga lösningar

Återanvändning, renovering och förnyelse. Använd material som kan återanvändas och med enkla medel är förändringsbara över tid. Naturmaterial som granit, och ibland även betong, kan tas till vara vid ombyggnader och användas på nytt. Rätt utförd kan gallring i uppväxta planteringar ge ett helt nytt uttryck åt anläggningen till en låg kostnad. Utemöbler och utrustning kan kanske renoveras och få en ny användning i annan del av miljön där det passar in bättre.

Etik

Lätt att ta sig fram

Bredd och lutning på gångar. Personer som använder rullstol eller rollator har olika bredd och längd på sina hjälpmedel. Minsta vändmått för en mindre utomhusrullstol är en fri yta med diametern 1,50 meter. Lutning på gångvägar ska helst vara flackare än 1:20 (1 meters nivå-upptagning på 20 meter) eller 1:12 på korta ramper.

Handledare ska finnas på båda sidor om en trappa och minst utmed ena sidan av ramper och lutande gångvägar.

Kombinera belysningen för synsvaga personer. Blanka reflektorer riktar ljuset och placerar det så att det ger störst nytta. Om man använder ljusa material i beläggning och på målade ytor behöver man inte installera lika mycket belysning.

Orientering för synsvaga underlättas med avvikande färg i beläggningen att följa, och för blinda är det viktigt med rätt utförda ledstråk med taktila plattor.

Att tydliggöra riktningar och begränsningar i utemiljön kan vara viktig hjälp för alla som har svårigheter att orientera sig och att till exempel hitta till entréer. Även för att förstå trädgårdsrummets begränsningar och inte riskera att gå för långt bort.

Lösa föremål är en säkerhetsrisk för personer som har svårt att se om de är placerade i gångytan utan att vara markerade.

Orienterings- och hänvisningsskyltar ska vara utformade med både text- och bildsymbol.

Njutning för alla

Skyddade platser att använda året runt, som ett glasat växthus med Medelhavsklimat, snö- och halkbekämpning på gångvägarna, möjlighet till eldning eller varma material som frigolit på sittplatserna. Årstidsaspekten ska tas med i all planering av utemiljön. Här finns mycket att utveckla som inspirerar att utnyttja utevistelsens möjligheter året om.

Upphöjda planteringar ger en närhet till växterna och lockar till att röra vid doftande blad, lukta på blommorna eller få känna jorden och rensa lite ogräs.

Regn- och vindskydd är värdefullt för alla och kanske särskilt för rörelsehindrade som kan ha svårt att hålla värmen.

Växter som många är allergiska mot bör inte planteras vid entrén. Tips om besvärade växter finns på www.astmaochallergiforbundet.se/astma_allergi/. Några arter som ger särskilt stora problem för allergiker är al, björk, hassel, hägg, schersmin och syren. Välj hellre arter som till exempel fruktträd, lind, lönn, rönn, oxel, fläder, häggmispel, bärbuskar och rhododendron.

Variation av sittplatser är viktigt i utemiljön. Det ska finnas möbler som passar för olika människors behov. Sittplatser med ryggstöd och armstöd som går förbi sittytans framkant kan behövas som balansstöd och avlastning. Sitthöjden kan vara avgörande för om vissa ska kunna sätta sig och resa sig. Välj bänkar där sitsen är 0,5 meter hög.

Bord med fritt utrymme under underlättar för många. Rullstolsburna behöver utrymme och höjd på minst 0,68 meter under bordet samt en fri plats vid bordet i fasta möbelgrupper.

Variera möbleringen så att några bänkar är vända mot varandra med bord mellan. I många kulturer vill man kunna använda sittplatser utomhus för samtal i grupper, schack- och kortspel eller för att äta ute tillsammans.

**Mod, makt
och glädje**

Offentlig sektor en stark drivkraft för hållbar tillväxt

– När jag ser tillbaka på de tio åren med Design med Omtanke måste jag säga att resultaten överträffar de förväntningar vi hade när vi startade. Det berättar Peter Holmberg, miljöchef i Västra Götalandsregionen.

Från början var en av de grundläggande idéerna att stärka företagen i regionen och öka utbudet av hållbara produkter för offentliga miljöer. Regionens miljönämnd satte igång projektet.

– Vårt uppdrag är både att bidra till omställning till ett mer hållbart samhälle och att skapa nya jobb i regionen, säger Peter Holmberg. Vi har många företag i inredningsbranschen, så därför var det naturligt att inrikta oss på hållbar design. Att det tidigt blev ett fokus inte bara på miljö utan också på tillgänglighet stärkte projektet ytterligare.

Så utvecklades den metod för att utveckla offentliga rum, där behoven var utgångspunkt och användarna fick inflytande.

– Det har visat sig att de som ska besöka och använda de offentliga miljöerna vet bäst hur behoven ser ut, menar Peter. Det är också en resursfråga att man använder lokaler på ett bättre sätt. Det var ingen som hade en metod för det, man gjorde som man alltid gjort innan DMO utvecklades.

Bättre kontakt med företagen

– Jag möter så många som är nöjda med hur miljöerna fungerar efter att metoden tillämpats. Vi har fått allt fler miljömärkta produkter, som vi kan beställa till våra verksamheter, och inte blir det dyrare heller! Regionens kontakter med företagen har stärkts och vi känner att den offentliga sektorn kan vara en stark drivkraft för hållbar utveckling.

Genom att både initiera utvecklingsprojekt och samtidigt vara en stor beställare så bidrar Västra Götalandsregionen till omställningen.

– Upphandlingen är ett viktigt redskap. Och det är värdefullt för företagen att kunna ha en direkt kontakt med köparen och vice versa.

Vad finns det då för andra framgångsfaktorer som gjort att Design med Omtanke lyckats bra?

– Det kom alldeles rätt i tiden, säger Peter Holmberg, och det var tydligt vad det syftade till. Sedan har regionen också varit konsekvent och uthållig. Politikerna har varit väldigt positiva och har gett de resurser som behövs. Det behövs många år för att nå resultat, många projekt är alldeles för korta.

Västra Götalandsregionen är både en stor organisation och ett stort geografiskt område, där 49 kommuner ingår.

– Jag tror att det också har betydelse att vi är så stora och har de resurser som behövs. Här finns många företag och regionen som organisation blir en stor upphandlingskraft, säger Peter.

DMO i regionens fastigheter

Regionens fastighetsbolag Västfastigheter har fattat ett ledningsbeslut att man ska implementera DMO-metoden i sitt arbete. Och regionen är en stor fastighetsägare och förvaltare.

Just nu pågår projekteringen av ett nytt hus i Göteborg, där en stor del av regionens administration ska samlas. Det är det gamla stationshuset till Västergötland – Göteborgs järnvägar, som går under namnet Vita Huset, som ska byggas om.

– DMO kom in när processen pågått ett tag, men bidrog till att arbetet gick lättare och att man hittade nya, bra lösningar., säger Peter.

Nu är Design med Omtanke slut som projekt och metoden kan bli en del i regionens och kommunernas ordinarie verksamhet. Lokalplanerare ska utbildas i kommunerna och arkitekter och designer, som arbetat med DMO, kan anlitas för att leda utbildningar och workshops på arbetsplatser som ska göras om. Samarbetet mellan kommunerna fortsätter också genom att man går ihop för att upphandla produkter med hög miljöprestanda.

– Jag hoppas och tror att kommunerna vill tillägna sig den kompetens som finns och satsa egna resurser för att bli bättre beställare och få bättre fungerande lokaler. Jag tror också att det kommer att bli bra lokalprocesser i regionen, säger Peter Holmberg.

Peter Holmberg

Våra erfarenheter

Vårt uppdrag i Design med Omtanke har varit att öka utbud och efterfrågan på hållbara lösningar, när man ska förändra offentliga miljöer. Vårt fokus har legat på inredningsbranschen. Vi har arbetat för att stimulera företag att ta fram mer hållbara produkter, samtidigt som vi utbildat de kommunala och regionala verksamheterna till att bli bra och medvetna beställare. Vi har också satsat på utbildningar för designer och arkitekter. De är en viktig nyckelgrupp för att hitta hållbara lösningar vad gäller lokaler och inredning. Tillsammans med Västra Götalandsregionens inköpsavdelning i har vi utvecklat Gröna Listan, en katalog med inredningsprodukter som uppfyller miljömärkeskraven och som underlättar för verksamheterna att hitta de bra alternativen. En förklaring till att Design med Omtanke varit lyckosamt är att vi arbetat på alla dessa fronter samtidigt. Allt hänger nämligen ihop!

Hela Design med Omtankes arbete genomsyras av eftertanke. Vår metod bygger på att lägga ner mycket tid i det tidiga skedet. Det är här vi kan påverka mest och man får en stadig grund att stå på. Det har också varit oerhört viktigt för oss att skapa delaktighet och få igång ett engagemang. Inspiration gör människor starka och möjligheten att lyckas blir större.

– Allt går inte som en dans. Det är många gånger vi och de verksamheter vi samarbetat med fått ta strid mot invanda mönster för att få igenom nya idéer, säger Birgitta Nilsson, som varit verksamhetsledare i Design med Omtanke sedan starten.

– Stora förändringar tar tid och man måste ha rejält med tålamod, uthållighet och envishet. Många projekt faller för att man inte har tillräckligt med tid. Ofta är projektperioden tre år, men vi har fått chans att utveckla vårt arbete i nio år.

– Man kan sammanfatta Design med Omtankes framgångar med orden mod, makt och glädje. Att Västra Götalandsregionen haft mod att gå före och prova nya vägar, varit uthållig och att politikerna haft en stor tilltro till vårt arbete har varit avgörande, säger Birgitta.

Västra Götalandsregionen och kommunerna har, genom Design med Omtanke, arbetat både med utvecklingsprojekt hos företag och i sina egna verksamheter och samtidigt skapat efterfrågan på hållbara produkter. Genom att agera offensivt som en stor kund, har man visat att offentlig sektor kan bli en stark drivkraft för att stimulera näringslivet till en hållbar tillväxt.

Det första och starkaste som kommer upp vid varje utvärdering är att metoden DMO och de verktyg som vi utvecklat, gett fler människor makt att påverka på riktigt och på jämbördiga villkor. Bland alla dem vi träffat under den här tiden, har vi mött mycket arbetsglädje och hängivenhet. Vi har funnit att människors generositet att dela med sig av sina erfarenheter och mötena mellan olika professioner, skapar ett kreativt och öppet klimat. Det är utvecklande för deltagarna, ger ett slutresultat att vara stolta över och många glada skratt på vägen.

Det ska vara lätt att göra rätt

När Design med Omtanke fick sitt uppdrag från Västra Götalandsregionen var målet att öka utbud och efterfrågan på hållbar design. Vi vägde in både ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter. Det är ett stort och komplext område och det var inte lätt för de olika offentliga verksamheterna att veta vad som var bra och långsiktigt hållbara val vid förändringsarbete.

– Vi vill göra det enkelt att göra de rätta valen. När människor får kunskap tar de kloka beslut, säger Joel Svedlund, som varit regionansvarig i Skaraborg. Men kunskap är inte alltid tillräckligt, det måste också finnas konkreta verktyg som gör att man kan ta beslut som leder till hållbara miljöer och produkter.

Därför har vi tagit fram både utbildningsmaterial och verktyg, som till exempel Hållbara idéer och Gröna Listan. Handikappkommittén i Västra Götalandsregionen har en tillgänglighetsdatabas och har gjort riktlinjer för tillgänglighet, som blivit mycket uppskattade av människor med funktionshinder.

– Men framförallt är det viktigt att lyfta fram människorna, de som drabbas av vår tanklöshet, säger Joel. Vi har alltid med personer med funktionsnedsättningar som får berätta om sin vardag på våra workshops.

Gröna Listan genombrott för hållbara inköp

– Jag minns Möbelmässan 2002 då jag gick omkring och frågade efter miljömärkta produkter, säger Birgitta Nilsson. Jag hittade ett par textiltföretag som hade någonting. I övrigt var intresset litet och säljarna okunniga. De sa att ingen frågade efter det.

För att få igång engagemanget och öka utbudet startade Design med Omtanke år 2003 tjugofem produktutvecklingsprojekt tillsammans med företag inom inredningsbranschen. De var baserade på tydliga behov som fanns i de offentliga miljöer som vi samarbetade med.

– När regionen handlade upp inredning 2006 hade man modet att ställa tuffare miljökrav än någon gjort förut. Det var avgörande, säger Birgitta Nilsson. Då kom den första Gröna Listan. Västra Götalandsregionen lyfte fram de företag som hade produkter som uppfyllde miljömärkningskraven i en speciell lista och rekommenderade sina verksamheter att handla därifrån. Det var bara tolv företag med första gången. När Gröna Listan publicerades blev de företag som låg långt fram i utvecklingen nöjda, medan andra insåg att de hade halkat efter.

Gröna Listan är idag etablerad och har 400 produkter. Nu har också tillgänglighet blivit ett viktigt krav som produkterna måste uppfylla. Eftersom Västra Götalandsregionen är landets näst största upphandlare vill naturligtvis företagen kunna sälja dit och det är en stark drivkraft för att ställa om.

– Listans syfte är att underlätta för verksamheterna att göra bra val, men som drivkraft för hållbar omställning är den superb, säger Viveca Reimers, miljöstrateg på Västra Götalandsregionen.

Prisbelönt arbete

Design med Omtanke har fått flera utmärkelser. Under Designåret 2005 fick vi designårspriset med motiveringen: »Beställare och leverantörer har utvecklat sina kunskaper. Industri-designer, arkitekter och miljökonsulter har löst uppdragen tillsammans. Tillsammans har man tillämpat en metodik där kravet på en hållbar utveckling har integrerats i designprocessen. Målet har varit att visa att estetik utomordentligt väl kan förenas med etiska värderingar, ekologiska behov och ekonomiska krav.»

2010 nominerades vi till Swedish Design Award, det stora svenska designpriset, med motiveringen: »Metoden DMO »Design med Omtanke« vänder sig till beställare av design-tjänster och syftar till att främja hållbarheten när offentliga miljöer ska utvecklas. Metoden bygger på empati och förenar frågor om etik, ekologi, ekonomi och estetik. Den fungerar som ett stöd i komplexa inlärnings- och förändringsprocesser med flera intressenter. DMO lär oss tänka förändring«.

Vi vann inte, men bara att bli nominerade bland ett stort antal sökande var hedrande. Sveriges kommuner och landsting har också visat stort intresse för att sprida vårt arbete till andra kommuner och landsting.

I maj 2011 publicerades vårt första academic paper i den vetenskapliga tidskriften Design Studies tillsammans med forskarna Georgy Holden och Claudia Eckert från Open University i London.

Stort tack till alla er som varit med hittills! Vi hoppas att du som läst blivit inspirerad av vårt arbete och vill prova! Mer material som du kan ha nytta av finns på www.designmedomtanke.se

Exempel på verksamhetsprogram

Detta är ett exempel på hur Verksamhetsprogrammet kan skrivas.

Projektet ställer samman sitt eget verksamhetsprogram och mängden information vid varje punkt är avvägd till varje enskilt projekt.

Verksamhetsprogram

Verksamhet: **Barnmorskemottagningen**

Organisation: **Primärvården**

Kontaktperson: **Lisa Larsson, telefonnummer och mailadress**

Förutsättningar och motiv till förändring

Beskrivning av befintlig verksamhet

• Verksamhetens huvudsakliga syfte

Barnmorskemottagningen (BMM) har dels uppgiften att arbeta familjecentrerat med hälso- och sjukvård under graviditet och postpartumperiod, dels att stödja föräldraskapet och skapa nätverk. BMM har också uppgiften att arbeta för den sexuella hälsan, genom att erbjuda hela befolkningen preventivmedelsrådgivning, samt att bedriva ett förebyggande arbete mot sexuellt överförbara sjukdomar. Ett tredje uppdrag är att sköta den befolkningsbaserade, regelbundet återkommande gynekologiska cellprovtagningen, som rör alla kvinnor i åldrarna 23–60 år. Alla dessa verksamheter vänder sig till brukare med olika behov och det är en utmaning att skapa en mottagning som kan möta alla behoven. Alla besökare vid BMM ska känna sig »hemma« med bemötande och lokaler.

Barnmorskemottagningen för stadsdelen har ett upptagningsområde om ca 47 000 invånare.

Verksamheten fullgör uppdrag som följer:

Graviditetskontroller enligt vårdprogram

Preventivmedelsmottagning

Gynekologisk cellprovtagning

Föräldragrupper som varje föräldrapar/förälder erbjuds och som löper året runt

Ungdoms-drop in för ungdomar upp till 25 år.

• Antal personer som verkar, och eventuellt bor, i miljön

På BMM arbetar idag 12 personer; 11 barnmorskor och 1 undersköterska. Under två dagar per vecka tjänstgör gynekolog på mottagningen.

Barnmorskemottagningen bedrivs i tvåskift för att uppnå god tillgänglighet. På så sätt används varje arbetsrum av två barnmorskor. Separata dokumentationsrum med arbetsplats för flera används under överlappningstid.

• Antal besökare i snitt vid olika tider – typ av besökare

Öppettider: mån–tors kl 07.30–20.00 och fre kl 07.30–16.00, ca XX antal tidsbokade och ca XX antal obokade besök. Det är ett jämnt flöde av besökare under hela dagen.

Föräldragrupper à 20 personer, kvällstid, 3 ggr/vecka.

• Ungefärliga kostnader för personal och lokaler per år?

Totalkostnad är XXX': fördelad mellan personal X % och lokaler/drift X %.

Motiv till förändring

• Varför behöver verksamheten förändras?

För att möjliggöra ett fortsatt samarbete, främst med BVC men även med Vårdcentralen, är det angeläget med gemensamma lokaler. Då möjliggörs också en utveckling av samverkan i syfte att dels göra verksamheterna mer effektiva, dels höja kvalitén och förbättra servicen till patienten. Nuvarande lokaler är små, saknar vissa funktioner och är därmed ej ändamålsenliga.

• Vad är det som inte fungerar idag? Vad fungerar bra idag?

Trevlig stämning mellan personal och besökare.

Påtagliga brister: Trångt väntrum som bland annat innebär svårigheter att hålla sekretess. Långt att gå med instrument till sköljrum. Vilrum saknas för att kunna ge patienten lugn när behandlingar som bland annat akupunktur ges.

Idag finns en WC för 20 personal (inkl BVC). En patient WC och ingen HWC.

Mycket trångt där personalen byter om. Inga tvättställ på rummen.

- **Vad vill ni åstadkomma med projektet?**

Önskar närhet till de nya gynekolog- och ungdomsmottagningarna.

- **Vilka mål är viktiga att nå en bra kvalitet?**

Att vara placerade nära BVC och VC i ändamålsenliga lokaler med möjlighet att expandera. En bra fungerande mottagning med hänsyn till de tre benen: graviditetskontroller, preventiv-medelsrådgivning med sexuell och reproduktivhälsa och cellprovskontroller.

Att alla gravida i upptagningsområdet väljer den här mottagningen.

Att ha samverkan med andra aktörer med familjecentrerade arbetssätt

Att kunna ge en bra och säker vård för kvinnan (och familjen) – allt på samma mottagning.

Att kunna utveckla verksamheten som till exempel ultraljud, amningshjälp, PKU-test.

Att skapa välkomnande, ändamålsenliga och estetiskt tilltalande och hållbara lokaler, tillgängliga för alla. De ska utstråla välkomnande atmosfär, öppenhet, tydlighet och tillgänglighet. De ska också utstråla trygghet och professionalitet.

Projektets förutsättningar

- **Projektets avgränsningar – är det hela/ del av verksamheten som ska förändras?**

Denna förstudie görs för att beskriva hela verksamhetens behov vid flytt till nya lokaler.

- **Finns beslut (av vem) och budget (hur stor) för projektets genomförande?**

Ledningen har gett i uppdrag till verksamheten, att under ledning av styrgrupp, genomföra denna förstudie. Budget för detta arbete är XXX´.

- **Utveckling och investeringar som ska betalas med egen finansiering?**

Verksamheten bekostar själv inredningsarkitekt, vars uppgift är att medverka i förstudiearbetet och delta vid dokumentation av detta; enligt offert daterad 2010-01-10

- **Kan ni se förändrade behov på sikt som kan påverka verksamheten?**

Om planerade utbyggnader i området genomförs kan befolkningsunderlaget komma att öka med XX %.

- **Vilka yttre aktörer påverkas av projektet och vilka beslutsfattare är viktiga?**

Det finns idag inga kända yttre aktörer som kommer att påverkas eftersom vi avser att flytta inom samma fastighet med samma ägare.

Våra politiker och ledning kommer att fatta beslutet om flytt till nya lokaler.

Organisation och kommunikation

- **Deltagare i projektgruppen och deras funktioner i projektarbetet?**

Här skriver ni in namn, funktion och kontaktuppgifter till projektgruppen.

- **Vilka är viktiga att kommunicera med (både internt och externt)?**

Andra viktiga intressenter (referensgrupp, experter, styrgrupp etcetera)

Här skriver ni in namn, funktion och kontaktuppgifter till dessa.

- **Vilka kommunikationsvägar ska ni använda?**

All kommunikation inom projekt- och arbetsgrupper sker med e-post

Kommunikation med kollegor görs via e-post och informationstavlor.

Vision

Er vision

- **Hur kan er verksamhet fungera i den bästa av världar?**

Primärvårdens vision:

Det självklara valet – nu och i framtiden

Att ge människor stöd och professionell hjälp i deras strävan att uppnå och behålla en god sexuell och reproduktiv hälsa.

Att kunna ge en bra och säker vård för kvinnan och familjen i stor utsträckning på samma mottagning.

- **Hur vill ni att er verksamhet ska uppfattas av era besökare?**

Alla besökare ska uppleva att personalen gör sitt yttersta för att ge så sakkunnig och proffsig vård som möjligt.

Alla besökare vid BMM ska känna sig »hemma« med bemötande och lokaler.

Verksamheten ska uppfattas som anpassad till varje persons speciella behov.

- **Hur ska er framtida identitet/varumärke uttryckas?**

Vi vill uppfattas som en helhet med många olika möjligheter och kompetenser.

Våra värderingar som ska genomsyra besöket hos oss: Ge varandra energi, Ansvarstagande, Lyhördhet, Respekt, Receptivitet, Högt i tak, Prestigelöshet

Våra ledord att arbeta utifrån: Proffsighet, Lyhördhet, Pålitlighet, Seriös, Kunskap, Tydlighet.

Idéer från visionen som vi vill förverkliga nu

- **Vilka delar av visionen vill ni genomföra redan nu, innan projektet slutförs?**

En välkomnande reception, där man möter en människa

Avskärmande glas i reception för integritet

Eget litet personalrum med micro, diskbänk, kaffe med mera

Verksamheten präglas av öppenhet och alternativa lösningar. Vi inspirerar till hälsofrämjande aktiviteter genom till exempel kurser i kost, matlagning, motion, rörelse, böcker, bad. Vi samarbetar med pedagoger och folkhälsobildare som studieförbund och SFI.

Idéer från visionen som vi vill förverkliga inom projektet

- **Vilka delar av visionen ska ingå i projektets genomförande?**

Öppet, ljust och stort, trivsamt med hjärta

En öppen välkomnande reception, som är bemannad med en värd.

En miljö för alla, tydlig och överblickbar

Samlat väntrum men med olika vänta-miljöer och kaffeautomat

Bra, energisnål differentierad belysning

Idéer från visionen som vi vill ha som framtidsmål

- **Vilka delar av visionen vill ni ta med för ett genomförande längre fram i tiden?**

Att skapa och ingå i ett »Hälsans Hus« som fokuserar på hela människan och dit alla är välkomna oavsett symtom.

Att bygga ett nytt hus som är utformat utifrån vad man inom forskning vet om miljöers påverkan på människor.

Prioriteringar

Våra strategiska vägval

Att alla framtida kompletteringar/förändringar görs utifrån kunskap om miljöers påverkan på människor, såväl etiska som ekologiska.

Att lokalerna görs tillgängliga för så många som möjligt, oavsett språkkunskaper eller möjlighet att röra sig. All utformning av information och funktioner görs utifrån detta mål.

Vår arbetsplats ska stimulera ett tvärvetenskapligt förhållningssätt som underlättar kunskapsutbyte mellan olika aktörer, såväl internt om externt.

Prioriterade användare

Gravida med make, maka och barn eller andra släktingar

Gruppmödravård med ca 6 par åt gången

Föräldrinfo 10 par per gång

Föräldragrupper i språk med tolk

Ungdomar

Unga mammagrupper (under 20 år)

Ungdoms-drop in

Preventivmedelsmottagning

Besökare till – Drop in – öppen mottagning

Gynekologisk cellprovtagning upp till 65 år

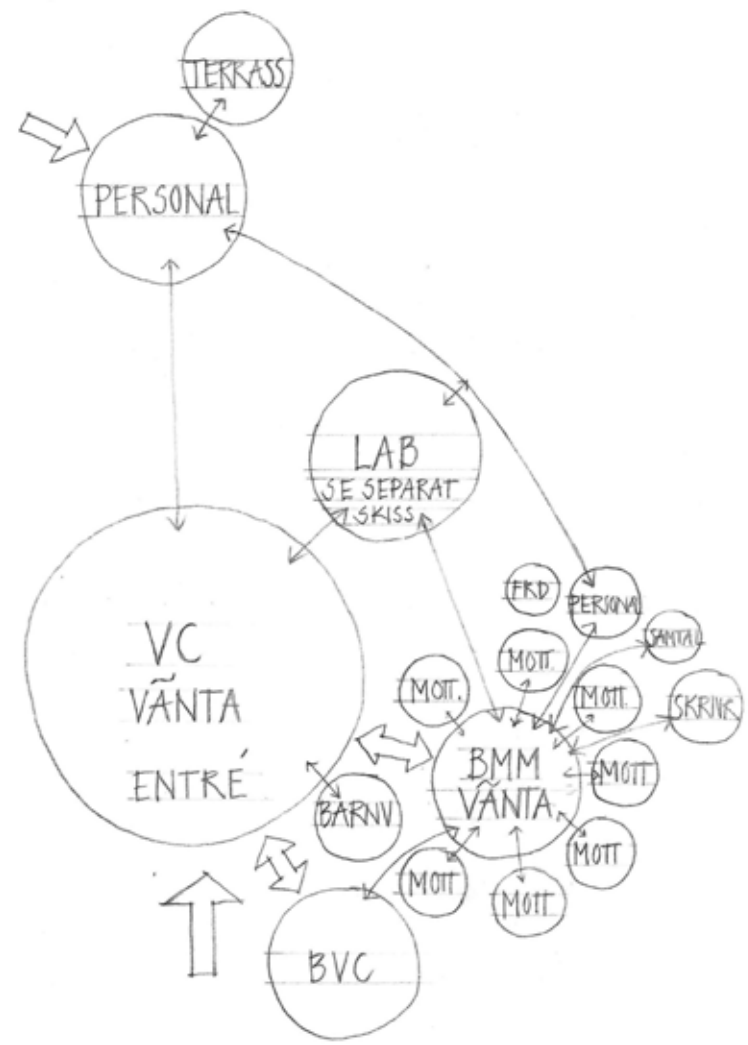
Logistik och flöden

Det ska vara lätt för besökare att hitta in, känna sig välkomna och lätt att veta vad man ska göra och lätt att orientera sig.

Mottagningsrum, lab./provtagning med mera ligga nära centralt väntrum. Målsättningen är att besökare inte ska gå fel och bli oroliga och irra runt.

Separata kommunikationsytor för besökare och personal inkl. separat personalingång är nödvändig. Exempelvis ska inte personalen vandra genom väntrummet för att nå sin pausyta och andra icke publika områden. Vi talar om att personalen är »on stage« resp. »off stage«

FLÖDESSCHEMA BMM

Prioriterade aktiviteter i olika rum

- Vilka olika typer av rum behövs för att vi ska kunna arbeta på bästa sätt?
- Vilka är de viktigaste aktiviteterna vad man ska göra där.
- Vad finns för viktiga krav i varje rumstyp vad gäller funktioner och egenskaper? (exempelvis hygien, säkerhet, ytsikt, ljus, teknik, vatten etcetera)

Rumstyp	Funktion/aktivitet	Inredning	Teknik
Väntrum	Korta väntetider med kölappar till kassa. Periodvis mycket besökare och ganska stöttigt.	Möjlighet till varierat sittande (tillgängligt, högt, hårt och mjukt). Avskild plats för barn. God belysning för orientering. Vid sittplatser soffat ljus för att skapa lugnare miljöer.	PC för egen inloggning, information o.d. Nummerpresentatör med ljud.
Väntrum vid lab	Väntar på provtagning och provsvar. Väntetider 5–60 min. Sköna sittplatser att koppla av i och avskilda platser med möjlighet till eget arbete (skriv-, läs- och datorarbete)	Allmänbelysning med ljusreglering samt god läsbelysning intill sittplatser. Plats för tidskrifter och informationsmaterial.	Uppkoppling till PC
Pausrum	Möjlighet att förvara kyld mat max 2 dygn. Samtliga medarbetare ska ges plats för egen förvaring i skåp, ca 20 cm hylla. Utrymme för APT (ca 30 min / 2 ggr / mån) ca 45 pers.	Lugn miljö dvs material/ inredning som absorberar ljud. Ljusreglering.	4 micro, 2 diskmaskiner, ordentligt med kyl/frys. Projektor och filmduk (från tak)
Skrivrum, kontor	Här görs administrativt arbete, dvs inget sådant görs i behandlingsrummen.	Kontorsarbetsplatser för ca 4 personer, möjlighet till kopiering och andra kontorsgöromål, förvaring	Kopiering, datorer, skrivare
Övriga rum	... här fortsätter ni att fylla på med övriga behov	... här fortsätter ni att fylla på med övriga behov	... m.m.

Etiska prioriteringar

- **Vilka är era viktigaste etiska prioriteringar?**

Lokalerna ska vara tillgängliga. Alla ska känna sig välkomna.

Inköp görs efter etiska principer. VG regionens riktlinjer för tillgänglighet följs.

Stimulera samtalsforum /mötesplatser för människor med olika behov av kontakt för att förbättra sin situation. Främja samverkan.

Ekologiska prioriteringar

- **Vilka är era viktigaste ekologiska prioriteringar?**

Källsortera och minska pappersanvändning, till exempel genom elektronisk almanacka.

Samordning av leveranser.

Rörelsestyrd belysning.

Vi använder i första hand miljömärkta produkter eller miljövänliga alternativ och möbler från Gröna Listan.

Återanvända befintlig inredning och produkter i största möjliga mån.

Miljömärkta arbetskläder?

Ekonomiska prioriteringar

- **Vilka är era viktigaste ekonomiska prioriteringar?**

Det kan vara långsiktigt lönsamt att välja kvalitetsprodukter med tidlös design i företrädesvis naturmaterial.

Tidsplan

- **När behöver miljön vara färdigställd?**

Vårt kontrakt löper ut 2012-06-30, och i god tid innan dess behöver vi veta om vi ska flytta eller omförhandla.

- **Finns det någon period då vi har svårt att klara en flytt eller stora störningar?**

Det finns inga perioder då det är enklare att klara en flytt. Vi har ett jämnt flöde över hela året och behöver därför planera i god tid.

- **Finns det beslut, besök eller evenemang som styr delar av färdigställandet?**

År 2013 är det ett internationellt evenemang i Göteborg som berör vår verksamhet. Då vill vi gärna kunna visa upp våra nya lokaler.

Identitet och uttryck

Estetiska prioriteringar för uttryck/identitet

- **Bakgrund till val – identitet/varumärke/värdegrund och andra grundförutsättningar.**

- **Önskad identitet**

Välkomnande och lätt att hitta.

Ett varmt första intryck som skapar en trygg atmosfär.

Mycket servicemedvetna (on stage).

En plats som inspirerar till nyfikenhet.

Nytänkande och mångkultur.

Miljön ska vara inbjudande, ren och fräsch.

- **Upplevelsen av miljön – genom:**

- **Ljus och belysning**

»Det goda ljuset«, en ljus och luftig känsla.

För att skapa tydlighet och bättre orientering är det viktigt med en varierad och intressant ljusupplevelse, med möjlighet till flexibilitet och anpassning genom ljusreglering och olika tändningar.

Tydligt ljus i kommunikationsutrymmen och bra arbetsbelysning i undersökningsrum, med möjlighet att variera ljusstyrkan utifrån aktiviteter, till exempel vänta och undersökning.

Helst dagsljus i alla utrymmen där människor vistas och rörelsedetektorer som reglerar ljuset i utrymmen man vistas sällan i.

- **Ljud och akustik**

Textilier för ljuddämpning. Eftersom textila mattor inte kan användas, används textila ljudabsorbenter och gardiner.

För att uppnå mer avskild väntan kan textila avskärmningar, fåtölj med musik och telefonbås användas.

I en integrerad ljuddesign, med till exempel ljudduschar, fågelkvitter och vattenljud, kan en mer sinnlig upplevelse skapas, detta kan också kan avleda lcke önskvärt ljud.

- **Färgval, ytor och strukturer**

»Något för alla sinnen«, naturmaterial med olika strukturer och ytor.

Färgval som förtydligar identitet och förstärker orienterbarhet. Ljust, luftigt och färger.

Material- och produktval

I första hand val av »hållbar design« och produkter från Gröna Listan. Produkter väljs utifrån »Verksamhetens identitet« och på så sätt minskar daterade val.

Differentierade produkt- och materialval, produkter som förstärker de olika uttrycken i del-miljöerna. Material som stimulerar och inspirerar våra sinnen.

På vilket sätt ni kan förnya befintliga lösningar och produkter?

Genom att återanvända produkter. Vilka kan kläs om och/eller målas?

Hur miljön bäst står sig över en längre tid.

Genom att välja tidlös design, med hög kvalitet, i naturmaterial som åldras vackrare och går att renovera.

Miljö/detaljuttryck

Konstnärlig utsmyckning

• Beskriv konstens roll i verksamheten.

För besökaren kan konsten vara ett oväntat möte eller ett uppskattat återseende. Den kan inspirera till samtal eller vara något att vila ögonen på, men den kan också förvåna och överraska.

Konsten ska förtydliga verksamhetens uttryck och tillsammans med färgsättning, inredning och textil skapa en helhet i rumsupplevelsen.

• På vilket sätt kan konsten stärka verksamhetens identitet?

Eftersom konsten väljs i samråd med verksamheten och utifrån verksamhetsprogrammet, blir konsten en väl vald del av miljön och kan på ett tydligt sätt spegla verksamhetens identitet.

Alla ska känna sig välkomna i konsten.

• Hur kan konsten stödja verksamhetens vision?

Vi vill att alla ska känna sig välkomna och »hemma« i vår verksamhet, därför kommer brukare att vara med på en visionskväll där konstens roll i verksamheten diskuteras tillsammans med konstsamordnaren.

• Hur kan konsten underlätta orientering i lokalerna?

Konsten placeras ut på strategiska platser/punkter vilket underlättar orientering och igenkänning, detta gör att färre hänvisningsskyltar kommer att användas.

• Kontaktuppgifter till konstansvarig, som har kontakt med arkitekten från det tidiga skissarbetet och framåt i projektet.

Namn, telefonnummer och e-postadress

Denna bok är en ny version av boken om Design med Omtanke som kom ut 2004. Sedan dess har metoden förfinats, en lång rad offentliga miljöer har förändrats och bidragit med nya erfarenheter, nya produkter har utvecklats och efterfrågan på hållbar inredning har ökat. Utvecklingen har tagit stora språng framåt och detta är därför en helt nyskriven bok om design för hållbar utveckling.

Tack till alla aktörer som bidragit till finansiering för att utveckla Design med Omtanke.

Redaktör

Birgitta Nilsson

Skribent

Marita Pahlén

Grafisk formgivning

Sara Lund

Foto

Jan Töve, Lisa Brunnström, Lena Bryngelsson

Tryckeri

Göteborgstryckeriet, Mölndal 2011

Papper

Inlaga: Munken Lynx 120 g. Omslag: Invercote G 240 g

Typsnitt

Berthold Akzidens Grotesk

Västra Götalandsregionen har rätten att förfoga över boken Design med Omtanke;

Boken är fri att använda men inte förändras enligt 3 § upphovsrättslagen (1960:729).

Det innebär bland annat att upphovsmannen ska angivas i den omfattning och på det sätt som god sed kräver.

Design med Omtanke har under många år utvecklat en metod för att förändra arbetslokaler och publika miljöer. De som vistas mest i en miljö har ofta minst att säga till om. Det vänder Design med Omtanke på. Metoden tar vara på kunskapen hos dem som arbetar i verksamheten och ger dem verktyg för att skapa en arbetsmiljö på sina och besökarnas villkor. Omtanke om människor och miljö är den röda tråden. Design med Omtankes metod – DMO – sätter fokus på det tidiga skedet i en förändringsprocess och resulterar i en förstudie, som sammanfattar verksamhetens behov och identitet.

Design med Omtanke – en metod för hållbara miljöer är en praktiskt inriktad handbok för personal, som vill förändra sin miljö. Den tar er steg för steg genom lokalprocessen och förenar kunskap med kreativa övningar. Boken är av intresse även för andra aktörer i lokalprocesser och metoden fungerar också för utemiljöer och produktutveckling. Det blir inte dyrare. Men bättre.

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN